

Nejvyšší

soud

Nejvyšší

soud

III. aktualizované a rozšířené vydání

Obsah

Úvodní slovo předsedy Nejvyššího soudu	4
Vznik samostatné republiky, první zákony	7
Zřízení Nejvyššího soudu a jeho činnost do roku 1938	15
Nejvyšší soud v letech 1939–1989	26
Předsedové Nejvyššího soudu v letech 1918 – 1989	35
Historické zhodnocení role Nejvyššího soudu v letech 1918 – 1989	53
Nejvyšší soud po roce 1989	69
Předsedové a předsedkyně Nejvyššího soudu po roce 1989	80
Nejvyšší soud v současnosti	91
Památkově chráněná budova Nejvyššího soudu	124

Úvodní slovo předsedy

Nejvyššího soudu

Stejně jako historii samostatné České republiky a předtím více než sedmdesátileté období Československa, provázely také Nejvyšší soud střídavě v minulosti časy dobré a zlé. Na podstatnou část naší historie můžeme být právem hrdí, nesmíme však zavírat oči ani před rekapitulací událostí, kdy byl Nejvyšší soud, zejména v 50. letech minulého století, poplatný tehdejšímu zvrácenému totalitnímu režimu a svými rozhodnutími jej bohužel také pomáhal udržovat u moci. Publikace, kterou listujete, je třetím rozšířeným a aktualizovaným vydáním původní knihy z roku 2018. Protože tehdy vznikla u příležitosti 100. výročí zřízení Nejvyššího soudu státu československého, slovy i fotografiemi rekapituluje všechny hlavní a nejdůležitější události, jakými nejvyšší soudní instance obecné justice postupem času procházela.

Už samotné zřízení Nejvyššího soudu 2. listopadu 1918, doslova pár desítek hodin po vyhlášení společného státu Čechů a Slováků, provázely neuvěřitelně zajímavé, až hektické momenty. Proškrtané autentické dokumenty, na kterých je vidět, že první československá vláda dlouho neměla jasno ani v tom, jak se naše nově vznikající republika a její nejvyšší soud budou vlastně jmenovat, jsou naprosto unikátním obrazem tehdejší doby. Vlastně jsme tyto obdivuhodné historické dokumenty při sestavování publikace znovu objevili v různých archívech a po dlouhých desítkách let je, už dávno pozapomenuté, znovu představili veřejnosti.

Až takto, poprvé na jediném společném místě, čtenářům představujeme všechny významné osobnosti, které u Nejvyššího soudu v jeho více než stoleté historii působily. Mnohé zde začínaly, teprve se učily „právnímu řemeslu“, pro jiné představoval Nejvyšší soud vyvrcholení jejich bohaté kariéry v justici. Připomínáme si osobnosti, na které jsme právem hrdí, ale i nechvalně známé politicky exponované osoby, působící v čele Nejvyššího soudu ČSSR v období totality.

Bylo též potřeba se vrátit k těžkým časům za II. světové války, zejména pak k tragickému anglo-americkému bombardování Brna 20. listopadu 1944, při kterém zahynulo v jednom z protiletceckých krytů v centru města v jediném okamžiku 16 soudců a zaměstnanců soudu. Byl to nejčernější den v dějinách Nejvyššího soudu.

Za podrobnější zmínku samozřejmě stojí i připomenutí jednotlivých, povětšinou unikátních historických budov, kde v minulosti Nejvyšší soud sídlil, a pochopitelně největší prostor je věnován jeho současnému sídlu v Burešově ulici v Brně, památkově chráněnému funkcionalistickému objektu, který vyprojektoval, a v letech 1931 až 1932 přihlížel jeho výstavbě, významný český architekt Emil Králík.

Na následujících stránkách dostane čtenář samozřejmě také odpověď na otázku, proč sídlí Nejvyšší soud právě v Brně a proč se mezi Brnem a Prahou v minulosti také několikrát stěhoval a kolikrát to vlastně bylo. Ve svém závěru pak kniha podrobně představuje dnešní Nejvyšší soud jako moderní instituci, záruku spravedlivého justičního systému, kvalitního a rychlého rozhodování. Jsem rád, že mám to štěstí ve vedení dnešního Nejvyššího soudu na nanejvýš kvalitní a lidsky bezvadné kolegy soudce, kterým bych i touto cestou rád za jejich práci poděkoval.

JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
předseda Nejvyššího soudu

JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
předseda Nejvyššího soudu

Vznik samostatné republiky,

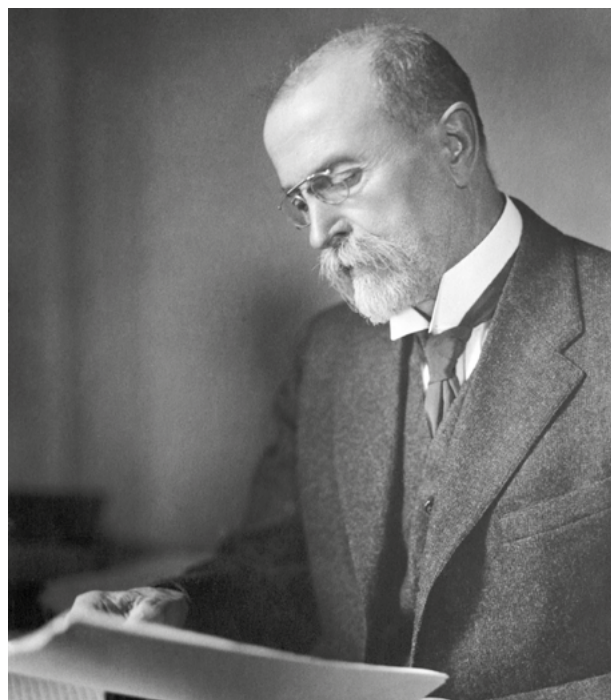
první zákony

Na nejvýznamnější den novodobých dějin českého státu 28. říjen 1918 se Češi a Slováci intenzivně připravovali po celou dobu I. světové války. Už v červnu roku 1915 Tomáš Garrigue Masaryk, podporován českými krajaný v zahraničí, v Ženevě otevřeně vyhlásil požadavek Čechů na samostatnost. Přesto byl rychlý sled událostí na podzim roku 1918, který doprovázel rozpad Rakousko-Uherska, ve znamení mnoha provizorií, včetně historicky prvního recepčního zákona, jehož krátký text podle dobových svědectví sestavil Alois Rašín až v noci z 27. na 28. října 1918.

Už od přelomu let 1914 a 1915 působila jako centrum domácího odboje organizace Maffie. Měla přibližně 200 aktivních členů, Čechů i Slováků. V roce 1916 vznikla v Paříži z iniciativy Tomáše Garrigue Masaryka a rovněž Milana Rastislava Štefánika, Edvarda Beneše a dalších jako reprezentativní orgán zahraničního odboje Československá národní rada (Conseil National Tchécoslovaque). V červenci roku 1918 byl ustanoven Národní výbor československý, jemuž předsedal Karel Kramář. Tvořilo jej původně 38 členů, kteří měli za úkol připravit se na vznik nového státu, mj. vypracovat první zákony tohoto státu. Byli mezi nimi např. Alois Rašín, Antonín Švehla, Ferdinand Pantůček nebo Jaroslav Preiss. Právě politicky činný vrchní ředitel Živnostenské banky Jaroslav Preiss připravoval návrh hospodářského zákona, který řešil mj. to, za jakých okolností bude v českých zemích platná nová, samostatná měna. Ferdinand Pantůček, pozdější první předseda Nejvyššího správního soudu, připravoval druhou ze základních zákonných norem, zákon o prozatímní vládě Říše české. A to s ambicemi vytvořit z něj politický a ústavní základ státu. Nicméně, nakonec tento zákon nikdy nevstoupil v platnost, i když některé jeho části později využil Alois Rašín a začlenil je do textu první tzv. Prozatímní ústavy.

Otázek, které bylo třeba v souvislosti s přípravou vzniku nového státu Čechů a Slováků vyřešit, bylo mnoho,

velmi složité bylo rovněž koordinovat jednotlivé fáze přípravy na vyhlášení samostatného státu odbojovými skupinami doma a zároveň též ze zahraničí.

Tomáš Garrigue Masaryk, © ČTK (foto) 1918

Události v Evropě dostaly rychlý spád v polovině října 1918. Tajemník Československé národní rady Edvard Beneš oznámil 14. října 1918 v Paříži státním Dohody ustavení prozatímní česko-slovenské vlády v čele s předsedou Tomášem Garrigue Masarykem, který ale tou dobou dlouhodobě pobýval ve Spojených státech amerických. Tato vláda působila jen do 14. listopadu 1918, kdy vznikla první československá vláda ministerského

předsedy Karla Kramáře a Tomáš Garrigue Masaryk se stal prezidentem. Prozatímní vládu uznala 15. října Francie, 23. října Velká Británie a Srbsko, 24. října Itálie, poté i další země. Dne 18. října doručil americkému ministerstvu zahraničních věcí Tomáš Garrigue Masaryk spolu se svými spolupracovníky tzv. Washingtonskou deklaraci, v níž zahraniční odboj vyhlásil nezávislost československého národa.

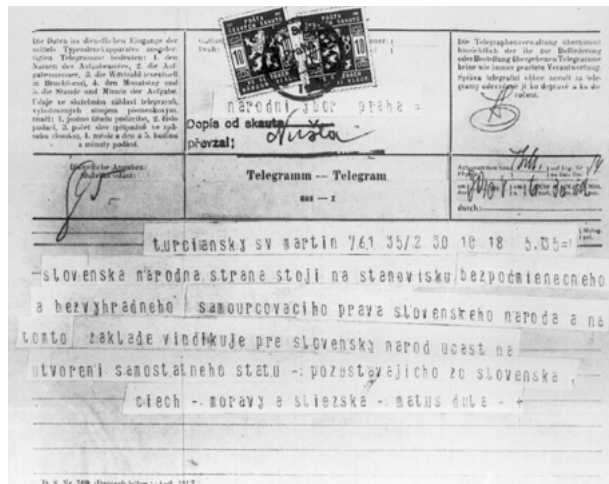
V Čechách v říjnu 1918 vrcholily stávky proti vyvážení potravin na válečnou frontu. Nespokojené obyvatelstvo žádalo také urychlené politické změny. Dne 16. října oznámil císař Karel I. svůj záměr federalizovat Předlitavsko, tedy rakouskou část monarchie, 18. října předstoupili před uherský parlament s deklarací o sebeurčení Rumuni, den na to vystoupil na stejném místě slovenský poslanec Ferdiš Juriga a oznámil, že Slovinci přestali respektovat uherský parlament a o své budoucnosti si budou od této chvíle rozhodovat sami.

Když 27. října rakousko-uherský ministr zahraničí hrabě Gyula Andrassy zaslal prezidentu Spojených států Woodrowu Wilsonovi nótu obsahující ochotu okamžitě přistoupit na jednání o příměří, byl tento akt vnímán jako signál kapitulace rakousko-uherské monarchie. Po zveřejnění Andrassyho nóty dne 28. října vyšli lidé v Praze do ulic a tato událost byla přímo impulsem k vyhlášení československé samostatnosti. Vyhlásil ji nejprve dopoledne u sochy sv. Václava na Václavském náměstí kněz Isidor Zahradník, krátce po něm tak učinil i Národní výbor československý.

Národní výbor československý ještě téhož dne 28. října 1918 vydal první zákon nově vzniklého československého státu, již zmiňovaný recepční zákon. Zákon byl přitom ve Sbírce zákonů a nařízení pod č. 11/1918 vyhlášen až 6. listopadu 1918. Mezitím se s ním veřejnost seznamovala formou plakátů, na stránkách denního tisku, poštovní úřady po celé republice měly za úkol místním národním výborům a samosprávám předat speciální telegram, jehož prostřednictvím se text recepčního zákona dostával i do odlehlejších částí nově vzniklého státu Čechů a Slováků.

Recepční zákon ve svém čl. 2 konstatoval, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Sám autor textu Alois Rašín pokusil se na skutečnost, podle níž musel být tento zákon narychlo sepsán a vydán proto, že výše uvedené zákon-

né normy, na kterých se původně pracovalo, nebyly v době vyhlášení samostatného československého státu připraveny dostatečně kvalitně. Recepční zákon byl tedy jediným prostředkem k tomu, aby na území nově vzniklé republiky nepanovalo od prvního dne bezprávie.

Předseda Slovenské národní rady Matúš Dula telegramem do Prahy oznamuje přijetí Martinské deklarace, © ČTK (foto) 1918

Slováci definitivně stvrdili touhu společného soužití s Čechy Martinskou deklarací 30. října 1918. Oficiálně tehdy shromáždění v Martině ustavilo také Slovenskou národní radu, která jediná získala mandát k zastupování Slováků. Ne všichni Slovinci však tehdejší novou česko-slovenskou politickou reprezentaci respektovali, někteří volali rovnou po slovenské autonomii.

Dne 13. listopadu 1918 schválil Národní výbor československý jako zákon č. 37/1918 Sb. z. a n. první Prozatímní ústavu. Právě díky ní bylo 14. listopadu ustaveno Národní shromáždění, a to rozšířením Národního výboru na 256 poslanců podle tzv. Švehlova klíče (tj. v zásadě podle výsledků voleb do říšské rady roku 1911) a přizváním zástupců Slovenska.

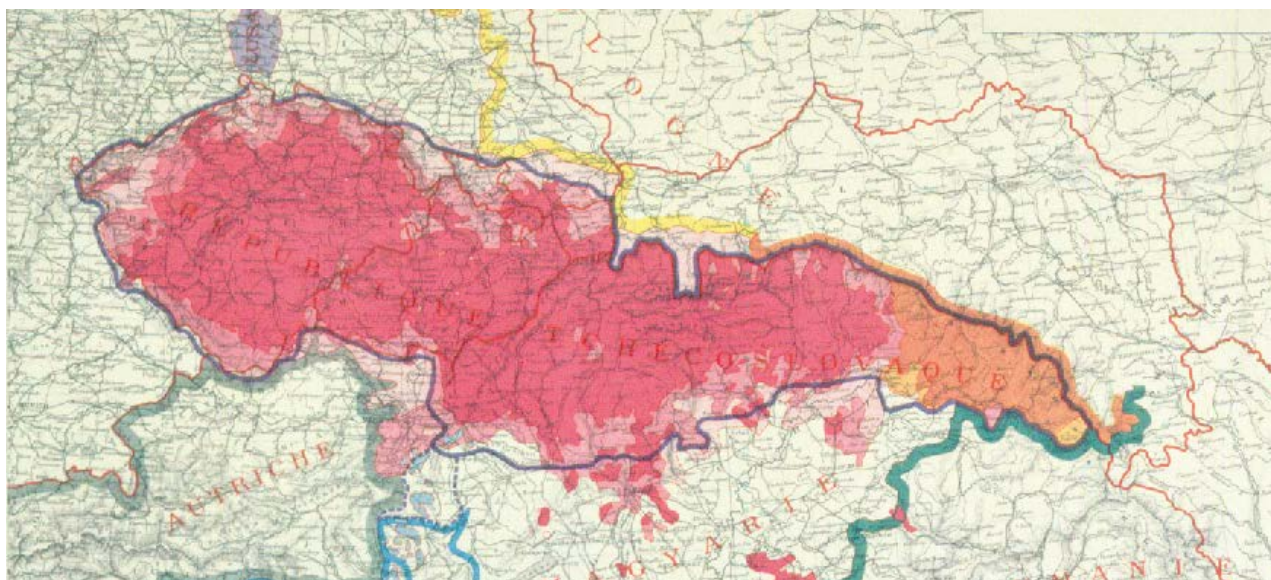
Národní shromáždění ještě v den svého ustavení 14. listopadu 1918 zvolilo i prvního prezidenta, Tomáše Garrigue Masaryka. Prezident Osvoboditel, jak se mu přezdívalo, tou dobou stále ještě pobýval v USA a do Prahy se za nadšených ovací obyvatelstva vrátil až 21. prosince 1918.

Před tehdejší československou politickou reprezentací stála řada úkolů. Za jedny z nejdůležitějších je třeba považovat jednání s geografickými sousedy a evropskými mocnostmi o pevném vymezení státních hranic, nutnost co nejrychleji definovat činnost a kompetence státních orgánů a prezidenta, vytvořit nové zákonné normy, vytvořit soudní soustavu a vymezit přesné kompetence soudů a soudní hierarchii, reformovat obecní samosprávu.

Důsledkem schválení recepčního zákona byl na území nově vzniklé republiky tzv. právní dualismus. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku navazovalo právo na dřívější rakouský právní systém, Slovenská část republiky a Podkarpatská Rus převzaly právní model uherský. Soudní struktura a organizace byly proto za první republiky nejednotné a veřejnost se v nich těžko orientovala. Až v roce 1928 došlo na celostátní úrovni ke sjednocení v označování jednotlivých soudů a soudcovských hodností. Nicméně, odlišné znění procesních předpisů, jako i rozdílnost předpisů určujících příslušnost jednotlivých soudů, se ani tehdy odstranit nepodařilo. A to i přesto, že se o to aktivně snažilo Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy, působící v letech 1919 až 1938, zkráceně nazývané ministerstvem unifikací.

Malý státní znak republiky československé, Národní archiv

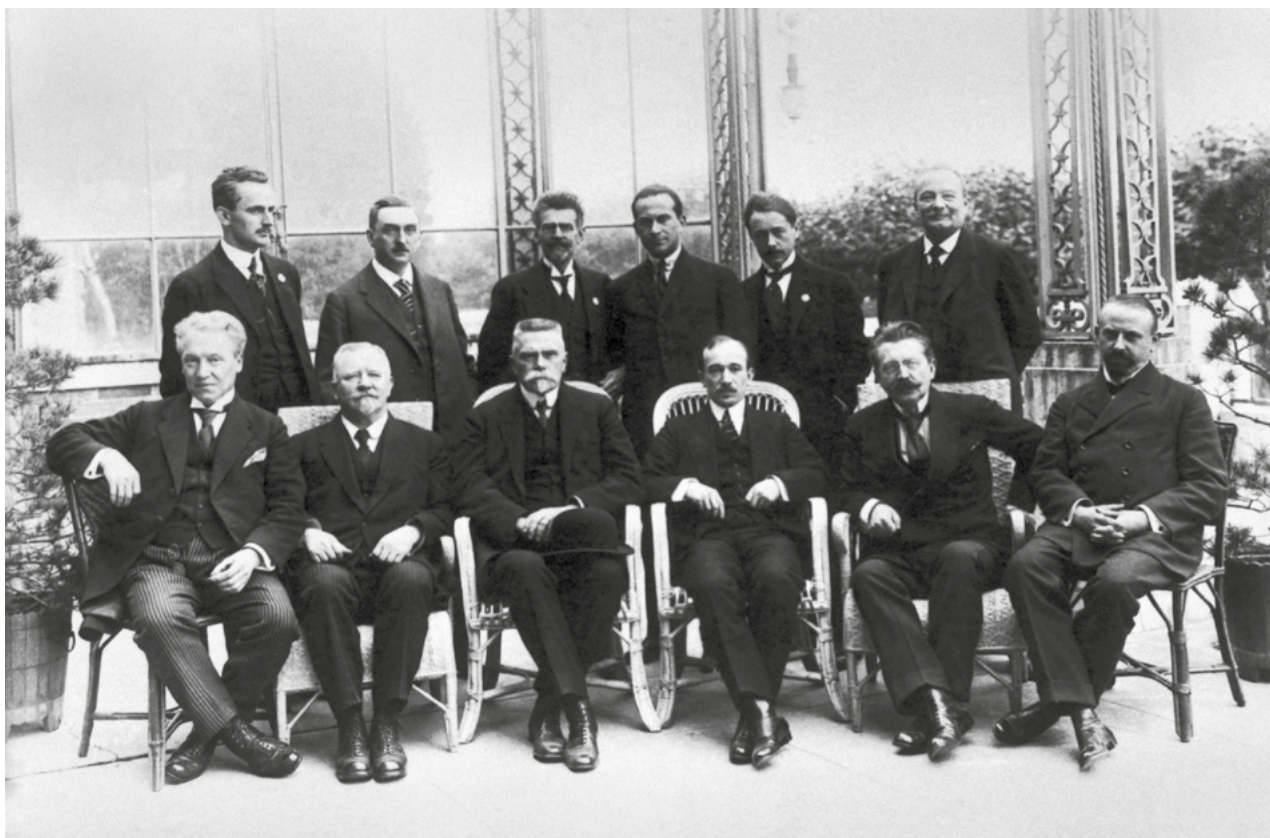
Národnostní a politické uspořádání střední Evropy po 1. světové válce, mapa vytištěna u příležitosti mírové konference ve Versailles, Národní archiv

Lidé na Václavském náměstí v Praze oslavují 28. října 1918 vznik nové republiky, © ČTK (foto) 1918

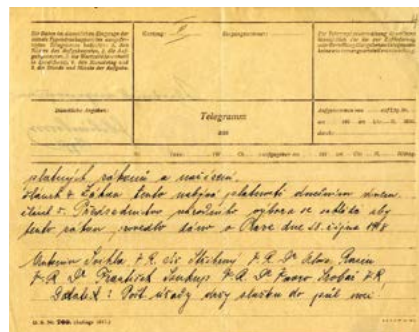
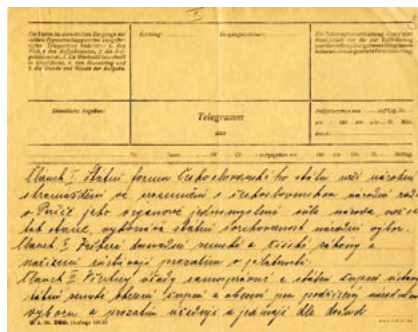
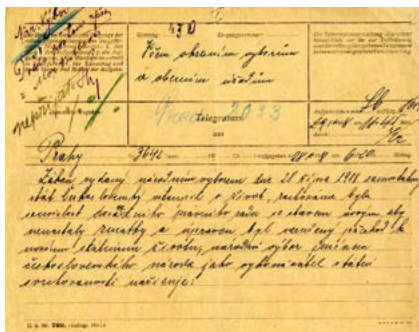
Stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, považovaného za symbol vlády Habsburků (3. listopadu 1918), © ČTK (foto) 1918

Členové Národního výboru československého, © ČTK (foto) 1918

Originál telegramu, kterým se text recepčního zákona šířil prostřednictvím poštovních úřadů po celém území nově vzniklého československého státu, Národní archiv

Předseda zemského výboru Ladislav Pluhař vítá prezidenta T. G. Masaryka v Brně na Moravském náměstí (1924), Archiv města Brna

Návštěva prezidenta T. G. Masaryka v Brně, slavnostní přehlídka legií na Moravském náměstí (1924), Archiv města Brna

Zřízení Nejvyššího soudu

a jeho činnost do roku 1938

Nejvyšší soud byl zřízen Národním výborem československým zákonem č. 5 dne 2. listopadu 1918. Dne 4. listopadu 1918 vyšel tento zákon ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého. Rozhodovací činnost nově zřízeného Nejvyššího soudu samostatného státu Čechů a Slováků navázala v roce 1918 především na práci a organizaci Nejvyššího soudního a kasačního dvora ve Vídni. Nejvyšší soud byl třetí instancí pro věci civilní a trestní, mohl také dávat podněty k vydávání nebo pozměňování zákonů.

Autentický dokument - Národním výborem československým podepsaný definitivní návrh zákona, demonstruje hektickou dobu podzimu 1918. Dočteme se z něj, že původně navrženým názvem pro Nejvyšší soud byl Nejvyšší a zrušovací soud. Členové národního výboru však název na poslední chvíli zkrátili. Ostatně, úprav bylo v původním konceptu provedeno daleko více, včetně tužkou doplněného závěrečného ustanovení § 14.

Kompetence Nejvyššího soudu vyplývaly z ustanovení § 3, § 4 a § 5 zákona č. 5/1918 Sb. z. a n.

„§ 3

Nejvyšší soud soudí konečně ve všech soukromoprávních věcech sporných a mimosporných, o nichž v druhé stolici bylo rozhodnuto, pokud zákon připouští právní opravu takového rozhodnutí.

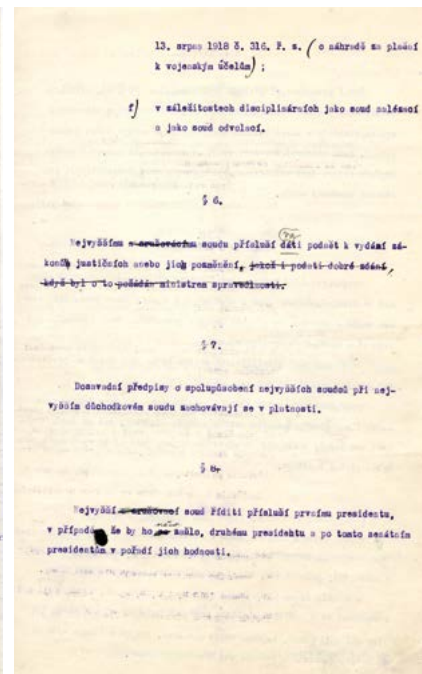
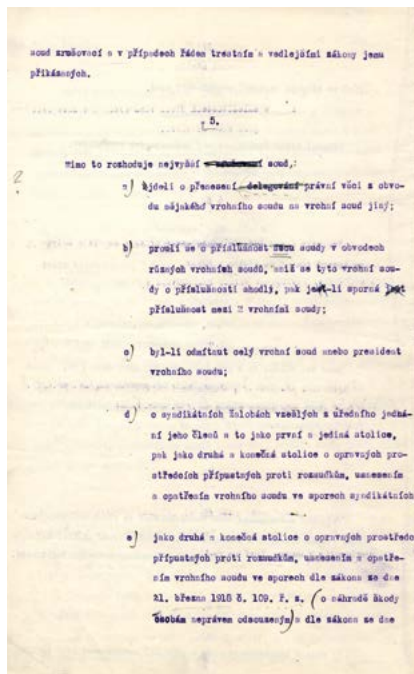
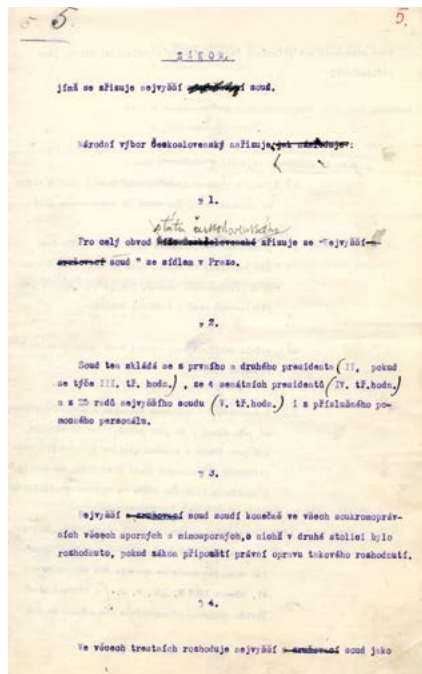
§ 4

Ve věcech trestních rozhoduje nejvyšší soud jako soud zrušovací a v případech řádem trestním a vedlejšími zákony jemu přikázaných.

§ 5

Mimo to rozhoduje nejvyšší soud:

- a) jde-li o přenesení právní věci z obvodu nějakého vrchního soudu na vrchní soud jiný;
- b) prou-li se o příslušnost svou soudy v obvodech různých vrchních soudů, aniž se tyto vrchní soudy o při-

Nejvyšší soud se mezitím takřka přesně po roce od svého vzniku přestěhoval do Brna, kde zahájil svoji činnost 5. listopadu 1919. Zasloužil se o to, i přes značný nesouhlas úřadujícího prvního předsedy (presidenta) Nejvyššího soudu JUDr. Augustina Popelky, také tehdejší poslanec prof. JUDr. František Weyr, historicky první děkan Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (později také rektor Masarykovy univerzity).

František Weyr

Augustin Popelka, první prezident Nejvyššího soudu v letech 1918 až 1930

František Weyr se také podílel na dopracování a změně vládního návrhu zákona č. 216/1919 Sb. z. a n., o Nejvyšším soudu, který přijalo Národní shromáždění dne 16. dubna 1919. Tímto zákonem se měnil výše uvedený dřívější zákon č. 5/1918 Sb. z. a n. Mezi jinými se samozřejmě měnilo také ustanovení § 1 původního zákona, který nově (už jako § 1 zákona č. 216/1919 Sb. z. a n.) zněl: *“Pro celý obvod československého státu zřizuje se nejvyšší soud v Brně.”* Shodou okolností měl i tento zákon celkem čtrnáct ustanovení.

V prvních letech své existence se tedy Nejvyšší soud skládal z prvního a druhého prezidenta, sedmi senátních prezidentů. Augustin Popelka byl prvním presidentem Nejvyššího soudu až do roku 1930, kdy odešel do výslužby. V letech 1920 – 1921 byl Augustin Popelka krátce také ministrem spravedlnosti tehdejší úřednické vlády.

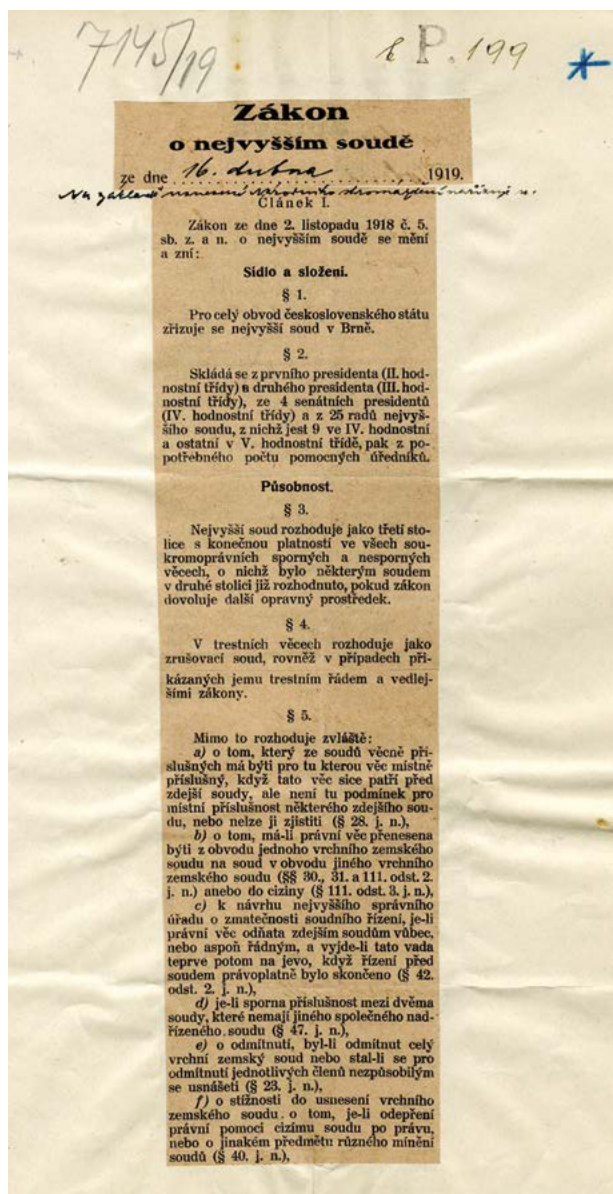
Stěhování Nejvyššího soudu z Prahy do Brna provázely v roce 1919 především pragmatické důvody. V zájmu tehdejší československé justice bylo, aby u Nejvyššího soudu pracovali uznávaní soudci bývalého Nejvyššího soudního a kasačního dvora ve Vídni či jiných vysokých soudů Rakousko-Uherska. Zároveň představovalo umístění Nejvyššího soudu do Brna výhody i pro slovenskou část republiky a Podkarpatskou Rus.

Bývalá kadetní škola pěchoty, historicky první sídlo Nejvyššího soudu v Praze (1918 – 1919). Archiv hl. města Prahy

Historicky prvním palácem, kde tehdejší Nejvyšší soud v Brně sídlil, je dnešní budova krajského soudu v Rooseveltově ulici, dříve v ulici Na Hradbách. Tento Justiční palác se začal stavět už v roce 1906 podle architektonického návrhu Alexandra Wielemans von Monteforteho,

Úvodní strana autentického návrhu zákona č. 216/1919 Sb. z. a n., Národní archiv

a to na místě bývalé jezuitské koleje, která byla nedlouho předtím zbourána.

Architekt Wielemans byl považován v tehdejším Rakousku-Uhersku za specialistu na justiční paláce. Proslavil se především výstavbou Justičního paláce na Schmerlingově náměstí ve Vídni, otevřeného v roce 1881. Odpůrci této velkoryse pojaté stavby ji označovali za megalomanskou, avšak samotnému architektovi přinesla spíše většinový obdiv a další velké zakázky ze strany tehdejší rakousko-uherské justice. Alexander Wielemans von Monteforte pak projektoval mimo jiné i Justiční palác na dnešní třídě Svobody v Olomouci.

Stavba Justičního paláce v Brně byla dokončena v květnu 1908, avšak budova byla předána k užívání tehdejším soudním institucím až o rok později. Když se do Brna v roce 1919 stěhoval Nejvyšší soud, musel se o prostory v Justičním paláci dělit např. s tehdejším krajským soudem civilním či hned dvěma soudy okresními. Bylo tomu tak po celou dlouhou dobu, kdy v brněnském Justičním paláci soudci Nejvyššího soudu rozhodovali.

V prvních letech své existence Nejvyšší soud v Justičním paláci v Brně denně využíval zpravidla tři jednací síně, a to značně improvizované. Jen jediná byla pro tyto účely jako soudní síň už vybudována, druhá vznikla přestavbou části chodby, další byla doslova putovní, když se chystala vždy případ od případu v některé z právě volných kanceláří. Rozhodovalo tehdy 7 senátů, či spíše soud měl právě takový počet senátních předsedů, resp. senátních presidentů. Působilo zde 40 soudců, nazývaných tehdy „radové Nejvyššího soudu“. Senáty rozhodovaly obvykle jako pětičlenné. Neveřejná zasedání se konala, stejně jako dnes, v kancelářích předsedů senátů. Pokud se mělo sejít jedenáctičlenné plénum, doslova se v některé z kanceláří shrkly k sobě dva stoly. Ještě početnější grémium Nejvyššího soudu si půjčovalo zasedací místnost od vrchního soudu.

Do brněnského Justičního paláce byl od roku 1923, kdy byl zřízen v reakci na atentát na ministra financí Aloise Rašína, umístěn i prvorepublikový Státní soud. Podle § 36 zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky, Státní soud rozhodoval zvláště závažné protistátní činy, jakými byly například vyžazení státního tajemství, proraďa, pokus vraždy nebo fyzické ublížení ústavním činitelům, apod. Nejvyšší soud byl pak instancí, ke které byla přípustná dovolací stížnost proti rozsudku Státního

Staveniště na místě zbořené jezuitské koleje, kde byla následně roku 1908 dokončena stavba Justičního paláce v Brně (1905), Archiv města Brna

Historicky první brněnské sídlo Nejvyššího soudu, Justiční palác v dnešní Rooseveltově ulici (kolem roku 1920), Archiv města Brna

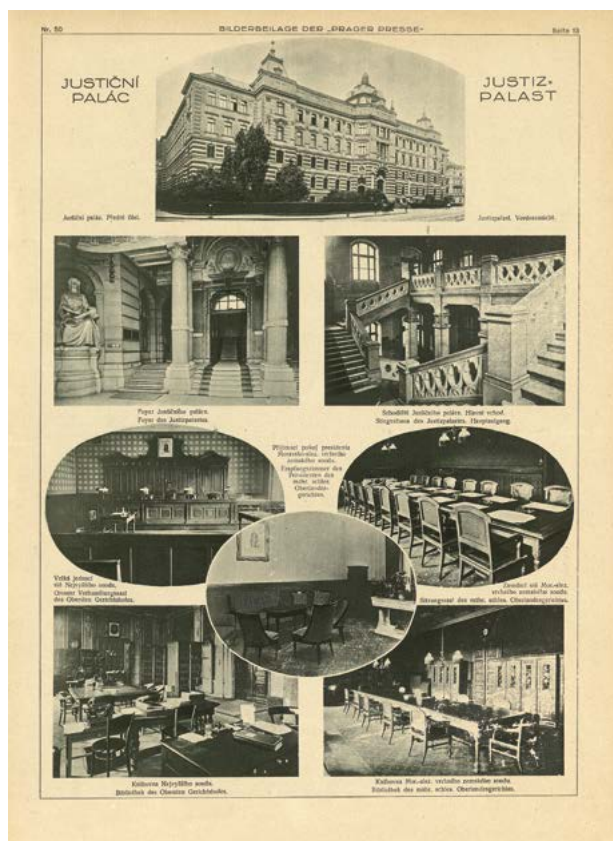
ho soudu. Samostatný Státní soud fungoval v Brně až do roku 1935, kdy byl zrušen a jeho kompetence přešly s jistou úpravou na vrchní soudy.

Od roku 1930 se počet senátních presidentů Nejvyššího soudu zvýšil na 9 a počet soudců (radů) na 48. Nejvyšší soud tehdy rovněž, stejně jako dnes, zaznamenával nárůst agendy, přičemž rozhodoval jako konečná instance ve všech trestních i občanskoprávních věcech, určoval místní příslušnost obecných soudů, rozhodoval o kárných žalobách vedených proti soudcům a řešil také odvolání proti rozhodnutím advokátních komor.

Plénium Nejvyššího soudu mj. delegovalo také dva ze sedmi soudců Ústavního soudu a náhradníky. S Nejvyšším soudem byla úzce spojena tehdejší generální prokuratura. Generální prokurátor se svými náměst-

ky a generálními advokáty sídlil přímo vedle kanceláří Nejvyššího soudu, pronajatých v prostorách dvorního traktu Zemského domu, dnešního sídla Krajského úřadu Jihomoravského kraje. Generální prokurátor však podléhal ministru spravedlnosti, který byl nejvyšším článkem struktury tehdejších státních zastupitelství.

Zemský dům nebyl v dobách první republiky, prakticky od začátku působení Nejvyššího soudu v Brně, jeho jediným „detašovaným pracovištěm“. Soudci se kvůli nepřipravenému Justičnímu Paláci potýkali s nedostatečným zázemím pro svoji práci, a podmínky, za kterých pracovali, neodpovídaly důstojnosti Nejvyššího soudu. Ostatně, výmluvně to dokumentuje interpelace 24 poslanců vůči ministrům spravedlnosti, veřejných prací a financí ze dne 19. prosince 1929. Tato interpelace je součástí sněmovního tisku 27 PS, NS RČS 1929-1935, část č. 2.

Interiéry Justičního paláce v Brně, časopis Prager Presse (1927), Archiv města Brna

Titulní strana Národních listů 5. ledna 1923 oznamuje spáchání atentátu na Aloise Rašína

Zemský dům v Brně, kde si Nejvyšší soud pronajímal ve dvorním traktu kanceláře. Archiv města Brna

Není od věci z něj odcitovat i poněkud delší autentické pasáže:

„Nevyšší soud byl přeložen do Brna v roce 1919. Místnosti byly nalezeny jednak v justičním paláci, jednak v býv. ústavu šlechtičen na rohu Kobližné a Běhounské ulice. Poněvadž v justičním paláci byl nejen vrchní soud, ale též krajský soud civilní a dva okresní soudy, dostalo se Nejvyššímu soudu jen nepatrné množství místností a zbytek musel být hledán v býv. ústavu šlechtičen. Tato budova byla však stavěna pro účely obytné a nikoli úřední a proto místnosti zde nalezené ani osvětlením ani jinak mnoho nevyhovovaly. Když byly vyklizeny místnosti v býv. ústavu šlechtičen, najala justiční správa pro nejvyšší soud místnosti jednak v Moravské zemské pojišťovně v Brně naproti justičnímu paláci, jednak v hotelu Plzeňský dvůr. Po tomto provisoriu umístění na třech místech byly justiční správou najaty místnosti v přístavbě nového zemského

domu a zde ubytován větší počet zpravodajů nejvyššího soudu a celá generální prokuratura. To jest nynější stav. V této přístavbě jest kavárna a hostinec a hudba z kavárny zaléhá až do místností úředních. Na schodech ke kavárně a k restauraci dějí se různé nepřístojnosti. Zpravodajové z této budovy musí docházeti k seděním do justičního paláce a též do knihovny a ztrácejí tak mnoho času. Spisy musí býti roznášeny do této budovy a jest potřeba zase větší počet zřízenců, k čemuž při systemisaci nebylo přihlíženo. Nedostatek místnosti trvá. I nyní částečně sedí dva zpravodajové pohromadě. Dojde-li ku rozmnožení míst v gremiu nejvyššího soudu, zhorší se ještě poměry. Tři členové sekretariátu nemají vůbec úřední místnosti a pracují v té úřadovně, která jest právě volná, poněvadž se tam nekoná sedění. Pro tři členy sekretariátu byla zřízena úřední místnost z chodby u jednacích síně vrchního soudu. Psací oddělení jest většinou umístěno na chodbě v přístavbě zemského domu. Tamtéž jest nutno

kolationovat („shromažďovat“ – pozn. vydavatele) veškeré opisy napsané písmo. Těž diktáty v psacím oddělení konají se na chodbě jak u přístavbě nového zemského domu, tak u justičním paláci. Při diktátu takovém nelze se vyuarovati přítomnosti neúředních osob...

... Ani první ani druhý prezident nejvyššího soudu nemá kromě své úřadovny nějakých jiných místností. Knihovna nejvyššího soudu byla zřízena z bývalé čekárny vrch. soudu a naprosto nevyhovuje potřebám nejvyššího soudu, který musí klásti na dokonalé zařízení knihovny co největší důraz. Doposud bylo lze jenom nastavit do této místnosti skříně s knihami bez ladu a skladu.

Pro registraturu nemá nejvyšší soud zvláštní místností, ač jí nutně potřebuje. Registratura nejvyššího soudu obsahuje totiž po několik let spisy, kterých jest při porádách nejvyššího soudu zapotřebí; nemůže proto býti takováto živá registratura umístěna někde ve sklepě, nýbrž jest potřebí zvláštní prostorné světnice.

Práce členů nejvyššího soudu je vysoce odpovědná a duševně namáhavá a zasluhuje veškerých ohledů a usnad-

nění práce nejen v zájmu jejich, nýbrž také v zájmu veřejnosti. Justice musí býti správná a také podle možnosti rychlá. Vedle nedostatečného vybavení personálního jsou to lokální poměry, které zdržují odbavování aktů nejvyššího soudu a spoluzpůsobují, že doposud na 30 % věcí rozhodovaných nejvyšším soudem čeká na vyřízení až 10 měsíců. Nelze plynouti ani pracovní energií soudců nejvyššího soudu ani podceňovati zájem publika na rychlém vyřizování soudních věcí. Také není důstojné naší republiky, že ve svém jedenáctém roce a po 10 letech přemístění nejvyššího soudu do Brna nemá pro tuto nejvyšší soudní instanci účelné a důstojné budovy a účelných a důstojných místností, přes to, že otázka stavebního místa je rozřešena vhodným stavebním místem v Husově třídě...“

Stavební parcela na Husově třídě v Brně, mezi Pražákovým palácem a tehdejší Uměleckoprůmyslovým muzeem, kterou město Brno pro potřeby Nejvyššího soudu nabídl, a kde dnes stojí hotel International, byla však krátce po citované interpelaci poslanců odmítnuta tehdejší prvním prezidentem Nejvyššího soudu prof. JUDr. Vladimírem Fajnozem jako málo prostorná

Sněmovní tisk pod číslem 27/XI. obsahuje interpelaci poslanců ve věci zřízení důstojného sídla Nejvyššího soudu, 19. prosinec 1929. Archiv Poslanecké sněmovny

a tudíž nedůstojná. V roce 1931 se do popředí zájmu tehdejšího vedení Nejvyššího soudu dostal nový projekt na plánovaném tzv. Akademickém náměstí, tedy pod brněnskou Kraví Horou v okolí ulice Veveří. Zhoršující se hospodářská krize, ale i spory o konečnou podobu projektu Akademického náměstí a přesné umístění budovy Nejvyššího soudu však skončily tím, že se ani na tomto místě stavět nezačalo. Místo toho se Nejvyšší soud v Brně musel vedle sídla v Justičním paláci i nadále spoléhat především na pronajaté kancelářské prostory. Ve 30. a 40. letech minulého století šlo především o kanceláře v komplexu Paláce Morava, nazývaného podle tamního kina Kapitol, umístěného v suterénu budovy, též Palácem Kapitol. Průčelí celého velkoryse řešeného domovního bloku, zrekonstruovaného v letech 1926–1929 na dnešním Malinovského náměstí a současně v Divadelní a Benešově ulici, tvořila budova Moravské zemské životní pojišťovny.

Vladimír Fajnor, první prezident Nejvyššího soudu v letech 1931 až 1939

Palác šlechtičen pohledem z náměstí Svobody (dům s věžičkou), zmiňovaný v interpelaci (foto z přelomu 19. a 20. století), © Muzeum města Brna

Palác Morava nedlouho po své rekonstrukci (1936), © Muzeum města Brna

Nejvyšší soud

v letech 1939–1989

Na právní dualismus, který trval po celé období první republiky, navázalo období II. světové války, kdy se vznikem Slovenského státu bylo v roce 1939 na slovenském území vytvořeno vlastní soudnictví. Organizace soudnictví na území Čech a Moravy se přitom formálně nezměnila, avšak vedle struktury českých soudů, která vycházela z předválečného modelu, existovalo tzv. říšskoněmecké soudnictví. To bylo na území Protektorátu Čechy a Morava přeneseno z Německa, aby sloužilo německým občanům, mezi které se pochopitelně počítali i občané německé národnosti žijící na protektorátním území. Na území Protektorátu Čechy a Morava vznikly tři soudní stupně. Vrchní zemský soud v Praze (Oberlandesgericht in Prag), Zemské soudy v Brně a Praze (Landesgericht in Brünn a Prag) a Úřední soudy (Amstgericht). Německý Zemský soud v Brně přitom sídlil rovněž v areálu Justičního paláce. Vedle toho existovaly též tzv. Sondergerichte, tedy mimořádné soudy, které rozhodovaly ve zkráceném řízení o trestech za činnost namířenou proti tehdejší okupační moci, vojenskému zřízení, politickým organizacím a členům těchto organizací. Tyto mimořádné soudy rozhodovaly bez předběžného vyšetřování, rozsudek byl vykonán okamžitě, tudíž bez práva na opravný prostředek. Sondergerichte v Brně odsoudil za dobu své existence k smrti 477 lidí.

Nejvyšší soud za II. světové války vedl JUDr. Theodor Nussbaum. Původně byl vedením soudu pověřen jako jeho druhý prezident (místopředseda soudu), přičemž post prvního presidenta zůstal neobsazen až do roku 1944. Tehdy byl Theodor Nussbaum jmenován prvním presidentem. V roce 1940 spolu s Theodorem Nussbaumem dále působil u Nejvyššího soudu „jen“ 5 senátních presidentů (předsedů senátů) a 23 soudních radů (soudců). Význam Nejvyššího soudu byl na okupovaném území upozadován. Německé soudy postupně stále častěji soudily i české obyvatele.

S blížícím se koncem II. světové války došlo k největší tragédii v celé historii Nejvyššího soudu, když při anglo-americkém náletu na Brno 20. listopadu 1944 zasáhla jedna z bomb přímo protiletadlový kryt určený pro soudce a zaměstnance Nejvyššího soudu působící v Paláci Morava. Uvnitř krytu tenkrát zahynulo sedm soudců Nejvyššího soudu, tři soudní úřednice, dva úředníci a také čtyři soudní zřizenci. Ničivý účinek bomby zapříčinila nešťastná náhoda, protože letecká puma se do bezprostřední blízkosti krytu dostala bokem, když sklouzla po stěně domu a vybuchla až v podzemí. Následkem toho se zřítíl strop krytu.

Jména soudců a zaměstnanců Nejvyššího soudu, kteří zahynuli v protiletadlovém krytu při náletu na Brno 20. listopadu 1944:

František BENDA, vrchní soudní rada, * 1884
Karel GERLICH, soudní rada, * 1905
Jan KOPTA, vrchní soudní rada, * 1900
Vladimír MARVAN, senátní president Nejvyššího soudu, * 1885
Bořivoj PEKÁREK, rada Nejvyššího soudu, * 1890
Augustin POKORNÝ, rada Nejvyššího soudu, * 1883
Bertold SOTONA, soudce, * 1909
Františka FAUSTKOVÁ, vrchní kancelářská oficiantka, * 1898
Štěpánka ŠABATOVÁ, vrchní kancelářská oficiantka, * 1895
Marie SAITZOVÁ, soudní kancelářská asistentka, * 1895
Karel MOUČKA, soudní kancelářský revident, * 1893
Antonín OŠMERA, soudní kancelářský revident, * 1891
Jan MRÁZEK, soudní podúředník, * 1901
Fridolín NAVRÁTIL, soudní podúředník, * 1890
Václav BUDÍK, soudní zřízenec, * 1903
Josef KROUPA, pomocný soudní zřízenec, * 1894

Palác Morava po náletu 20. listopadu 1944, Archiv města Brna

Palác Morava po náletu 20. listopadu 1944, Archiv města Brna

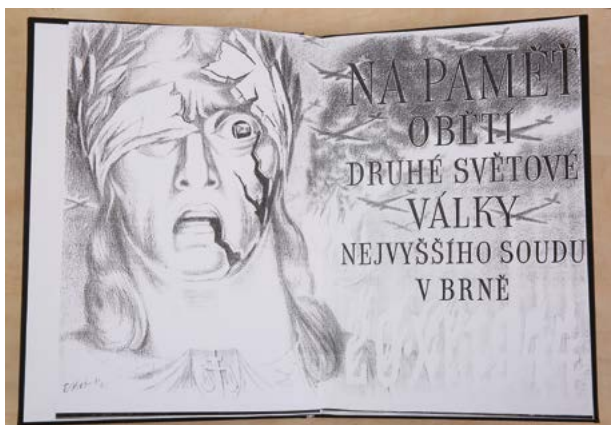
Památka těchto obětí historicky největšího a nejničivějšího náletu na Brno uctil Nejvyšší soud velkou smuteční tryznou 17. prosince 1945. Podle historických pramenů při náletu dne 20. listopadu 1944 v Brně zahynulo celkem 578 lidí, na 6 000 Brňanů zůstalo bez střechy nad hlavou. Brno přitom nebylo původním cílem náletu, kterým měla být města na jihu Polska. Nad městem se ten den o tři čtvrtě na dvanáct dopoledne objevilo bezmála 150 bombardérů B-24 Liberátor a Boeing B-17, které svrhly dohromady na 2 500 bomb, některé z nich až o váze půl tuny. Šlo o kobercový nálet, který se uskutečnil za mlhavého počasí ve třech vlnách, jdoucích jen pár minut po sobě. Hlavním cílem bylo vlakové nádraží v centru a průmyslové podniky na okraji Brna, ve skutečnosti však nálet zasáhl celé město. Osudnou pro soudce a zaměstnance Nejvyššího soudu se stala dru-

há vlna náletu, která začala přesně v 11.48 hodin. Mezi svrženými pumami byla rovněž část bomb s časovým spínačem. Ty vybuchovaly náhodně se zpožděním, což i v následujících dnech komplikovalo záchranu v sutinách zavalených lidí.

Tragickou událost připomíná od roku 1994 na nároží budovy pamětní deska s nápisem: „*Na paměť soudců a pracovníků nejvyššího soudu v Brně, kteří zde 20. XI. 1944 zahynuli*“. Autorem pamětní desky je Bedřich Čelikovský.

Oběti tragického náletu z listopadu 1944 však nebyly jedinými soudci nebo zaměstnanci soudu padlými v průběhu II. sv. války. Vrchní soudní rada Miloslav Doštal byl zabit ustupujícími Němci v Brně dne 26. dubna

1945, když na ulici vítal Rudou armádu. Při bombardování Hrotovic zemřel 8. května 1945 předseda tamního místního národního výboru a zároveň soudce František Štěpán. Nejvyšší soud vzpomíná také na soudního kancelářského asistenta Eduarda Ryšánka, zatčeného gestapem v lednu roku 1944, který zemřel 29. ledna 1946 na následky výslechů v nacistických žalářích a útrap v koncentračních táborech.

Nejvyšší soud si oběti II. sv. války z řad soudců a zaměstnanců připomněl v roce 1945 vydáním mimořádné pamětní publikace

I po skončení II. světové války a zániku tehdejšího Slovenského státu nadále vedle sebe působily Nejvyšší soud v Bratislavě a Nejvyšší soud v Brně. V červnu roku

1945 uzavřela vláda ČSR se Slovenskou národní radou dohodu o tom, že nejvyšší soudní tribunály (Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud) budou společné pro území celé republiky. Následně bylo toto ujednání v dubnu roku 1946 pozměněno v tom duchu, že nejvyšší soudy v Brně a Bratislavě se považují, při zachování jejich dosavadní organizace a působnosti podle předpisů pro ně platných, za součást jednotného Nejvyššího soudu, který má sídlo v Brně.

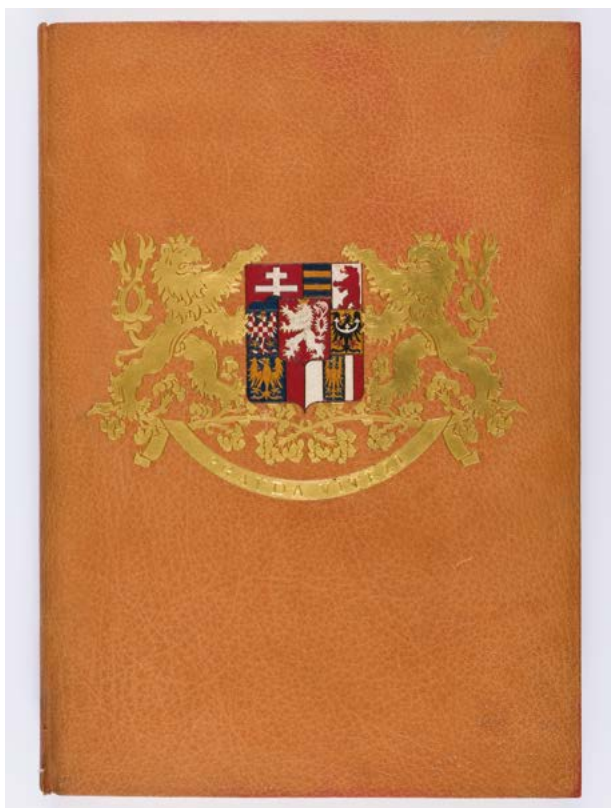
Soudy se v poválečném Československu musely mj. zabývat tresty pro kolaboranty či příslušníky okupačních mocností. Za tímto účelem vznikly na základě dekretů prezidenta Edvarda Beneše tzv. retribuční soudy. Historie se zmiňuje o třech retribučních dekretech, a to tzv. velkém retribučním dekretu č. 16/1945 Sb., ze dne 19. června 1945, dekretu č. 17/1945 Sb., ze dne 19. června 1945, o Národním soudu, a o malém retribučním dekretu z 27. října 1945 č. 137/1945 Sb. Součástí tohoto retribučního zákonodárství byl rovněž ústavní dekret ze dne 27. října 1945 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční. Na Slovensku už od 15. května 1945 platilo nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců, kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví. O potrestání nejtěžších zločinů kolaborantů rozhodovaly v Praze a Bratislavě tzv. národní soudy. Činnost retribučních soudů byla ukončena už v roce 1947.

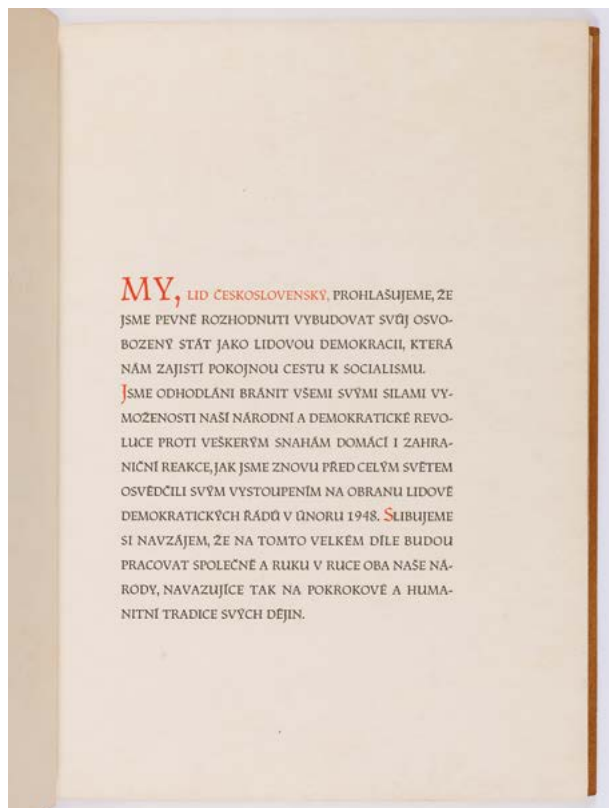
Palác Morava po náletu 20. listopadu 1944, Archiv města Brna

Pamětní deska na zdi Paláce Morava připomíná tragický nálet na Brno

Slavnostní vazba Ústavy 9. května, uložená v Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Úvodní pasáže Ústavy 9. května

Rok 1948 s sebou přinesl Ústavu 9. května, prostřednictvím které si komunisté připravili mj. předpoklady pro budoucí systematické ovlivňování justice. Ústavu původně odmítl podepsat prezident Edvard Beneš, a proto ji podepsal až prezident Klement Gottwald. Počítala už se zapojením soudců z lidu. To následně přímo umožnil zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, pro celé území tehdejšího Československa. Na jeho základě byl také Nejvyšší soud doplněn o potřebný počet soudců z lidu. Nejvyšší soud pak nejčastěji zasedal v senátech složených ze dvou soudců z povolání a tří soudců z lidu na stejné rozhodovací úrovni. Laický prvek tak u většiny řízení u Nejvyššího soudu převažoval.

Počet soudců z lidu určoval předseda Nejvyššího soudu, nominovala je přitom samotná vláda, na rozdíl od

soudců z lidu na nižších stupních soudní soustavy, kteří byli schvalováni krajskými nebo okresními národními výbory. V každém případě tento systém znamenal jednoznačný zásah do nezávislosti tehdejší justice.

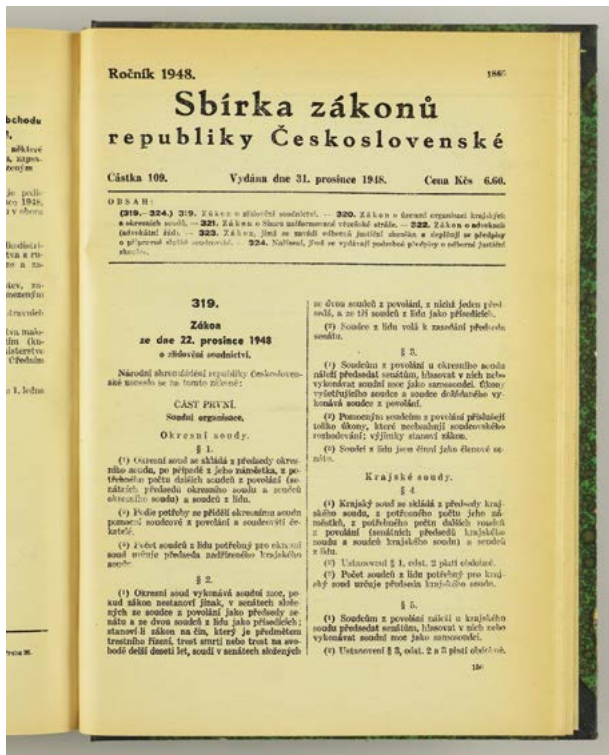
Když se po únorových událostech roku 1948 dostali definitivně k moci komunisté, jedním z prvních jejich kroků byla snaha o sjednocení soudní soustavy. Duální systém se změnil na unitární, a to především díky zákonu o územní organizaci krajských a okresních soudů č. 320/1948 Sb. Vedle okresních soudů na prvním stupni existovaly jako střední článek justice krajské soudy, vrcholem soudní soustavy byl Nejvyšší soud. Současně došlo ke zrušení tzv. zvláštních soudů, mezi jinými například soudů pracovních, pojišťovacích, některých rozhodčích soudů a také soudů porotních. Nově byl

opět zřízen nechvalně proslulý Státní soud, který svoji činnost zahájil 24. 10. 1948 v Justičním paláci v Praze na Pankráci (účinnost zákona č. 232/1948 Sb., o Státním soudu, skončila k 1. 1. 1953). Soudil v pětičlenných senátech, kde vedle předsedy, jímž byl soudce z povolání, usedli vždy dva další soudci z povolání a dva soudci z lidu. Veřejnou žalobu svěřila komunistická moc státní prokuratuře, obhajobu zde vykonávali pouze obhájci zapsáni na zvláštním seznamu, který sestavovala tehdejší ministerstva spravedlnosti a obrany. Před Státním soudem byly na její návrh projednávány zločiny klasifikované v zákoně na ochranu lidově demokratické republiky, nejčastěji se sazbou odnětí svobody na deset a více let, včetně trestu smrti. Krátká historie Státního soudu je poznamenána řadou vykonstruovaných politických procesů, končících vynesení četných trestů smrti, doživotních trestů anebo vysokých trestů odnětí svobody, z nichž nejznámější byly procesy s údajnou protistátní skupinou Milady Horákové nebo tzv. proti-

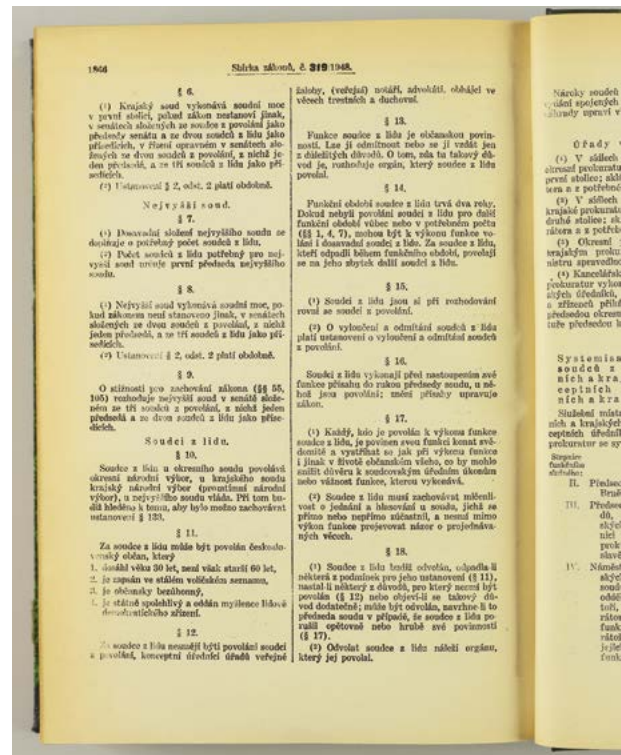
státní skupinou bývalého generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. V souvislosti s nimi nechvalně proslul prokurátor JUDr. Josef Urválek, kterého následně komunistická moc jmenovala pro období let 1953–1963 do čela tehdejšího Nejvyššího soudu.

Proti rozsudku Státního soudu bylo možné podat opravný prostředek obdobně jako proti rozsudku krajského soudu. Proti jiným rozhodnutím Státního soudu se mohl obviněný odvolávat, jen pokud zákon opravný prostředek výslovně připouštěl. K Nejvyššímu soudu bylo možné po rozhodnutí Státním soudem podávat též mimořádné opravné prostředky jako zmateční stížnost k zachování zákona a žádost o mimořádnou obnovu řízení.

Národní shromáždění republiky Československé rozhodlo v roce 1949 o stěhování Nejvyššího soudu z Brna do Justičního paláce v Praze na Pankráci, a to k 1. lednu 1950. V důvodové zprávě se tehdy psalo:

Zákon č. 319/1948 Sb., o zřízení soudnictví, úvodní ujednání. Archiv Poslanecké sněmovny

Zákon č. 319/1948 Sb., o zřízení soudnictví, ujednání týkající se Nejvyššího soudu

„Zákonem č. 216/1919 Sb. bylo za sídlo nejvyššího soudu stanoveno Brno. Vyhovělo se tak naléhavému požadavku centrální polohy sídla nejvyššího soudu, který dříve rozhodoval především jednak jako třetí stolice v soukromoprávních sporných a nesporných věcech, jednak jako soud zrušovací ve věcech trestních přikázaných mu trestním řádem a zákony vedlejšími.

Uvedená působnost nejvyššího soudu se však od základu změnila zákonem č. 319/48 Sb. o zlidovění soudnictví. Nejvyšší soud je v nové organizaci soudnictví povolán především k rozhodování o stížnostech pro zachování zákona, to jest pečovat o zajištění a posílení jednotnosti judikatury. Naproti tomu byla instanční příslušnost nejvyššího soudu zákonem o zlidovění soudnictví podstatně zúžena. Nyní je nejvyšší soud odvolacím soudem jen z rozsudků krajských soudů ve sporných věcech majetkového práva, v kterých jednou stranou (účastníkem) je národní podnik a ve sporech o dávky

důchodového národního pojištění, dále pak z rozsudků státního soudu.

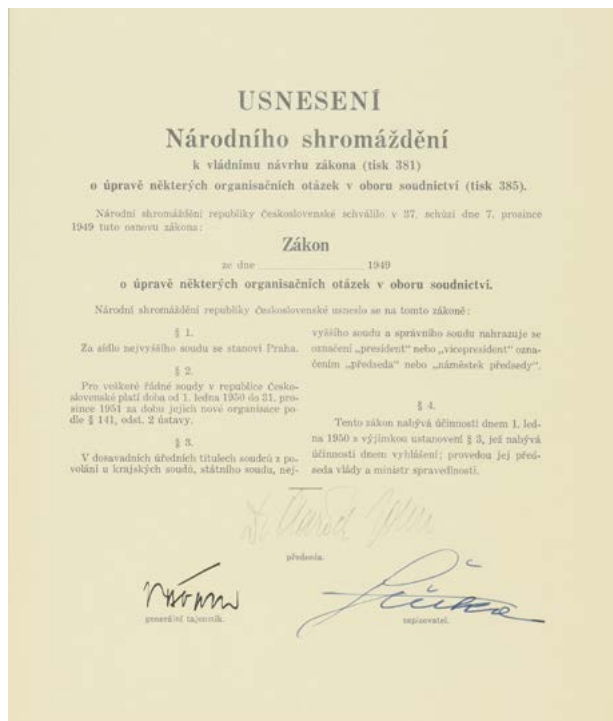
Značně zúžená instanční příslušnost nejvyššího soudu nevyžaduje již přítomnosti stran, pokud se týče jejich zástupců, v dřívějším rozsahu. V důsledku toho snížil se podstatnou měrou, pokud nezankl vůbec, i zájem veřejnosti na centrální poloze sídla nejvyššího soudu.“

Do organizace soudů v padesátých letech minulého století mj. zasáhly ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, a dále zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů.

Dřívější okresní soudy se začaly nazývat lidovými, zvláštění vojenské soudy se dělily na obvodové a vyšší vojenské soudy. Zrušil se Nejvyšší vojenský soud v Praze, přičemž jeho agenda přešla na nově vytvořené vojenské kolegium Nejvyššího soudu.

Justiční palác v Praze (1958). Archiv hl. města Prahy

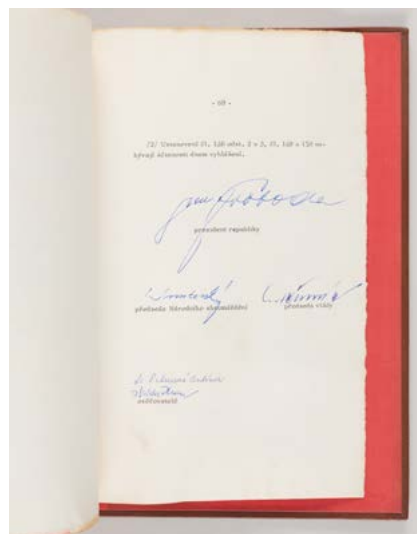
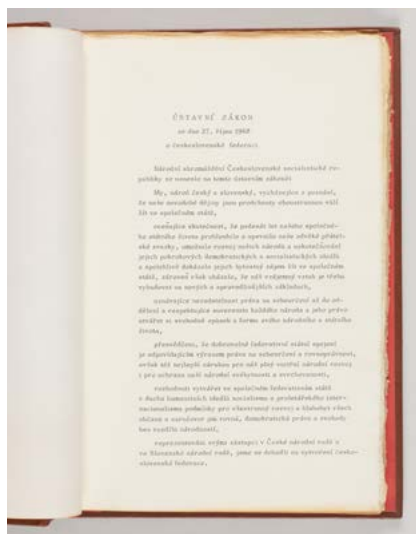
Usnesení Národního shromáždění republiky Československé o přesunu Nejvyššího soudu k 1. lednu 1950 z Brna do Prahy. Archiv Poslanecké sněmovny

Novou organizaci soudů obsahovala také socialistická ústava z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.). Na tu pak navázal zákon č. 40/1960 Sb., o provedení nové územní organizace soudů. Obecně se traduje, že tento zákon nepřinesl pozitivní změny, ale spíše soudní strukturu zkomplikoval. Proto byl už v roce 1964 vydán zákon nový č. 36/1964 Sb., kterým se však řídila organizace soudů také jen do roku 1968.

Dne 27. října 1968 byl tehdejší Národním shromážděním Československé socialistické republiky přijat Ústavní zákon o československé federaci. Ve Sbírce zákonů byl poté vyhlášen pod číslem 143/1968 Sb. Republika se takto transformovala na federaci, což znamenalo zřízení federativní struktury orgánů. Vedle nejvyššího soudního orgánu československé federace vznikly nejvyšší soudy obou republik.

Nejvyšší soud Československé socialistické republiky se sídlem v Praze byl pak vrcholným soudním orgánem pro celý obvod ČSSR. Znovu v něm působili už jen soudci z povolání, a to v tříčlenných anebo pětičlenných senátech. Kolegia existovala tři, občanskoprávní, trestní a vojenské.

Autentická podoba usnesení Národního shromáždění ČSSR, kterým bylo schváleno vydání ústavního zákona o československé federaci. Archiv Poslanecké sněmovny

Nejvyšší soud měl tehdy na starost rozhodování o řádných opravných prostředcích, o stížnostech pro porušení zákona a měl za úkol zaujímat stanoviska ke správnému a jednotnému výkladu zákonů a jiných právních předpisů. Rozhodoval však také o uznání rozhodnutí cizozemských soudů na území tehdejší ČSSR, řešil spory o místní příslušnost a také kompetenční spory mezi vojenskými a ostatními soudy, atd.

Justiční palác v Praze (1970). Archiv hl. města Prahy

Předsedové Nejvyššího soudu

v letech 1918 – 1989

JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

Augustin Popelka

První prezident Nejvyššího soudu v letech 1918–1930

Prvním prezidentem Nejvyššího soudu po vzniku samostatného československého státu se stal brněnský rodák JUDr. Augustin Popelka (1854–1938), uváděný v některých pramenech též jako August Popelka.

Popelkův nástupce Vladimír Fajnor o Augustinu Popelkovi v roce 1938 napsal, že byl „vynikající představitel vlasteneckých českých úředníků, ztrativších daleko převážnou většinu svého života ve Vídni ve státních službách bývalého Rakouska, při tom však zachovávalších vždy a za každých okolností v působení úředním i mimoúředním své ryzí češství“.

Augustin Popelka byl členem významné české právní rodiny. Jeho otec Adolf Popelka byl radou Nejvyššího soudního dvora ve Vídni, jeho syn Augustin Popelka působil v letech 1918–1945 v prezidentské kanceláři.

Augustin Popelka se narodil dne 25. dubna 1854 krátce před tím, než byl jeho otec přeložen na Slovensko a do Podkarpatské Rusi. Do Brna se rodina vrátila až po Bachově pádu, respektive v roce 1861. Obdobně jako jeho otec, i posléze syn, vystudoval Augustin Popelka právní fakultu ve Vídni. Bylo to dáno zajisté i tím, že tam Popelkův otec byl v roce 1871 přeložen. I díky peripetii z dětství a mládí tak první prezident československého Nejvyššího soudu měl konkrétní povědomí

o životě a reáliích v celém prvorepublikovém Československu na jedné, a o rakouském právu, převzatém zákonem č. 11/1918 Sb. z a n., o zřízení samostatného státu československého do jeho dualistického právního řádu, na druhé straně.

„Dr. Popelka byl především praktickým právníkem a třebaže vynikal vysoko nad průměr ve všech oborech práva, zachoval si až do konce zvláštní zálibu pro právo trestní a správní. Charakterisujeme-li však Dr. Popelku jako právníka především praktického, to neznamená, že by se byl kdykoliv rozpokoval ujmout se též teoretického a literárního propracování tématu, jež mu bylo zvlášť blízké a činil tak nejen v odborně právnickém, ale i širším tisku vždy s dokonalou odborností a průbojnou přesvědčivostí,“ podává se z Popelkova nekrologu v časopisu Právník z roku 1938.

Augustin Popelka se soudcem stal až ve svých čtyřiceti letech. Po doktorské promoci totiž působil u Finanční prokuratury v Brně. Po sedmileté praxi splnil podmínky pro zápis do seznamu advokátů vedeného Moravskou advokátní komorou. Jako advokát vynikal především v oblasti trestní obhajoby.

Radou Správního soudu ve Vídni byl Augustin Popelka jmenován v roce 1894. Definitivně se vzdal advokacie a plně se nadále věnoval působení v justici. V rámci služebního postupu byl Augustin Popelka v roce 1912 jmenován senátním prezidentem tohoto soudu, v letech 1909 až 1918 redigoval sbírku jeho nálezů ve vě-

cech správních. Roku 1899 byl navíc Poslaneckou sněmovnou Říšské rady zvolen členem Státního soudního dvora. Vladimír Fajnor konstatoval, že Augustin Popelka „patřil k vynikajícím českým právníkům starého Rakouska, a často se vyznamenal jako houževnatý obhájce českého právního stanoviska v důležitých věcech správních, ponejvíce národohospodářského dosahu... Působil a vystupoval ve Vídni vždy jako upřímný Čech a připravoval s Dr. Pantůčkem, pozdějším budovatelem nejvyššího správního soudu v Praze, příští právní řád svého národa, jehož osvobození se všemi věrnými Čechy tak toužebně očekával“.

Presidentem Nejvyššího soudu se Augustin Popelka stal záhy po vzniku samostatného státu. Důvodů, proč byl vybrán právě on, byla celá řada. „Jeho obsáhlým vědomostem právníckým, jakož i invenci a iniciativě lze především děkovati, že byl přechod našeho národa k samostatnému nejvyššímu soudnictví při zachování generální recepce právního řádu rakouského, i pokud se týče uherského, tak hladký a přes to pronikavě účinný.“

Stranou však nelze ponechat i další, po celou první republiku diskutovaný aspekt. Zákonem č. 216/1919 Sb. z. a n. byl Nejvyšší soud přeložen z Prahy do Brna.

„Skutečnost ta pro veškeré soudnictví státu Československého jest převelikého dosahu, povážíme-li, že tím všechno státní občanstvo Československé ve všech právních záležitostech v stolici nejvyšší musí se obracet do Brna a že tím se dostává Brnu v civilní a trestní justici postavení, jaké ještě před samým převratem zaujímal privilegovaná Vídeň po staletí. Odstěhování se českého personálu nejvyšší stolice soudní z Prahy do Brna se všemi výpomocnými úřady má také nepopíratelně pro město i místní význam hospodářský, znamenající na jedné straně citelný zisk, na druhé poměrnou ztrátu. Přes to z plna srdce a bez výhrady schvalujeme tento závažný čin naší vlády, poněvadž se tím podává pádný doklad toho, že v československém státě chceme pečovat se stejnou láskou o zdar každé části a složky celého našeho státu, a daleci jsme toho, abychom sobeckým centralismem ve prospěch jediného střediska ochuzovali jeho údy a členy – jak se po staletí činilo úmyslně ve státu Rakouském na škodu československého národa a jeho území,“ napsal v Právniku v roce 1919 profesor Jiří Hoetzel.

Pro Augustina Popelku na rozdíl od řady soudců Nejvyššího soudu znamenalo toto rozhodnutí návrat do rodiště, které dobře znal. Na druhé straně to však přineslo i úkol zajištění sídla pro přesídlený Nejvyšší soud. Jakkoliv byl Augustin Popelka nepochybně vynikajícím soudcem, v oblasti provozní tak úspěšný nebyl a ještě v roce 1930, kdy odcházel do trvalé výslužby, bylo kritizováno, že Nejvyšší soud působí v nedůstojných poměrech v Zemském domě. K tomu nutno dodat, že Augustin Popelka vykonával svoji funkci mezi pětadesátým a sedmadesátým rokem svého života a že organizační záležitost tohoto typu pro něj vcelku z pochopitelných důvodů nepatřila k profesním prioritám.

Augustin Popelka v období, kdy byl ve funkci prvního presidenta Nejvyššího soudu, Brno na jeden rok, od podzimu roku 1920 do podzimu roku 1921, opustil. V tomto období byl po pádu kabinetu Vlastimila Tusara jmenován ministrem spravedlnosti v úřednické vládě Jiřího Černého. V této souvislosti bývají zmiňovány Popelkovy vazby k Hradu, dané navíc i působením jeho syna v Kanceláři prezidenta republiky. Podle *Budování státu* Ferdinanda Peroutky ministr spravedlnosti Augustin Popelka nebyl „silný, nýbrž poslušný muž, citlivě zaznamenávající přání stran – avšak poslouchající v první řadě pokyny hlavy státu“. Poprvé ve své historii československý Nejvyšší soud nebyl po dobu jednoho roku přímo řízen jeho prvním presidentem, rovněž dobový pohled na neslučitelnost funkcí v rámci dělby moci nebyl tak přísný, jako by tomu bylo dnes.

V neposlední řadě je konečně nutno zmínit publikační činnost Augustina Popelky, který se dlouhodobě věnoval především otázce jazykových práv menšin a cizinců, o čemž publikoval články především na stránkách Právníka. Jeho argumentace byla pak převzata i do judikatury Nejvyššího správního soudu.

Augustin Popelka zemřel 22. května 1938 v Brně.

„Dr. August Popelka zanechal po sobě jako dlouholetý nejvyšší sudí našeho státu a též jako šéf svého vysokého úřadu vzácnou památku v kruzích právníckých a soudcovských zvláště,“ napsal Vladimír Fajnor.

Vladimír Fajnor

První prezident Nejvyššího soudu v letech 1930–1939

Prof. JUDr. Vladimír Fajnor (1875–1952), jak přiléhavě napsal autor monografie o prezidentu Nejvyššího soudu v letech 1930–1939 Jozef Vozár, byl „osobnosť, ktorá prešla spektrom právnických povolání. Išlo o najužštrannejšieho právníka tej doby... Nebál sa postaviť za práva slabších, bojovať proti nepravosti. Žiť v pravde a pre spravodlivosť a bojovať za tieto ideály je ťažkou cestou, ale oplatí sa. Život a dielo V. Fajnora sú nadčasovým odkazom aj pre našu generáciu právnikov a ukazujú, aké sú dôležité skutočné osobnosti pri aplikácii práva hlavne v prechodných obdobiach štátu“.

Vladimír Fajnor se narodil 25. října 1875 v Senici.

Profesní dráha Vladimíra Fajnora byla vskutku všestranná a bohatá, její průběh lze rozdělit do tří etap, a to na úsek do jmenování prezidentem Nejvyššího soudu, dobu působení ve funkci a etapu po 24. březnu 1939, kdy požádal o přeložení do trvalé výslužby.

Ve Vozárově monografii *Významní slovenskí právníci – Vladimír Fajnor* (Bratislava: VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017) lze vysledovat z jednotlivých kapitol Fajnorovu činnost.

Vladimír Fajnor byl před I. světovou válkou advokátem. Působil v oblasti slovenského peněžnictví a v žurna-

listice. Založil Zvolenské noviny a tiskárnu. Zúčastnil se 1. sjezdu právníků, byl činný i v evangelické církvi. V období první republiky se podílel na unifikaci práva, kromě soudnictví působil na Právnické fakultě Univerzity Komenského a v Právnické jednotě na Slovensku. Také vědecký záběh Vladimíra Fajnora byl široký. Kromě občanského práva se zabýval právními dějinami a právníkou terminologií. Vladimír Fajnor udržoval přátelské a kolegiální vztahy s řadou osobností, psal také biografie slovenských právníků – národovců, působících v období před rokem 1918. Profesní dráhu završil po II. světové válce jako zástupce ČSR při Stálém arbitrážním dvoře v Haagu.

K uvedenému přehledu lze dodat několik poznámek. Vladimír Fajnor, shodně jako jeho předchůdce Augustin Popelka, pocházel z právnícké rodiny, jeho otec Štefan Fajnor byl advokátem. Sám Vladimír Fajnor rovněž vzešel z advokacie, do justice přišel až v Československu, od roku 1919 do konce roku 1930 byl prezidentem Vrchního soudu v Bratislavě. Ještě před jmenováním prezidentem Nejvyššího soudu byl činný i v politice, v roce 1919 krátce jako zvolenský župan, od září 1920 do září 1921 v úřednické vládě Jiřího Černého, v níž August Popelka vykonával funkci ministra spravedlnosti, Vladimír Fajnor zastával funkci ministra pro sjednocení zákonů a organizace správy. V první úřednické vládě Jana Syrového byl pak od 22. září do 4. října 1938 ministrem spravedlnosti, ve druhé vládě Jana Syrového od 4. října do 14. října 1938 ministrem spravedlnosti a správcem ministerstva pro sjednocení zákonů a organizace správy.

Oproti svému předchůdci byl Vladimír Fajnor aktivní i na akademické půdě jako docent a od roku 1936 profesor občanského práva na právnické fakultě University Komenského, byl velmi plodným autorem komentářů, učebnic a dalších forem odborné právnické literatury a v neposlední řadě byl spoluzakladatelem a dlouholetým starostou Jednoty právnické na Slovensku a redaktorem časopisu Právny obzor. Nepřehlédnutelné bylo Fajnorovo působení při právnických sjezdech. Poprvé na Slovensku se konal III. sjezd právníků Československých ve dnech 11.–14. října 1930 v Bratislavě. *„Zuláštního lesku dodala tomuto sjezdu přítomnost presidenta republiky a s ní související výzdoba města. Skvělý průběh měla zejména zahajovací schůze ve Slovenském národním divadle. Předseda sjezdu president vrch. soudu Dr. Fajnor zhostil se svého úkolu přímo skvěle, učiniv projev formou i obsahem dokonalejší v několika jazycích (slovensky, latinsky, francouzsky, německy a maďarsky),“* komentovala průběh zpráva v časopisu Právnik.

Z uvedeného je patrné, že Vladimír Fajnor byl vnímán jako jedna z vůdčích osobností československé právnické obce, a to bez ohledu na to, v jaké profesní roli právě vystupoval. Vladimír Fajnor přitom dokázal vždy přizpůsobit svůj zorný úhel tomu, v rámci jaké profese působil. Nebyl tedy advokátem v roli soudce, ale v čase působení v advokacii byl vynikajícím advokátem, jako soudce byl vynikajícím soudcem, byl oceňovaným universitním učitelem, s přehledem se zhostil i funkce ministerské. Oproti svému předchůdci se věnoval nejen právu a jeho aplikaci, ale též právnickým stavům a profesím, jejich problémům a profesní etice. Z této oblasti zanechal dosud aktuální rozpravu *„Sudca a advokát“*, v níž zanechal mimo jiné i následující výzvu: *„Sudcovia a advokáti len spojenými silami budú vstave vzbudit záujem našich rozhodujúcich kruhov a povážlivé vady nášho justičného aparátu. Advokáti poslanci, advokáti ministri, advokáti žurnalisti, advokáti vo všetkých oboch verejného života slobodne činní, nech údatne použijú svojich informácií, svojich fór a svojich stykov, aby sa vec Justície a jej veľkňazov dostala do stredu záujmu, stredu poznania a stredu odpomoci. Vádná funkcia spravodlnosti, preťažovaní a prepracovaní sudcovia a nedostatočná organizácia súdov, to sú témata, ktoré treba nastolovať tak dlho, až budú pojaté do zoznamu štátnepolitických aktualít, ich riešenie nelze odkladať.“*

Vladimír Fajnor byl uveden do funkce dne 31. prosince 1930. Část právnické obce přitom očekávala, že bude

jmenován dosavadní druhý prezident Nejvyššího soudu prof. JUDr. František Vážný, což by více odpovídalo tradičním zvyklostem. *„Dr. František Vážný, druhý prezident Nejvyššího soudu, obdržel při příležitosti změny v osobě prvního presidenta uznání vlády republiky Československé, v němž se praví, že vláda, nemohouc z důvodů jdoucích mimo jeho osobu jej navrhnouti na místo prvního presidenta, uznává plně vynikající jeho zásluhy o Nejvyšší soud, jemuž se věnoval od jeho zřízení, a že vedena snahou zachovati Nejvyššímu soudu soudce takových vlastností a zkušeností, vyslovuje přání, aby nadále setrval na dosavadním místě a působil ve prospěch Nejvyššího soudu i československého soudnictví vůbec,“* informoval zároveň v prvním čísle ročníku 1931 časopis Právnik.

Vladimír Fajnor se i u Nejvyššího soudu věnoval civilní agendě. Ve funkci setrval až do německé okupace českých zemí a vzniku Slovenského štátu v březnu 1939. Jako věrný čechoslovakista se rozhodl žít v Protektorátu Čechy a Morava. Na Nejvyšší soud se po osvobození již nevrátil.

Vladimír Fajnor zemřel 5. ledna 1952 v Bratislavě.

Theodor Nussbaum

Druhý prezident pověřený vedením Nejvyššího soudu v letech 1939–1944, první prezident Nejvyššího soudu v období 1944–1946

Po německé okupaci dne 15. března 1939 a vzniku Protektorátu Čechy a Morava zůstalo místo presidenta Nejvyššího soudu po pět let neobsazeno. Nejvyšší soud řídil po tuto dobu zprvu jako služebně nejstarší senátní prezident a posléze od roku 1940 z titulu funkce druhého presidenta JUDr. Theodor Nussbaum.

K formálnímu jmenování Theodora Nussbauma (1880–1965) do čela Nejvyššího soudu došlo až rozhodnutím ze dne 27. října 1944, ke slavnostnímu uvedení do funkce mělo pak dojít dne 21. listopadu 1944. Vzhledem k tomu, že o den dříve bylo Brno silně bombardováno americkou leteckou armádou USAAF, při čemž tragicky zahynuli i členové a zaměstnanci Nejvyššího soudu, bylo podle zprávy v časopisu Právní praxe „*upuštěno od širší slavnosti, odpovídající významu tohoto aktu*“.

Jmenování Theodora Nussbauma bylo výrazem záměru zachovat i nadále kontinuitu rozhodování a chodu Nejvyššího soudu. Sám Theodor Nussbaum v textu připraveného projevu, který sice zůstal z uvedeného důvodu nepřednesen, zato byl v publikován v Právní praxi, zdůraznil: „*Jsem členem tohoto vysokého tribunálu 21 roků, je mi znám velký význam této instituce i vysoká úroveň odborná a mravní jeho grémia. Vážím si proto*

toho dvojnásob, že mi bylo svěřeno vedení tohoto tribunálu a děkuji za důvěru mně tím prokázanou.“

Theodor Nussbaum se narodil 29. prosince 1880 v Boskovicích. I on, shodně jako jeho předchůdci, byl synem otce, který se pohyboval v justičním prostředí. Jeho otec Antonín Nussbaum byl kancelistou c. k. okresního soudu v Boskovicích, později kancelářským ředitelem c. k. vrchního zemského soudu v Brně.

Po studiích na právnické fakultě ve Vídni byl Theodor Nussbaum krátce přidělen k rakouskému Ministerstvu spravedlnosti, poté působil do vzniku samostatného státu u soudů a státních zastupitelství na Moravě, v roce 1910 tak například u c. k. okresního soudu ve Slavkově, v roce 1913 byl pak podle zprávy v časopisu Právník jmenován c. k. státním zástupcem v Brně.

Po vzniku samostatného státu působil Theodor Nussbaum v letech 1918–1923 na Ministerstvu spravedlnosti, od roku 1923 byl radou a o deset let později senátním presidentem Nejvyššího soudu.

Jako soudce se Theodor Nussbaum věnoval trestní agendě.

„Všichni v této právní pospolitosti nejvyššího soudu jsme si vždy toho vědomi, že spolehlivá a ustálená judikatura jeho je jedním ze stěžejních činitelů při udržení právního řádu a právní bezpečnosti toho úseku veřejného života, o němž rozhodovati v poslední stolici je zákonem povou-

lán nejvyšší soud. Rovněž jsme si také vždy plně vědomi, že rozhodnutími soudními zasahuje se hluboko a často velmi bolestivě do nejzávažnějších občanských zájmů lidu a že nesmí judikatura zabíhati do absurdních formalistických extrémů, na něž se vztahuje rčení fiat justitia, pereat mundus.

Aby však bylo lze vyhověti těmto velikým požadavkům na soud kladeným, vyžaduje se u soudce, který u nejvyššího soudu rozhoduje v poslední instanci, nejen vynikající kvalifikace odborněprávní, nýbrž i vysoká úroveň mravní, široký rozhled a znalost života,“ napsal Theodor Nussbaum při příležitosti svého uvedení do funkce v listopadu 1944.

Jako soudce Nejvyššího soudu se Theodor Nussbaum nesoustředil pouze na rozhodování. V letech 1926-1939 zprvu sám, později spolu s radou Nejvyššího soudu Jánem Soukupem, publikoval pravidelně v časopise Právní obzor, vydávaném Právníkou jednotou na Slovensku, rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech trestních.

„Jest jasně zřejmo, že nejvyšší soud není jen procesuální instancí, které v rámci podaných opravných prostředků přísluší rozhodovati konkrétní právní případ, nýbrž že jeho poslání je daleko širší, důkladnější a vznešenější, totiž hledati v rámci závazných právních norem co největší spravedlnost ve všech oborech práva, které do jeho působnosti spadají. Jeho judikáty nerozhodují jen konkrétní případy, ale jsou i vodítkem pro nižší soudy a celou právníkou veřejnost kol soudnictví seskupenou při řešení právních poměrů národní pospolitosti,“ uvědomoval si Theodor Nussbaum.

V roce 1937 se Theodoru Nussbaumovi dostalo dalšího ocenění. Za Nejvyšší soud byl vyslán jako náhradník tehdejšího druhého presidenta Adolfa Zátureckého k Ústavnímu soudu, od roku 1939 se pak vedle svého působení v čele Nejvyššího soudu stal zároveň soudcem Ústavního soudu.

Theodor Nussbaum byl kromě toho aktivní v právníké obci, zejména v právníkých jednotách, a to jak v Právníké jednotě v Čechách, tak v Moravské právníké jednotě. Ta si jej v roce 1947 zvolila po Hynku Bulínovi za svého starostu.

Krátce stál Theodor Nussbaum v poválečné době i v čele Českomoravské myslivecké jednoty.

Po osvobození působil Theodor Nussbaum na Nejvyšším soudu až do roku 1948 i poté, kdy jej ve funkci nahradil Ivan Dérer. Z uvedeného je patrné, že v té době nebyl Theodor Nussbaum pro svoji činnost za okupace považován za zrádce a kolaboranta. K jeho politické perzekuci, která vyústila v nucené přestěhování z Brna do Uherského Hradiště, došlo až po únoru 1948, kdy se stal nepřijatelným pro koncept tzv. zlidovělého soudnictví. Události, které následovaly krátce po únoru 1948, jej přivedly k tomu, že se nechal předčasně penzionovat.

Theodor Nussbaum zemřel 31. října 1965 v Uherském Hradišti.

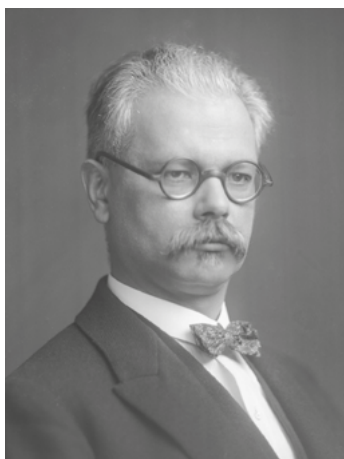

Foto: Archiv © NADACE
LANGHANS PRAHA.
www.langhans.cz

Ivan Dérer

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1946–1948

Ivan Dérer (1884–1973), jenž stanul v čele Nejvyššího soudu v předúnorovém období, byl svým profesním zaměřením především advokát, politik a publicista. Byl po Vladimíru Fajnorovi další všestrannou osobností, v Dérerově případě by se však dalo říci, že životní etapa, v níž byl předsedou Nejvyššího soudu, měla spíše epizodní ráz.

Nutno říci, že rovněž biografie Ivana Dérera je monograficky zpracována Miroslavem Pekníkem a kolektivem v publikaci *Dr. Ivan Dérer – politik, právník a publicista* (Bratislava: Ústav politických vied SAV – VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2010), a to především s důrazem na Ivana Dérera – čechoslovákistu, ministra prvorepublikových československých vlád, sociálního demokrata, politického protivníka Zdeňka Fierlingera, politického vězně nacistického a komunistického režimu.

Ivan Dérer se narodil 2. března 1884 v Malackách do právnícké rodiny. Jeho otec Jozef Dérer byl advokátem.

Advokacii se věnoval po právnických studiích v Bratislavě a Budapešti i Ivan Dérer. Jelikož novela advokátního řádu č. 40/1922 Sb. z. a n. umožňovala vykonávat souběžně úřad ministra i advokacii, byl Ivan Dérer zapsán do seznamu advokátů po celých třicet let, až do roku 1939. Od mládí se však věnoval politice, v období první

republiky byl pravidelně volen poslancem, postupně řídil Ministerstvo pro správu Slovenska, Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy, Ministerstvo školství a národní osvěty a konečně, v letech 1934–1938, Ministerstvo spravedlnosti.

Po březnu 1939 Ivan Dérer žil v Protektorátu Čechy a Morava, podílel se na ilegální činnosti a v srpnu 1944 byl zatčen gestapem a vězněn na Pankráci a v Terezíně.

Po osvobození byl Ivan Dérer jmenován profesorem sociologie práva na Právnické fakultě Univerzity Komenského, pedagogické činnosti se zde však věnoval krátce, neboť byl dne 5. února 1946 jmenován presidentem Nejvyššího soudu. Jako poslední předúnorový prezident Nejvyššího soudu byl Ivan Dérer zároveň posledním presidentem, který působil v brněnském sídle Nejvyššího soudu. Po celé období komunistické totality pak Nejvyšší soud sídlil v Praze.

V čele Nejvyššího soudu stál Ivan Dérer po dobu dvou a půl roku. Nelze však přehlédnout, že byl v letech 1947–1948 souběžně vysoce aktivním členem expertní Komise pro přípravu lidově demokratické ústavy.

Nejvyšší soud v poválečném období do jisté míry ztratil postavení nejvyšší soudní instituce v rámci jednotné soudní soustavy. Vedle soudů řádných působily mimořádné retribuční soudy, a to počínaje mimořádnými lidovými soudy v českých zemích a okresními lidovými soudy či místními lidovými soudy na Slovensku, a kon-

če národními soudy, zřízenými dekretem prezidenta republiky č. 157/1945 Sb. v Praze a nařízením Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb. n. SNR v Bratislavě.

V rámci prací na nové ústavě Ivan Dérer zastával koncept jediného Nejvyššího soudu, společného pro české země i Slovensko, Ústavního soudu s jasně vymezenými pravomocemi a vedle toho samostatnou organizaci správního soudnictví. Usiloval rovněž o sjednocení judikatury a realizaci unifikace právního řádu. Svoje představy o nové justici prezentoval i v rámci přednáškové činnosti. Text jeho přednášky *Soudce a nová ústava*, prosloušené postupně 24. března 1947 v Brně a 10. dubna 1947 v Praze, vydalo pražské Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart.

Dérerovy postoje lze sledovat v celé řadě jeho publikací, včetně postupně vydávaných politických pamětí Antiflerlinger I.–III., pokrývajících období 1914–1949.

V době, kdy byl ministrem spravedlnosti, Ivan Dérer na Prvém oborovém sjezdu československých právníků, konaném ve dnech 26.–28. září 1936 v Praze, pronesl mimo jiné následující výzvu:

„Musíme byť vždy a za každých okolností právnym štátom. To znamená, že zavrhnúť musíme každý prostriedok, ktorý sa prieči myšlienke najprísnejšej legality. Po-válečné zmätky v Europe nastaly poväčšine narušením tohto princípu. Nechcime, aby sa takéto zmätky udomácnily i u nás; nevydržali by sme to. Sme národ silný v kultúre a v práci, ale slabší na počte, a experimenty, ktoré neškodia národom veľkým, mohli by sa pre nás stať osudnými. Z toho vyplýva, že sa držať musíme i druhého základného princípu nášho štátneho zriadenia, zakoreneného v ústavnej našej listine, v zákonoch a v právnej praxi. Sme menší národ, odkázaný na súčinnosť a spoluprácu všetkých svojich ľudí dobrej vôle. Sme však i kultúrny národ so značnou vzdelanosťou úroveňou i širších más, sme pre demokraciu aj zrelí. Pán prezident republiky razil tieto dni na Slovensku znamenitú vetu: ‘V demokracii sa nedejú zázraky.’ Poukázal tým na so-lídnosť a striezlivosť demokratického zariadenia, kde len z pracovnej súčinnosti všetkých môžu povstať veľké diela. A nech mi je dovoleno, že by som túto prezidentskú vetu doplnil a rozšíril v ten smysel, dôležitý z hľadiska nás právnikov, že totiž v demokracii sa nielen nedejú zázraky, ale že nie sú v nej možné ani prekvapenia. Právna bezpečnosť, právna istota, práva občanov najlepšie sú

zabezpečené v demokratickom režime, právny štát je možný len v demokracii.“

Této myšlence zůstal Ivan Dérer věrný i po únoru 1948. Poté, kdy tehdejší ministr spravedlnosti Alexej Čepička začal nezákonně zasahovat do rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, v červenci 1948 rezignoval na svoji funkci a požádal o penzionování. Později, v rámci obhajoby v politickém procesu, který proti němu byl veden pro neoznámení trestného činu, před Nejvyšším soudem dne 22. února 1955 prohlásil: *„Nebyl jsem vyakčněn, naopak bylo mi akčním výborem řečeno, že proti mé práci nemá námitek“.*

Ivan Dérer je pak jediným prezidentem Nejvyššího soudu, který byl odsouzen v politickém procesu. Za neoznámení trestného činu byl potrestán třemi a půl roky nepodmíněně, v květnu 1955 byl však na základě amnestie propuštěn. Plné soudní rehabilitace se mu dostalo až posmrtně v roce 1990.

Ivan Dérer, který se ještě angažoval v politickém dění let 1968–1969, mimo jiné jako odpůrce federalizace Československa, zemřel 10. května 1975 v Praze.

Igor Daxner

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1948–1953

JUDr. Igor Daxner (1893–1960) byl prvním poúnorovým předsedou Nejvyššího soudu, působil zde v etapě, zahájené přijetím zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

Tento zákon, přijatý Národním shromážděním dne 22. prosince 1948 podle zpravodajky poslankyně, mimochodem prvé československé ženy-soudkyně, Zdeňky Patschové, „mění i funkce nejvyššího soudu, který bude odvolací instancí jen tam, kde v první instanci rozhodoval krajský soud. Tak tomu bude v případech, kdy jde o řešení sporů majetkových, v nichž jednou stranou je národní podnik. Zde se uplatňuje stěžejní zásada, že kolektivní majetek státu je majetek vyššího druhu než majetek soukromý a že proto má požívat větší ochrany. Kromě své funkce odvolacího soudu má však nejvyšší soud další významnou úlohu: zaručuje totiž legalitu rozhodování a zajišťuje lidově demokratické rozhodování ve všech instancích a v každém řízení. Je pokrokem proti dosavadnímu stavu, že podle nové zákonné úpravy zde bude orgán, který bude z úřední povinnosti bdít nad tím, aby se každému dostalo práva a spravedlnosti. Tímto orgánem bude generální prokuratura, která z úřední povinnosti je oprávněna vyvolati kdykoli svou stížností k nejvyššímu soudu rozhodnutí, že byl porušen zákon“. Další změnou bylo to, že „rovněž nejvyšší soud je doplněn o potřebný počet soudců z lidu a soudí v pětičlenných senátech, kde

třemi jeho členy jsou soudci z lidu, tam, kde vykonává svou funkci jako odvolací soud z rozhodnutí krajských soudů jako soudů nalézacích. V případech, kde ke stížnosti generálního prokurátora rozhoduje, že byl porušen zákon, nebo kde byla podána stížnost pro zachování zákona, soudí v pětičlenných senátech za účasti tří soudců z povolání a dvou soudců laiků. Zde je zajištěna převaha odborného živlu vzhledem k tomu, že v této své funkci nejvyšší soud usměřňuje a sjednocuje po právní stránce rozhodování soudů na území celého státu“.

Úkolem předsedy Nejvyššího soudu Igora Daxnera pak bylo uvést tuto novou právní úpravu do praxe.

Igor Daxner se narodil dne 20. září 1893 v Tisovci.

Pocházel z právnícké rodiny, jejíž členové byli ve čtyřech generacích advokáty. Právnícká studia zahájil později, až poté, kdy se jako legionář vrátil z I. světové války. Po absolutoriu Právnícké fakulty University Komenského v roce 1929 působil v justici, zprvu na Hlavnom súde v Bratislavě, posléze na Generální prokuratuře v Brně, za druhé republiky krátce na Nejvyšším soudu, v letech 1939–1943 na Najvyššom súde v Bratislavě.

Za Slovenského státu byl Igor Daxner aktivně činný v odbojové organizaci Justícia, v roce 1943 byl za to zbaven funkce a krátce byl i vězněn. Osobně se potom účastnil Slovenského národního povstání, v roce 1944 vstoupil do Komunistické strany Slovenska.

Jedním z dalších důvodů, proč byl předsedou Nejvyššího soudu jmenován právě Igor Daxner, bylo i jeho poválečné působení ve funkci předsedy Národního soudu v Bratislavě v letech 1945-1947. V rámci retribučního soudnictví Igor Daxner předsedal senátu, který soudil Jozefa Tisa, Ferdinanda Ďurčanského a Alexandra Macha.

Není přitom bez zajímavosti, že v sedmičlenném senátě byl Igor Daxner jediným soudcem z povolání, ostatních šest soudců z lidu bylo vybráno z účastníků odboje. Jozef Tiso byl odsouzen k trestu smrti a 18. dubna 1947 popraven, Alexander Mach byl odsouzen ke třiceti rokům odnětí svobody, Ferdinand Ďurčanský, odsouzený k trestu smrti v nepřítomnosti, se popravě vyhnul včasnou emigrací.

Josef Urválek

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1953–1963

„Odhalením a zneškodněním zrádcovské bandy americko-britského imperialismu Slánského, Šlinga, Švermové, Clementise i ostatních byl nesmírně posílen a upevněn náš lidově demokratický stát, stát dělnické třídy, plnící všechny funkce diktatury proletariátu jako jedna z jejich historicky podmíněných forem,“ napsal v první polovině

Poté, kdy byl Národní soud zrušen, převzal jeho agendu Nejvyšší soud, Igor Daxner pak byl činný na Nejvyšším soudu právě v této agendě.

Své působení u Nejvyššího soudu Igor Daxner zakončil rezignací k datu dosažení důchodového věku šedesátí let 20. září 1953. V roce 1953 byl přitom ještě navrhován na funkci vyslance a zplnomocněnce ministra spravedlnosti v Haagu, do funkce však nebyl ustaven. Po odchodu z Nejvyššího soudu Igor Daxner externě pracoval v Ústavě štátu a práva SAV v Bratislavě.

Igor Daxner zemřel 18. dubna 1960 v Bratislavě, což bylo, jak připomenul autor studie o právnickém rodu Daxnerů Peter Kerecman, *„v deň presne trinásť rokov po poprave Jozefa Tisa“*.

roku 1952 pro časopis *Právnik – Právní praxe* tehdejší ministr spravedlnosti Štefan Rais. Hlavním prokurátorem v procesu, který skončil 3. prosince 1952 popravou Rudolfa Slánského, Otto Šlinga a Vladimíra Clementise, byl JUDr. Josef Urválek, který byl jako prokurátor činný rovněž v procesu s Miladou Horákovou a dalšími spoluobviněnými.

Dne 2. října 1953 pak oficiální deník Komunistické strany Československa *Rudé právo* přinesl noticku, že

„rozhodnutím presidenta republiky z 28. září 1953 byl jmenován předsedou Nejvyššího soudu dr. Josef Urválek, bývalý krajský prokurátor v Českých Budějovicích. Nově jmenovaný předseda nejvyššího soudu dr. Josef Urválek vykonal ve čtvrtek 1. října zákonem předepsanou přísahu do rukou ministra spravedlnosti dr. Václava Škody“.

Josef Urválek zemřel v roce 1979.

Bez nadsázky lze konstatovat, že prezident Antonín Zápotocký, mimochodem čtvrt roku po měnové reformě, jmenoval za zásluhy předsedou Nejvyššího soudu Josefa Urválka (1910–1979), který se výraznou měrou podílel na zločinech komunistického režimu v období stalinistických procesů.

Josef Urválek se narodil 28. dubna 1910 v Českých Budějovicích.

Před jmenováním prošel Josef Urválek od roku 1935 soudní praxí a působením na státním zastupitelství a prokuratuře. Členem KSČ se stal v roce 1945.

V období předsednictví Josefa Urválka politické procesy pokračovaly namísto u Státního soudu u Nejvyššího soudu. Jedním z odsouzených, jak již bylo řečeno, byl i bývalý prezident Nejvyššího soudu Ivan Dérer.

Počínající politické uvolnění a kritická reflexe ve vztahu k politickým procesům 50. let 20. století učinily další setrvání Josefa Urválka v čele Nejvyššího soudu neúnosným. Možnost změny se nabízela i díky nové právní úpravě soudnictví, dané zákonem č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů.

Při 18. schůzi Národního shromáždění, konané dne 6. března 1963, konstatoval předseda Národního shromáždění Zdeněk Fierlinger, že *„dosavadní předseda Nejvyššího soudu dr. Josef Urválek podal Národnímu shromáždění žádost, aby ze zdravotních důvodů byl zproštěn funkce soudce a předsedy Nejvyššího soudu. Dr. Josef Urválek bude pracovat na vědecko-výzkumném úseku justice“.* Po stranické linii však bylo fakticky rozhodnuto o ukončení působení Josefa Urválka u Nejvyššího soudu již usnesením předsednictva ÚV KSČ ze dne 4. března 1963.

Josef Urválek pak působil jako vedoucí Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky Generální prokuratury ČSSR.

Josef Litera

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1963–1968

Josef Litera (1918–1978) byl prvním předsedou Nejvyššího soudu zvoleným Národním shromážděním, v jeho případě podle tehdy platného zákona č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů. Tento zákon v intencích Ústavy Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb. v ustanovení § 43 odst. 1 stanovil, že „*soudci Nejvyššího soudu jsou voleni Národním shromážděním; ze zvolených soudců z povolání Nejvyššího soudu zvolí Národní shromáždění předsedu Nejvyššího soudu a jeho náměstky*“.

K volbě předsedy Nejvyššího soudu Josefa Litery došlo na 18. schůzi Národního shromáždění konané dne 6. března 1963. Jediný kandidát Josef Litera byl zvolen zároveň soudcem Nejvyššího soudu a jeho předsedou jednomyslně.

Josef Litera se narodil 1. května 1918 v Budiměřicích.

Přímo před volbou působil Josef Litera po deset let jako náměstek ministra spravedlnosti, a podle slov předsedy Národního shromáždění Zdeňka Firlingera „*má potřebné schopnosti pro funkci předsedy Nejvyššího soudu*“. Poslanci měli k dispozici i charakteristiku Josefa Litery, který byl původně vyučeným strojním zámečnickem a právníké vzdělání umožňující vstup do praxe získal formálně na jednoroční Právníké škole pracujících

v letech 1948–1949. Následně byl dva roky prokurátorem v Náchodě, od roku 1951 působil na Ministerstvu spravedlnosti.

I v jeho případě sehrála v kariéře roli výrazná aktivita ve stranických orgánech KSČ, včetně působení v právní komisi Ústředního výboru KSČ.

Josef Litera byl předsedou Nejvyššího soudu v období, kdy pokračovala amnestie odsouzených v politických procesech, probíhaly rekodifikace významných hmotněprávních i procesních předpisů.

V rezignačním dopise o důvodech žádosti o uvolnění z funkce předsedy Nejvyššího soudu Josef Litera napsal: „*Od roku 1953 jsem zastával funkci l. náměstka ministra spravedlnosti a v roce 1963 jsem byl zvolen do nynější funkce. I když jsem se osobně nepodílel na projednávání tzv. politických procesů ani jiných protistátních trestných činů, je nesporné, že musím nést svůj podíl odpovědnosti za deformace, které se v minulých letech projevily v porušování socialistické zákonnosti v činnosti soudů. Na tom nic nemění skutečnost, že za poslední léta bylo v rozhodovací činnosti justičních orgánů dosaženo celé řady pozitivních výsledků. Je rovněž všeobecně známo, že můj zdravotní stav je zejména v poslední době značně nepříznivý, takže bych mohl s těžší zajišťovat plnění náročných úkolů v úsilí za upevnování socialistické zákonnosti a při likvidaci nezákonných rozsudků z minulých let*“.

Národní shromáždění žádosti Josefa Lityry vyhovělo na své 22. schůzi konané 18. dubna 1968.

Josef Litera zemřel v roce 1978 v Praze.

Otomar Boček

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1968–1970

JUDr. Otomar Boček (1926–1993) byl předsedou Nejvyššího soudu v období pražského jara a za okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. S ohledem na svoje politické postoje v tomto období byl pak pro výkon této funkce v normalizaci zcela nepřijatelný.

Otomar Boček, jehož křestní jméno v pramenech nese i podobu Ottomar, se narodil 11. ledna 1926 v Deštné.

Na rozdíl od svého předchůdce Josefa Lityry Otomar Boček řádně vystudoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Právní praxi absolvoval na prokuratuře a posléze jako soudní čekatel u Krajského soudu v Českých Budějovicích, kde se však od roku 1953 stal advokátem a členem Advokátního poradny. Na VII. plenární schůzi Ústředí advokátních poraden, konané ve dnech 9.–10. října 1958, byl zvolen předsedou Ústředí.

O tom, jak se politické názory Otomara Bočka postupně vyvíjely, svědčí četné informace v advokátském časopise

*Zprávy advokacie o dění v advokacii za Bočkova předsednictví. Ještě na semináři pořádaném Ústředím československé advokacie tak hovořil o tom, že „advokacie stojí před úkolem vypořádat se s posledními pozůstatky buržoasní, liberalistické advokacie, které se uchovaly – a úporně se snaží ještě někde udržet – v oblasti pojetí funkce advokacie, obsahu a metod práce, ač již byly vytvořeny příznivé kádrouvé, organizační a ekonomické podmínky pro jejich překonání a jejich likvidaci a před úkolem shrnout zkušenosti z deseti let výstavby nové advokacie, vyřešit některé sporné otázky, které vyvstaly při dokončování této výstavby.“ Zato na na I. konferenci československé advokacie, konané ve dnech 19.–20. listopadu 1963, v rámci přednesu *Zprávy o činnosti Ústředí československé advokacie*, poprvé kriticky hodnotil politické procesy a roli obhajoby v těchto procesech.*

O rok později Otomar Boček přešel do justice, zprvu na Krajský soud v Českých Budějovicích, v září 1964 byl Národním shromážděním zvolen za soudce Nejvyššího soudu, kde pak působil jako předseda trestního senátu. Rozhodoval v řadě rehabilitačních věcí, mimo jiné při soudní rehabilitaci Rudolfa Slánského a Rudolfa Baráka.

Předsedou Nejvyššího soudu byl Otomar Boček zvolen na 22. schůzi Národního shromáždění konané dne 18. dubna 1968.

Krátce nato v článku *20 let zlidovělého soudnictví. Čas zamyšlení* Otomar Boček v časopise *Socialistická zákonnost* napsal o poučivé justici: „Celá oblast etiky soudce byla zúžena do několika kategorických imperativů – jedné tak, jak to odpovídá zájmům strany a jako derivát této maximy – *dbej, abys svým jednáním nepohoršil své okolí. Přitom soudce neměl zkoumat, co je nebo není zájem strany. O tom byl velice přesně poučován příslušnými orgány, ministerstvem spravedlnosti (a v některých případech i vedením strany) počínaje a okresním tajemníkem konče. Socialistická zákonnost zde měla svou funkci, ale v mnohém směru byla pouze zevní podobou těchto procesů. Takto byl soudce i v oblasti etiky umaněrován a uklouben do celého systému. Tím bylo z něho mnoho lidského natolik abstrahováno, že výkon spravedlnosti chápal zcela neosobně a dnešní jeho kritiku chápe zase jako křivdu. Je samozřejmé, že některý soudce se stal nositelem systému, množitelem, jiný byl pouze vykonavatelem a některý poctivě usiloval se v tomto systému vyrovnat se svým svědomím a vystoupil až na jeho okraj. Kdo však překročil onu pohyblivou hranici systému, dostával se do osobně velmi nepřijemných konfliktů. Zdůrazňuji, že v letech 1949-1954, byl tento systém velmi úzký a pro trestního soudce nepřekročitelný. V určité, značně zmírněné podobě, však existoval až do poslední doby. Tím se sice vytvořil prostor pro skutečnou etiku soudce, s níž je skutečná justice nerozlučně spjata, ale prostor značně rozdílný, např. v kriminálních deliktech značně širší než v protistátních věcech anebo ve věcech, které sice byly zevně stíhány jako kriminální delikt, ale ve skutečnosti měly zcela jiný obsah (např. demonstrace k 1. máji).“*

Otomar Boček však nezůstal jenom u textů v odborném časopise. Dne 28. dubna 1968, tedy pouhých deset dnů po volbě předsedou Nejvyššího soudu, vystoupil v Československé televizi spolu s členem předsednictva Ústředního výboru KSČ Zdeňkem Mlynářem v diskusním pořadu *Kde je záruka?* o politických procesech a deformaci justice v 50. letech 20. století.

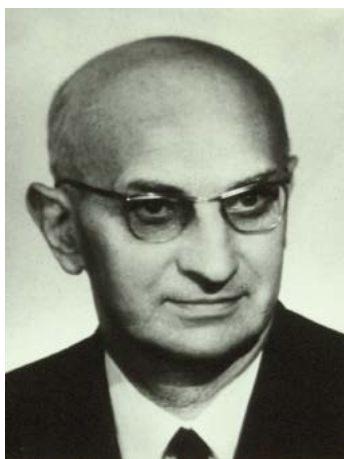
Jako člen Ústředního výboru KSČ se Otomar Boček zapojil i do politického dění. Není pak divu, že z politických důvodů nemohl ve funkci zůstat. Návrh na jeho odvolání z funkce přednesl na 8. schůzi Federálního

shromáždění poslanec a člen Ústředního výboru Národní fronty Rudolf Rejhon s následujícím odůvodněním: „V souvislosti s prohlubujícím se procesem konsolidace ve společnosti a celkovou situací u Nejvyššího soudu ČSSR se ukázalo, že je zapotřebí odvolat z funkcí i dosavadního předsedu Nejvyššího soudu ČSSR dr. Otomara Bočka. Jmenovaný se v roce 1968 velmi politicky angažoval. Své názory a stanoviska publikoval v denním tisku, v různých časopisech a v tisku odborném. Tato jeho publikační činnost objektivně přispěla k dezorientaci soudů, k útokům pravice na soudnictví a státní orgány a k prohloubení krize u Nejvyššího soudu ČSSR a soudů vůbec. Dr. Otomar Boček byl zvolen delegátem XIV. sjezdu KSČ. Zúčastnil se tzv. vysočanského sjezdu, kde ve zdramatizované formě přednesl své zážitky z předsednictva vlády z 20. srpna 1968. Podobně vystupoval i na poradách a schůzích na půdě Nejvyššího soudu. Jako předseda Nejvyššího soudu nevystupoval dostatečně důrazně proti nositelům pravicově oportunistických názorů u Nejvyššího soudu, zvláště v kádrových opatřeních na pracovišti. Nese plnou odpovědnost za to, že nebyla prakticky uplatňována sjednocovací a usměrňovací činnost Nejvyššího soudu formou usnesení jeho plén, opatřeními jeho presidia nebo stanovisky kolegií. Je to tím závažnější, že v době útoků pravicově oportunistických a protisocialistických sil zvenčí i v počátcích pravicově oportunistického působení uvnitř justice docházelo k rozkolísání praxe, takže potřeba jejího usměrňování a sjednocování byla tím naléhavější. Tato nezbytná potřeba se projevila zejména po účinnosti zákona o soudní rehabilitaci, zvláště poté, když rozhodovací činnost rehabilitačních senátů krajských soudů se octl v rozporu s preambulí zákona o soudní rehabilitaci.“

Dne 27. května 1970 tak byl Otomar Boček jednomyslně odvolán z funkce předsedy a soudce Nejvyššího soudu.

Před listopadem 1989 Otomar Boček působil v Ústavu státu a práva ČSAV, po 1. červenci 1990 se vrátil k advokacii. Kromě toho působil až do své smrti i jako jednatel nakladatelství AXIÓMA, s. r. o.

Otomar Boček zemřel 26. února 1993 v Praze.

Vojtěch Přichystal

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1970–1972

Počátky normalizace na Nejvyšším soudu jsou spojovány s předsedou JUDr. Vojtěchem Přichystalem (1909–1972).

Vojtěch Přichystal byl na základě dodatečného návrhu Ústředního výboru Národní fronty ČSSR zvolen soudcem z povolání a posléze jednomyslně i předsedou Nejvyššího soudu na téže schůzi Sněmovny lidu Federálního shromáždění, konané dne 27. května 1970, při níž byl odvolán z funkce jeho předchůdce Boček a z Nejvyššího soudu byli dále odvoláni soudci Otakar Adamec, Milena Hoferová, Július Lehotský, František Paldus, Josef Šilínek a Lubomír Veleta.

V dobovém kontextu není bez zajímavosti, že Vojtěch Přichystal byl zvolen předsedou Nejvyššího soudu poté, kdy dosáhl důchodového věku šedesáti let. To, že byl mezi kandidáty na soudce Nejvyššího soudu zařazen až dodatečně, nasvědčuje tomu, jak pečlivě a obezřetně byl vybírán politicky zcela spolehlivý budoucí předseda Nejvyššího soudu.

Vojtěch Přichystal se narodil 27. listopadu 1909 ve Vanovicích.

Při pohledu na průběh profesní kariéry Vojtěcha Přichystala lze konstatovat, že patřil k absolventům Práv-

nické fakulty Univerzity Karlovy z období první republiky, že jako právní praktikant, auskultant a začínající soudce působil do roku 1938 u několika okresních soudů na Slovensku, od roku 1939 pak přešel do Brna, kde byl soudcem okresního a posléze krajského soudu až do roku 1961, kdy byl povolán na Ministerstvo spravedlnosti. Tam působil především v oblasti legislativy.

Vojtěch Přichystal byl svým odborným zaměřením trestní soudce, patřil k těm, které převzal komunistický režim do tzv. lidového soudnictví.

Členem Komunistické strany Československa se Vojtěch Přichystal stal v roce 1948, během pražského jara patřil v KSČ ke konzervativnímu křídlu. Výběr kandidátů na soudce a předsedu Nejvyššího soudu ostatně prezentoval Sněmovně lidu její poslanec a člen předsednictva Národní fronty Rudolf Rejhon následující charakteristikou: „*Při této příležitosti si dovoluji podtrhnout myšlenku, která byla sledována při jednání o návrhu ve vedoucích orgánech Národní fronty, a to, aby u navrhaných kandidátů bylo dosaženo optimálního souladu odborných a politických kvalit navrhaných soudců z hlediska potřeb socialistického soudnictví. Předsednictvo ústředního výboru Národní fronty ČSSR při projednávání návrhu na volby soudců posoudilo také politické postoje navrhaných kandidátů v letech 1968 a 1969. Konstatovalo, že kandidáti, které vám předkládá ke zvolení, mají předpoklady, aby jak Nejvyšší soud, tak vojenské soudy, splnily své základní úkoly. Zejména jde o ochranu socialistického státu, jeho společenského zří-*

zení a vztahů ke světové socialistické soustavě, o ochranu práv zákonem chráněných zájmů občanů, státních, společenských a hospodářských organizací a o ochranu bojeschopnosti ozbrojených sil a ozbrojených sborů.“

Ve funkci předsedy Nejvyššího soudu Vojtěch Přichystal předložil zprávu a návrh posléze přijatého *Usnesení pléna Nejvyššího soudu k úkolům soudů (státních notářství) po XIV. sjezdu KSČ, z 2. října 1971*. V tomto dokumentu bylo konstatováno, že „sjezd ocenil konsolidačné úsilí mocenských státních orgánů, armády, bezpečnosti, prokuratury a soudů“. Usnesení přináší celou řadu úkolů soudnictví včetně upevňování principu vedoucí úlohy KSČ. Pro úsek trestního soudnictví se v ní uvádí mimo jiné: „Je třeba skoncovat se zbytky neangažovaného přístupu a liberalistickými tendencemi při posuzování ně-

kterých druhů trestné činnosti, s tendencemi, jimiž se po řadu let nebezpečně oslabovala a někdy přímo pomíjela ochrana důležitých zájmů socialistické společnosti. Týká se to zejména činů narušujících zájmy státu, socialistického státního a společenského zřízení, internacionální vztahy, socialistickou ekonomiku, autoritu a ochranu státních orgánů a veřejných činitelů vůbec, jakož i veřejný pořádek.“

Vojtěch Přichystal zemřel v průběhu funkčního období předsedy Nejvyššího soudu v roce 1972 v Praze. Jeho památku uctili poslanci Federálního shromáždění na schůzi konané dne 31. října 1972.

Josef Ondřej

Předseda Nejvyššího soudu v letech 1972–1990

Poslední předlistopadový předseda Nejvyššího soudu doc. JUDr. Josef Ondřej, CSc. (1924–2006) byl nejdéle sloužícím předsedou československého Nejvyššího soudu. Ve funkci působil po většinu období normalizace od roku 1972, rezignoval až po listopadu 1989 v roce 1990, jeho nástupcem se stal JUDr. Otakar Motejl.

Josef Ondřej se narodil dne 2. března 1924.

Původním povoláním malíř a natěrač Josef Ondřej zahájil právnickou dráhu zkráceným studiem na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kam byl přijat jako absolvent jednoletého dělnického kurzu. Jako člen KSČ, do níž vstoupil v dubnu 1948, se aktivně angažoval ve stranických funkcích zprvu na fakultě, kde krátce působil jako vyučující marxismu-leninismu, později i v justici a na Ministerstvu spravedlnosti, kde střídavě působil.

Období pražského jara jej zastihlo ve funkci předsedy Krajského soudu v Ostravě, po okupaci byl v letech

1969-1970 náměstkem ministra spravedlnosti Jana Němce. Josef Ondřej byl i předsedou řídicí komise ÚV KSČ pro prověrky pracovníků Nejvyššího soudu ČSR a Nejvyššího soudu ČSSR.

Na 7. schůzi České národní rady konané dne 16. dubna 1970 byl Josef Ondřej zvolen prvním předsedou Nejvyššího soudu České socialistické republiky, tedy jednoho ze dvou republikových nejvyšších soudů v rámci tehdejší federativní struktury justice.

Již na 12. schůzi České národní rady, konané dne 7. července 1971, v rámci *Zprávy Nejvyššího soudu České socialistické republiky o stavu socialistické zákonitosti*, Josef Ondřej mimo jiné zdůraznil, že „zvláště významná a citlivá je oblast ukládání trestů a v ní je mimořádně důležité ukládání trestů za trestné činy, které vyvěrají z událostí let 1968 a 1969. Z tohoto hlediska daný stav *společenské- ho vývoje vyžadoval, aby soudy zaměřily pozornost na důslednou ochranu socialistického státu a společenské- ho zřízení v ČSSR a jejích přátelských a spojeneckých vztahů k ostatním zemím světové socialistické soustavy, především vztahů k SSSR. Potřeba energického postihu trestných činů proti republice bývá někdy paralyzována turzením o nebezpečí návratu deformací padesátých let. K tomu je třeba otevřeně říci, že nejde o to, zneužívat trestního zákona k postihu lidí, kteří se trestné činnosti nedopustili. Nejde o vymyšlení uměle zkonstruova- ných obvinění, ale o to, aby skutečnost byla nazývána pravým jménem, aby byl dán průchod spravedlnosti tam, kde trestná činnost proti republice byla spáchána. I trestný čin proti republice je protisociálním činem, jsou-li jím naplněny znaky příslušného ustanovení trest- ního zákona. Proto i takovým činům je nutno učinit pří- trž a pachatele postihnout zákonným trestem. Je nutno skoncovat s praxí, která ještě v nedávné minulosti spat- řovala v trestné činnosti politického charakteru málem projev vlastenectví. Postih trestných činů, narušujících základní politické hodnoty naší socialistické společnosti, je nezadatelným právem státu a povinností jeho mocen- skopolitických orgánů vůči vládnoucí dělnické třídě“.*

Za svoje postoje byl Josef Ondřej v roce 1972, po úmrtí Vojtěcha Přichystala, zvolen federálním shromážděním předsedou Nejvyššího soudu Československé socialis- tické republiky, opakovaně pak byl zvolen v roce 1982.

Mandát soudců byl tehdy jen desetiletý a po tomto ob- dobi bylo vždy třeba jej obhajovat. Z návrhu Národní

fronty na opakované zvolení Josefa Ondřeje předsedou Nejvyššího soudu ze dne 28. října 1982 se podává, že „*po celé dosavadní volební období věnuje své politické, odborné a teoretické znalosti, mnohaleté zkušenosti z řídicí práce v justici a své organizační schopnosti za- jišťování důsledného dodržování socialistické zákon- nosti v činnosti československých soudů v podmínkách československé federace. Dbá přitom o úzkou spolupráci s nejvyššími soudy republiky, republikovými ministerst- vy spravedlnosti. Neustálou pozornost věnuje vytváření a zdokonalování celkové koncepce činnosti Nejvyššího soudu ČSSR. Nekompromisně dbá o prosazování vedou- cí úlohy Komunistické strany Československa v práci československých soudů. O otázkách zabezpečování ochrany práv a zákonem chráněných zájmů občanů a socialistických organizací pravidelně informuje po- slance Federálního shromáždění ČSSR“.*

Josef Ondřej, jemuž byl v roce 1974 udělen Řád práce, o deset let později Řád Vítězného února, obdržel i další tehdejší stranická a státní vyznamenání.

Josef Ondřej byl rovněž členem Ústředního výboru KSČ, kromě toho od roku 1970 byl předsedou Jednoty čes- koslovenských právníků a předsedou Mezinárodního sdružení demokratických právníků.

Odborným zaměřením byl Josef Ondřej civilista, jeho publikační činnost zejména na stránkách časopisu *Socialistická zákonost*, v jehož redakční radě za normali- zace působil, však byla zaměřena především na ideolo- gicky pojaté příspěvky z oblasti soudnictví a Nejvyššího soudu.

Josef Ondřej na funkci předsedy Nejvyššího soudu re- zignoval a byl Federálním shromážděním zproštěn je- jího výkonu na jeho 22. schůzi, konané 23. ledna 1990. Jako důvod své rezignace uvedl Josef Ondřej odchod do důchodu.

Josef Ondřej zemřel v roce 2006.

Historické zhodnocení role Nejvyššího soudu

v letech 1918 – 1989

prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Dne 28. října 1918 přijal Národní výbor československý první zákon nově vytvořeného Československa. Zákon byl v mírně pozměněné podobě publikován pod číslem 11/1918 Sb. z. a n. V článku II. položil základy pro recepci rakouského a uherského práva, když prohlásil, že „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“. Výraz „zemské zákony“ bylo možno vztáhnout na právo, které platilo i na území Slovenska či Podkarpatské Rusi a pojem „prozatím“ naznačoval, že se mělo jednat o přechodné řešení do doby, než budou přijaty předpisy nově vzniklého státu. Otázkou bylo, zda do právního řádu skutečně byly převzaty všechny říšské a zemské předpisy, tj. i ty odporující samostatnosti a republikánské formě státu. Vzhledem k tomu, že text recepčního zákona jednoznačnou odpověď nedává, otevřela se tu role pro interpretaci Nejvyššího soudu.

Recepční zákon se výslovně nezmiňoval o soudnictví. Do přijetí prozatímní ústavy byly tyto otázky řešeny

Národním výborem. Ten se v čl. I recepčního zákona prohlásil spolu s exilovou Národní radou za orgán „jednomyslné vůle národa“ s tím, že přechodně „vykonává státní svrchovanost“. Přijetím nové právní úpravy Národním výborem odpadla otázka, do kdy trvá působení rakouských orgánů na čs. území, včetně orgánů soudních. Zákonem č. 2/1918 Sb. z. a n. z 2. listopadu 1918 byly zřízeny Nejvyšší správní úřady, mezi nimi i resort spravedlnosti. Ihned poté Národní výbor přijal klíčové zákony pro oblast soudnictví: č. 3 a 5/1918 Sb. z. a n. Zákon č. 3 se týkal Nejvyššího správního soudu a zákon č. 5/1918 Sb. z. a n. zřizoval „*pro celý obvod československého státu*“ Nejvyšší soud. Nejvyšší soud nahradil ke dni účinnosti zákona Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni. Zřízení Nejvyššího soudu pro celé území státu znamenalo, že Nejvyšší soud rozhodoval i případy týkající se Slovenska, reálně se prosazoval čs. státní moci na celém území státu podařilo zabezpečit až v průběhu roku 1919.

Velký státní znak republiky Československé, Národní archiv

Zákon č. 5/1918 Sb. z. a n. se na počátku roku 1919 dočkal kritiky, zejména od prof. Václava Hory, který mu vytkl řadu „hrubších nedopatření“. Podle ministerstva spravedlnosti měla novela zákona zejména vyjasnit, jak se vytvoření Nejvyššího soudu dotklo převzatých justičních zákonů a také sjednotit terminologii. Ministerstvo se dokonce obávalo, že by mohl nastat „zmatek v řízení a při předkládání opravných prostředků vyšším stolicím“. Novela je ale zajímavá i pro vývoj diskuze o sídle Nejvyššího soudu. Ze zákona č. 5/1918 Sb. z. a n. vyplývalo, že jeho sídlem je Praha, nicméně již v rámci Revolučního Národního shromáždění se poslanci František Weyr, Josef Matoušek a Jaroslav Stránský podporovaní mimo jiné Viktorem Dykem, Karlem Englišem, Antonínem Hajnem či Josefem Svatoplukem Macharem snažili o přesun sídla do Brna a podali již v listopadu 1918 ta-

kovýto návrh (tisk Rev. NS č. 57). To odmítal nejen první prezident soudu Augustin Popelka, ale i Ministerstvo spravedlnosti, což se projevilo ve vládním návrhu novely zákona o Nejvyšším soudu z dubna 1919 (Tisk č. 417). Uvádělo pro to řadu důvodů, zejména výhodu mít oba nejvyšší soudy v Praze či finanční náklady spojené se stěhováním. V této souvislosti se objevil návrh na publikaci judikatury Nejvyššího soudu, aby se „ustálila a byla jednotnou“, což Ministerstvo spravedlnosti hodlalo řešit ve svém Věstníku. Ministerstvo trvalo na Nejvyšším soudu v Praze, aby s ním mohlo lépe koordinovat výběr judikatury. Po přestěhování soudu do Brna svůj záměr od počátku roku 1921 realizovalo a judikáty Nejvyššího soudu samo vybíralo a publikovalo ve *Sbírce rozhodnutí nejvyššího soudu ve věcech občanských* a obdobné sbírce ve věcech trestních. Vytvořilo tak protiváhu sbírce,

Archív hl. města Prahy

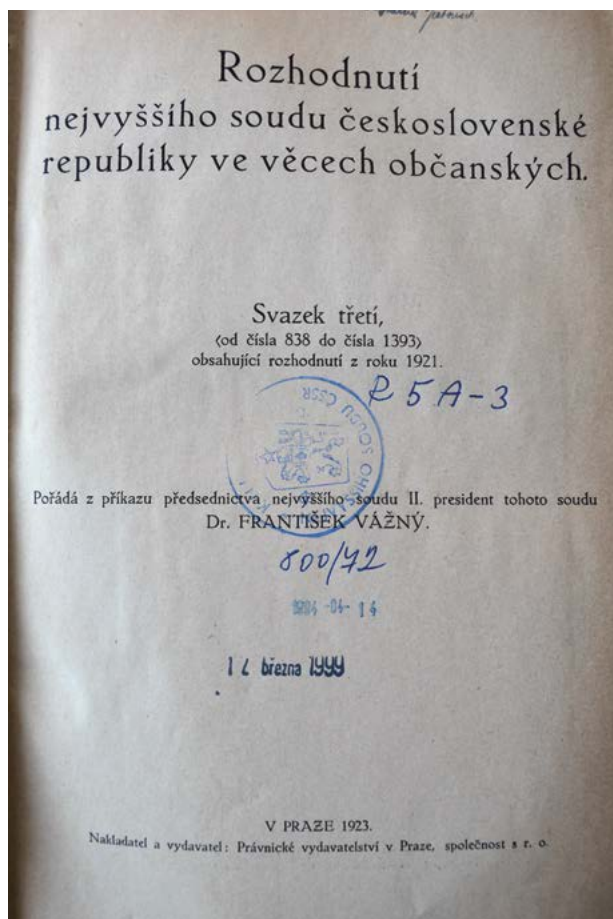
Vstupní hala historicky prvního sídla Nejvyššího soudu, bývalé kadetní školy pěchoty v Praze na Hradčanech. Archív hl. města Prahy

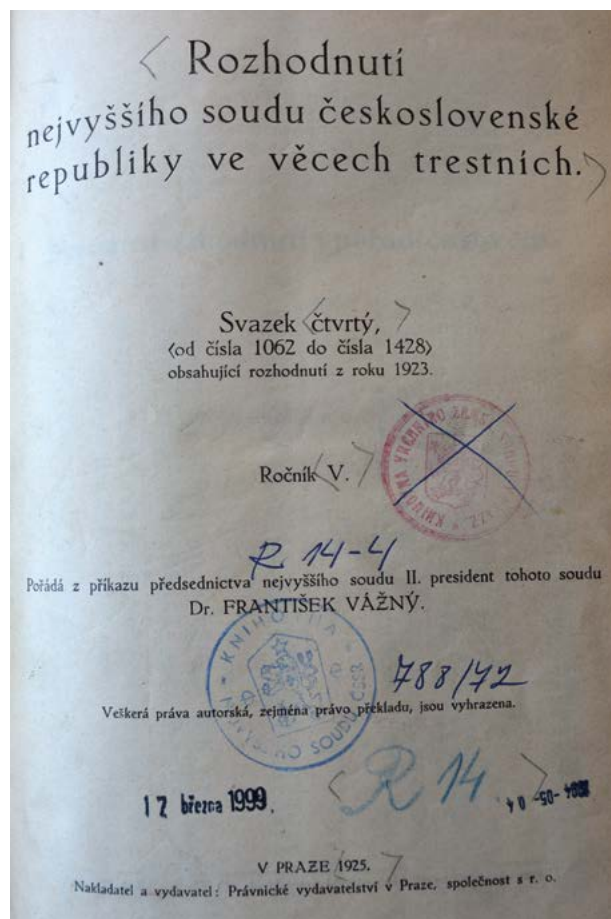
Adolf Záturecký

František Vážný

Vážného Sbírnka Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ve věcech občanských

Vážného Sbírnka Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ve věcech trestních

kteřou připravoval Nejvyšší soud. Nicméně, tato sbírka obsahovala jen část rozhodnutí, a to zejména „plenární usnesení“ či „plenární rozhodnutí“.

Revoluční Národní shromáždění nakonec změnu sídla prosadilo, a to zákonem č. 216/1919 Sb. z. a n., kterým se změnil zákon o Nejvyšším soudu. Učinilo tak z důvodů „dalekosáhlé politické důsaznosti, jež kázaly vyhověti svornému přání moravskoslezských a slovenských členů N. S., aby přeložením nejvyššího soudu do Brna bylo prokázáno, že ideálu jednotnosti československé republiky rády se podřídí separátní zájmy nejenom moravskoslezského a slovenského, ale také českého obyvatelstva“. Nechuť pražských soudců „zakončovali svoji

kariéru v Brně a stěhovati se tam v pokročilejším věku překonána bude snadno faktem, že obětavá služba zájmům republiky jest příkazem, jehož věrné a nezištné plnění odměňuje dobrého úředníka radostným vědomím vykonané povinnosti...“. Zákon č. 216/1919 Sb. z. a n. završil legislativní zakotvení Nejvyššího soudu a kromě soudní pravomoci jak v civilních, tak trestních kauzách, mu svěřil, byť v okleštěné podobě, i roli v dohledu nad soudy nižších instancí (musel však zjištěné nedostatky a přijatá opatření sdělovat ministerstvu spravedlnosti) a v disciplinárním řízení se soudci, advokáty a notáři.

Po vyřešení těchto otázek mohl Nejvyšší soud skutečně v průběhu roku 1919 zahájit svoji činnost (první kauzy

rozhodl počátkem ledna 1919). Kontinuita s rakouským právem se projevila nejen v přebírání předpisů, ale i v personálních otázkách, neboť řada soudců působila dosud ve Vídni, či u zemských soudů. Vzhledem k tomu, že se jednalo o nejvyšší soudní instanci pro celé území státu, bylo důležité najít i dostatek soudců ze Slovenska. Prvním, který byl jmenován k Nejvyššímu soudu, se stal JUDr. Adolf Záturecký.

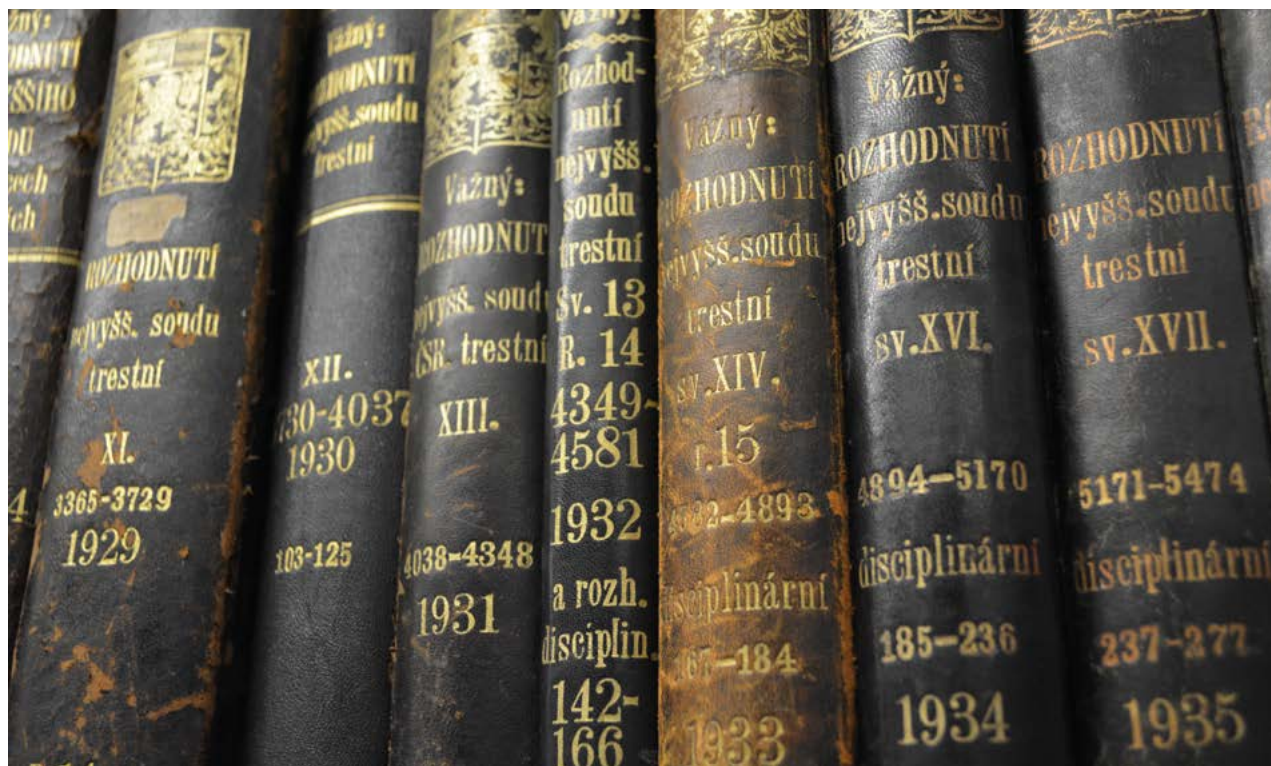
Kontinuita se zejména v prvních letech existence Nejvyššího soudu projevila i v samotném rozhodování, jakkoli se v civilních věcech projevovala odlišně od trestněprávní problematiky.

O tom svědčí vlastní rozhodnutí Nejvyššího soudu, která byla, podle rakouské právní tradice a stylu, publikována ve zvláštních sbírkách. Jak upozornil v Právně historických studiích JUDr. Lukáš Králík, Ph.D., byly vydávány často i spoluautory „vídeňských předpřevrato-

vých sbírek“. U Nejvyššího soudu sehrál tuto úlohu druhý prezident soudu prof. JUDr. František Vážný.

Vážného Sbírkou se dělila na dvě samostatné řady. První z nich byla *Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ve věcech civilních* a druhou *Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ve věcech trestních*. Vážného sbírka pak tvořila spolu se Sbírkou Bohuslavovou, věnovanou rozhodnutím Nejvyššího správního soudu, *Sbírku rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé*, vydávanou Právníckým vydavatelstvím Tomsa.

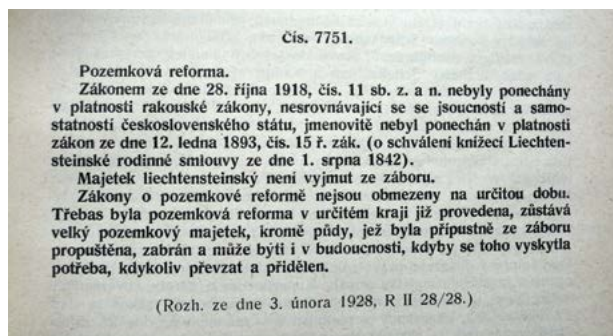
Můžeme jen souhlasit s Králíkovým hodnocením, že „její struktura a členění textu judikátu spolu s indexačními a rejstříkovými údaji, stejně jako tvorba právních vět, jsou nejvyššími nastavenými standardy v této oblasti, které by měly být kopírovány i dnešními sbírkami“. V prvním svazku byla v roce 1921 publikována rozhodnutí Nejvyššího soudu z let 1919/1920. Co se týká věcí civilních, velká

Vážného Sbírkou Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR seřazené v knihovně Nejvyššího soudu

část rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a jeho publikovaných judikátů se týkala občanského a obchodního zákoníku, popřípadě nové čs. úpravy, která je měnila a doplňovala, směnečných předpisů, převzatých procesních norem včetně exekucí, ale například i horního zákona, živnostenských předpisů a sociálního zabezpečení.

Nejvyšší soud se zabýval i otázkami vyplývajícími z faktu nově vzniklého státu, jako byly mírové smlouvy či výjimky z principu recepce rakouských předpisů. Velkou část rozhodnutí pak vyvolala pozemková reforma. Právě při rozhodování případů spojených s pozemkovou reformou dospěl Nejvyšší soud k zásadním rozhodnutím konstatujícím, že ČSR není právním nástupcem Rakouska-Uherska a pozemková reforma stála i za rozhodnutím Nejvyššího soudu v otázce, zda existovaly i právní předpisy, které nepřešly do právního řádu první republiky. Jednalo se o rozhodnutí z 3. února 1928, které se týkalo možnosti vyjmout z pozemkové reformy majetek Liechtensteinské knížecí rodiny. Soud posuzoval, zda přešel do čs. práva zákon č. 15/1893 ř. z., kterým byla schválena liechtensteinská rodinná smlouva. V rozhodnutí prohlásil, že důvodem pro neplatnost zákona v ČSR je fakt, že Československo není „*právním nástupcem bývalého Rakouska, jež zákon ten vydalo, nýbrž vznikl originárně, utvořiv se zvlastní vůle a moci čs. národa přímo proti vůli bývalého Rakouska.*“ Vstupní věta recepčního zákona „*nedopouští, aby zůstaly v platnosti ony říšské zákony rakouské, jež se s existencí a samostatností nově zřízeného československého státu nesrovnávají.*“

Právní věty předmětného rozhodnutí o majetku Liechtensteinské knížecí rodiny, Vážného Sbírka rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR, ročník desátý, č. 7678 do č. 8598, Právnícké vydavatelství Tomsa, r. 1929

Vzhledem k tomu, že se jednalo o soud celostátní v dualistickém právním systému, bylo důležité, že i na Slovensku byla publikována rozhodnutí Nejvyššího soudu a že se čeští právníci mohli seznámit se slovenským právem. V Právnícké jednotě vydali v roce 1927 Vladimír Fajnor a Adolf Záturecký *Zásadné rozhodnutie bývalé uherské kráľovskej kurie a Najvyššieho súdu ČSR vo veciach občanských z oboru práva súkromého platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Judikaturu Nejvyššího soudu publikoval i Právní obzor. Od roku 1929 Zátureckého přičiněním vycházela Úředná zbirka rozhodnutí Najvyššieho súdu ČSR vo veciach občanských z právnej oblasti Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

V meziválečném období se Nejvyšší soud stal institucí, která přispěla k vysoké úrovni čs. právního vývoje. To však neznamenalo, že by se v jeho činnosti neobjevovaly problémy, či že by jeho činnost nebyla kritizována. Na počátku 30. let se v souvislosti s retrospektivním hodnocením 10 let existence soudu otevřela debata o jeho postavení a reputaci. Mezi soudci Nejvyššího soudu i mezi právníkou veřejností totiž panovalo jisté rozčarování jak z poměrů v justici, tak i z postavení Nejvyššího soudu v soudní soustavě. V článku v Soudcovských listech se v roce 1930 rada Nejvyššího soudu JUDr. Václav Cícha zamýšlel nad postavením soudu i nad důvody, proč byl do popředí častěji stavěn Nejvyšší správní soud. Z článku vyplynulo, že část soudců Nejvyššího soudu se stále těžce vyrovnávala s přestěhováním do Brna, ale hlavně s dalšími problémy, jako byla neexistence samostatné rozpočtové kapitoly a tudíž závislost na ministerstvu spravedlnosti, problémy s finančním ohodnocením

Václav Cícha

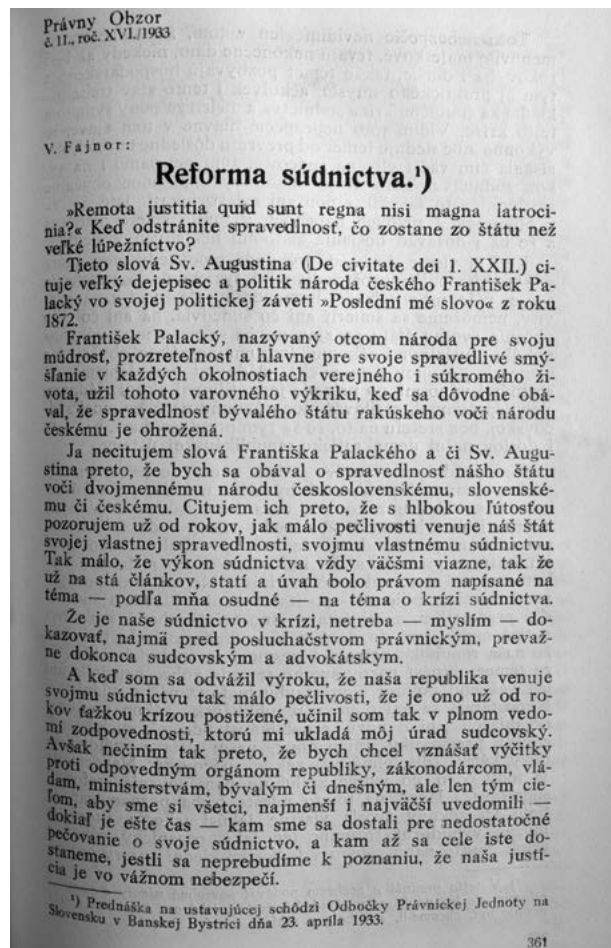
soudců (i s ohledem na dobu krize), velký počet rozhodovaných případů a ohrožení soudcovské nezávislosti.

Ještě otevřenější byl Cícha v článku, který vyšel v témže roce v Právniku. V něm se vyjádřil ke kritice, které byl Nejvyšší soud vystaven v parlamentu, a to i v souvislosti s konkrétními rozhodnutími, která se nelíbila německým poslancům a kdy exministr spravedlnosti prof. Robert Mayer-Harting vyzvedl oproti Nejvyššímu soudu vstřícnější postoj Nejvyššího správního soudu. Cícha přiznával některé problémy. K nejednotnosti judikatury se vyjádřil následovně: „Nelze popírat, že kolísavost

judikatury u nejvyššího soudu jest velikou vadou, ale stejně nelze popírat, že při nejasnostech zákonů, komplikovanosti životních poměrů a při velkém počtu senátů, které často zasedají současně... jest zachování jednotnosti judikatury úkolem neobyčejně těžkým.“ Kritizoval i velké množství případů, „kdy zůstatky vzrůstají do tisíců“ a každý soudce podle něj průměrně vyřídil „z neobtěžnější agendy 210 kusů ročně“. Ostatně u trestní agendy byl Nejvyšší soud kritizován za pomalost v jejím vyřizování již brzy po svém ustavení. Problémy působil velký počet případů, když např. v roce 1926 Nejvyšší soud rozhodl 2 833 zmatečných stížností (2 479 z nich

Článek Vladimíra Fajnora Sudca a advokát v časopise Právny obzor č. 20. roč. XV./1932

Článek Vladimíra Fajnora Reforma súdnictva v časopise Právny obzor č. 11. roč. XVI./1933

zamítl) a 668 odvolání. Proto se v odborné veřejnosti, například na stránkách Právníka, již od roku 1921 debatovalo o možné změně právní úpravy.

Nejvyšší soud nakonec dokázal prosadit přijetí zákona č. 56/1935 Sb., kterým se doplňují ustanovení trestních řádů o zmatečných stížnostech, který počet případů projednávaných u nejvyššího soudu snížil.

Nový první prezident nejvyššího soudu Vladimír Fajnor v roce 1933 publikoval na stránkách Právneho obzoru článek *Reforma súdnictva*. V něm poukázal na řadu problémů čs. justice, kterými bylo i zasahování do nezávislosti soudů ze strany moci výkonné.

V článku *Sudca a advokát* z roku 1932 v Právnom obzore poukázal na příliš velký vliv ministerstva spravedlnosti na profesní kariéru soudce a za potenciální ohrožení nezávislosti považoval angažovanost soudců v politických stranách. Nejvyšší soud se tak Fajnorovou zásluhou více zapojil do debat o problémech čs. justice.

Nejvyšší soud sehrál významnou roli i při pokusu rekonstruovat a unifikovat československé právo. Projevilo se to jak v komisi pro občanské právo, kde Nejvyšší soud vyjádřil své připomínky v průběhu kodifikačních prací a prezident nejvyššího soudu Vladimír Fajnor spolu s Adolfem Záturckým upozorňovali na slovenské aspekty, tak i při přípravě nového trestního zákoníku. Zástupci Nejvyššího soudu se na ní podíleli již od června 1920, kdy ji zahájil ministr spravedlnosti Alfréd Meissner a zejména, když funkci ministra vykonával Augustin Popelka. Nejvyšší soud podal v roce 1926 posudek i k navrženým Přípravným osnovám trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového.

Soudci nejvyššího soudu se v meziválečném období podíleli i na fungování jiných soudních institucí. Nejvýznamnější z nich byl Ústavní soud, který vznikl na základě ústavy z roku 1920 a zákona č. 162/1920 Sb. z. a n. Podle něj byli dva soudci tohoto soudu vysíláni Nejvyšším soudem. Členy prvního Ústavního soudu, ustaveného 17. listopadu 1921, byli z nejvyššího soudu JUDr. Antonín Bílý a prof. JUDr. František Vážný. Bílý se stal místopředsedou Ústavního soudu.

Poté, co byl ale Antonín Bílý jmenován na místo předsedy zemského soudu v Praze, se místopředsedou stal František Vážný.

Antonín Bílý

Vzhledem k politicky motivovanému utlumení činnosti Ústavního soudu se ani členové za nejvyšší soud nepodíleli na nějakých přelomových rozhodnutích, ale Nejvyšší soud v roce 1936 podal Ústavnímu soudu podnět ve věci přezkumu zmocňovacího zákona č. 95/1933 Sb. O návrhu však neměl kdo rozhodnout a teprve v květnu 1938 byl ustaven Ústavní soud na své II. funkční období. Za Nejvyšší soud se místopředsedou stal Adolf Záturcký a členem Rudolf Procházka. Nejvyšší soud podal návrh na přezkum i u zákona č. 147/1933 Sb., o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců a překládání soudců bez jejich souhlasu. Ústavní soud o něm rozhodl 28. června 1939 a částečně dal Nejvyššímu soudu za pravdu.

Soudci Nejvyššího soudu hráli důležitou roli i při vytvoření Státního soudu podle zákona č. 51/1923 Sb. z. a n. Soud byl jak místem svého působení, tak svými soudci s Nejvyšším soudem úzce spojen. JUDr. Josef Růžička například zasedal v senátu Státního soudu, který odsoudil v prvním případě Státního soudu 4. července 1923 Josefa Šoupala k osmnáctiletému žaláři za atentát na Aloise Rašína. Soudci Nejvyššího soudu zároveň působili i jako soudci při nejvyšším důchodkovém soudu či ve zvláštním senátě příslušném rozhodovati spory o příslušnost podle zákona č. 3/1918 Sb. z. a n.

Po vyhlášení samostatného slovenského státu a Protektorátu Čechy a Morava 14.–16. března 1939 se změnila nejen podoba, ale zejména role Nejvyššího soudu. Vytvoření slovenského Nejvyššího soudu, které se ale

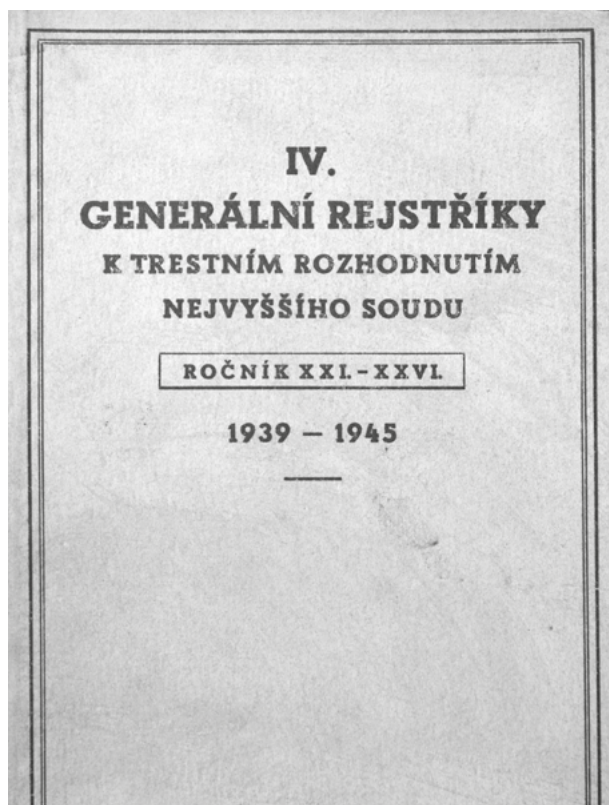
plánovalo jako součást autonomie již za druhé republiky, předznamenalo personální ochuzení a zmenšení územní působnosti soudu. Např. Adolf Záturecký, který přijal místo ve slovenské justici, byl k 7. dubnu 1939 služby u Nejvyššího soudu zproštěn. Po vytvoření protektorátu odešli do říšské justice i soudci německé národnosti, jako byl JUDr. Maxmilian Pokorný. Projevila se konkurence německých soudních institucí a Nejvyšší soud musel vyjít ze složitějšího právního systému, odlišného pro říšské a protektorátní příslušníky, což přinášelo řadu právních problémů a konfliktů.

Nejvyšší soud zůstal až do roku 1944 bez předsedy a vedl jej druhý prezident Theodor Nussbaum. V roce 1944 byla anomálie sice odstraněna, avšak zároveň došlo k výraznému zásahu do pravomocí Nejvyššího soudu ze strany protektorátního ministerstva spravedlnosti. Důvodem byl tlak německých orgánů na mimořádná opatření včetně tzv. totálního nasazení pracovníků justice.

Dne 26. srpna 1944 byla vydána dvě nařízení ministra spravedlnosti. Prvním z nich bylo nařízení č. 183/1944 Sb. o provedení totálního válečného nasazení v oboru občanského soudnictví Protektorátu Čechy a Morava a o zjednodušení v občanském soudnictví. Řada méně důležitých věcí byla soudům odejmuta, když bylo „odsunuto“ jejich rozhodování. Nařízení č. 184/1944 Sb. zjednodušovalo trestní řízení. Následné nařízení z 2. září 1944 k provedení totálního nasazení v oboru justiční organizace Protektorátu Čechy a Morava č. 194/1944 Sb. snížilo počty členů senátů Nejvyššího soudu.

Soudci Nejvyššího soudu stáli nejen před složitými právními problémy, ale i morálními dilematy, neboť do práva Protektorátu pronikly nedemokratické, otevřeně diskriminační a perzekuční prvky a také se projevoval tlak německých okupačních orgánů, zejména v oblasti trestní represe či zavádění protizidovských opatření. Přes výše uvedené Nejvyšší soud Protektorátu Čechy a Morava v řadě svých rozhodnutí držel kontinuitu s meziválečným obdobím, což opět dokumentuje sbírka jeho rozhodnutí, od roku 1940 nazvaná *Sbírka rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně*.

V letech 1941 až 1945 byly publikovány judikáty dvojazyčně, německy a česky. V poválečném vydání rejstříku jsou nicméně již vynechána rozhodnutí, která byla z hlediska obnovení československé samostatnosti v roce 1945 pokládána za neplatná.

Poválečné vydání rejstříku

Po osvobození Československa mělo podle představ londýnské exilové vlády dojít k obnovení činnosti Nejvyššího soudu pro celý stát. Klíčovým předpisem se měl stát ústavní prezidentský dekret o obnovení právního pořádku, který řešil nejen otázku platnosti předpisů z tzv. doby nesvobody, ale také soudních rozhodnutí. Přes snahu exilové vlády sjednotit soudnictví v osvobozené ČSR, se kvůli zákonodárné činnosti Slovenské národní rady (SNR) plán nezdařil a dekret o obnovení právního pořádku platil jen pro české země. Podle představ SNR i nadále fungoval slovenský nejvyšší soud. Otázka obnovení společného nejvyššího soudu se řešila kompromisně. Tzv. první pražská dohoda uzavřená mezi československou vládou a předsednictvem SNR 2. června 1945 předpokládala společný Nejvyšší soud, který měl zřídit specializované senáty složené ze slovenských soudců, „pro oblast práva platného na Slovensku“. Nicméně, teprve na základě dohody vlády

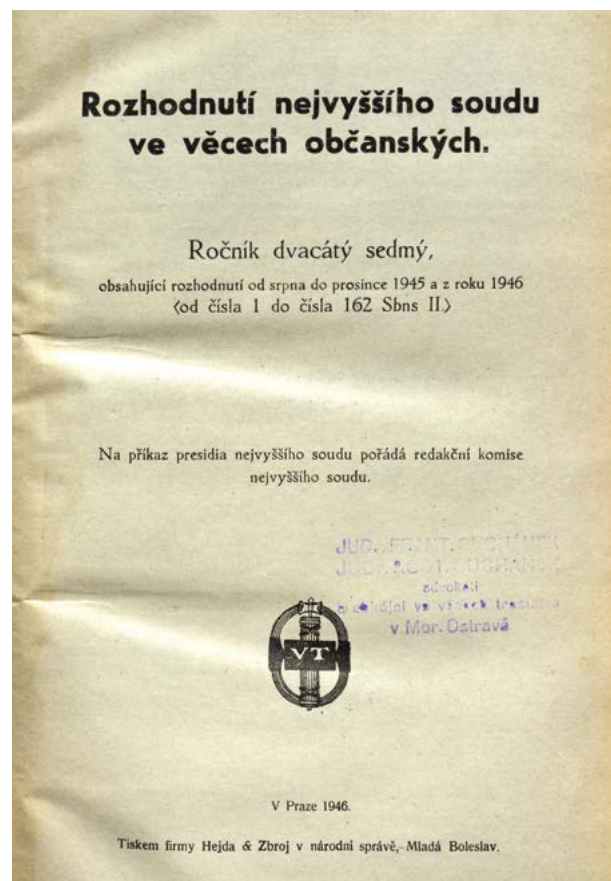
a SNR z 11. dubna 1946 byl nejvyšší soud v Bratislavě považován za součást jednotného Nejvyššího soudu se sídlem v Brně. Dosavadnímu nejvyššímu soudu v Bratislavě však byla ponechána jeho organizace a rozhodování v případech týkajících se slovenské soudní soustavy. Novou úpravu celé soudní soustavy měla přinést až nová ústava.

Pro české země platil prezidentský dekret č. 79/1945, o zatímní úpravě soudnictví v zemích České a Moravskoslezské, z 19. září 1945. Upravil organizaci soudnictví, kterou až na výjimky ponechal tak, jak existovala do 29. září 1938. Řešil i mimořádné poměry vzniklé na územích odtržených po Mnichovu a v derogačních ustanoveních prohlásil za výslovně zrušené nejen německé předpisy, ale i některá nařízení z doby nesvobody. Prováděl likvidaci německého soudnictví v občanskoprávních a trestních věcech a jeho přílohou byl přehled soudů činných v českých zemích v čele s Nejvyšším soudem v Brně.

Kromě obnovy soudní organizace a provádění předpisů o obnově právního pořádku zasáhl Nejvyšší soud i do tzv. retribučního soudnictví. Vzhledem k pochybnostem učinil v Právniku výklad retribučního procesu prof. JUDr. Vladimír Solnař, DrSc., který dovodil, že je možné i v řízení před mimořádnými lidovými soudy (MLS) využít mimořádné opravné prostředky jako byla obnova řízení či podání tzv. zmateční stížnosti proti rozhodnutí MLS k Nejvyššímu soudu. To Nejvyšší soud činil, o čemž svědčí jeho rozsudky ve spisech jednotlivých MLS. O rozhodování Nejvyššího soudu si můžeme udělat přehled z publikované judikatury. Od prvního poválečného ročníku (rozhodnutí ze srpna až prosince 1945 a roku 1946) začaly sbírky vycházet jako *Sbírky nálezů nejvyššího soudu ve věcech občanských a trestních* s novým číslováním rozhodnutí od čísla 1.

Po roce 1948 se s nástupem komunistického režimu role Nejvyššího soudu významně změnila. I na Nejvyšší soud dolehla tzv. očista státního aparátu, prováděná akčními výbory Národní fronty. Na Nejvyšším soudu kromě předsedy postihla 11 dalších soudců. Čistky přichystal nový ministr spravedlnosti Alexej Čepička. Novou úpravu soudnictví „socialistického typu“ přinesla Ústava 9. května 1948. Podle článku XI. odst. 2 měli existovat jak soudci z povolání, tak soudci z lidu, kteří si byli při rozhodování rovni. Podle čl. 137 Ústavy byl pro celé území státu zřízen jeden Nejvyšší soud, který se v roce 1949 přestěhoval z Brna do Prahy.

Již 27. září 1948 ministerstvo spravedlnosti projednalo vytváření „lidových“ soudů, „v nichž bude uplatněn laický živěl.“ To realizoval zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, z 22. prosince 1948. „Zlidovění soudnictví“ mělo prostřednictvím soudců z lidu zajistit politickou kontrolu nad justicí. Soudní organizace se přizpůsobila krajskému zřízení, mělo dojít k odstranění formalismu ve výkonu soudnictví a soudnictví zlevněno a zrychleno. Soudci z lidu se objevili i u Nejvyššího soudu, kde „měli vytvořit protiváhu proti dosavadnímu byrokratickému soudnímu aparátu a přispět svými životními zkušenostmi.“ Mezi prvními soudci z lidu vyslanými vládou k Nejvyššímu soudu tak nechyběli dělníci z továren či úředníci. Až na Nejvyšší soud mohla vést cesta z rychlokurzů pro stranické kádry. Z celkem 280 absolventů 5 běhů Právnické školy pracujících jich 55 bylo jmenová-

Sbírka nálezů nejvyššího soudu ve věcech občanských

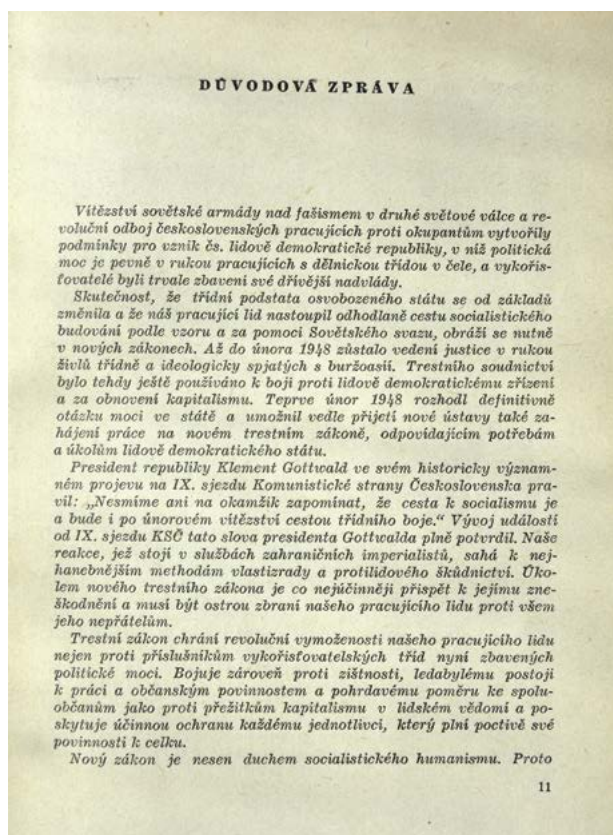
no předsedy okresních soudů, 115 prokurátory a jeden byl brzy po absolvování vyslán právě na Nejvyšší soud.

Nejvyšší soud se také podílel na přípravě tzv. právnícké dvouletky. Za cíle kodifikačních prací bylo stanoveno přizpůsobení československého práva sovětské právní úpravě, zjednodušování a zlidovění právního řádu, odstranění „přežitků“ zbytečného formalismu, odmítání rozdělování práva na soukromé a veřejné či třídní přístup. Projevily se v ní i další aspekty, jako osamostatnění rodinného práva, odmítání římskoprávního základu občanského práva, zrušení obchodního práva, vyjádření potlačovatelského charakteru trestního práva a mnoho dalších. Změny pro klíčové oblasti právního řádu navrhla porada soudců Nejvyššího soudu se zástupci ministerstva spravedlnosti již v srpnu 1948. Nejvyšší soud byl navíc svým předsedou Igorem Daxnerem zastoupen

v Právní radě ÚV KSČ, kde se projednávala řada otázek. Soudci Nejvyššího soudu pak byli přizváni, aby zhodnotili výsledky práce kodifikačních komisí.

V první polovině 50. let se Nejvyšší soud stal oporou nového režimu i svým rozhodováním, které mělo odpovídat „lidovému pojetí spravedlnosti.“ Následoval útok proti právníckému formalismu a buržoaznímu pojetí práva. Prof. Zdeněk Kühn v této souvislosti hovoří o „aktivistickém“ rozhodování. Představu o tomto stylu si opět můžeme udělat z publikovaných rozhodnutí, která od roku 1949 vycházela pod názvem *Sbírka rozhodnutí československých soudů*. Úkolem Nejvyššího soudu bylo zejména sjednocovat rozhodování nižších soudů a vytvořit právo změněné ústavou 9. května a právníckou dvouletkou. Zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů, dal ministru spravedlnosti právo dohlížet, jak soudy plní své úkoly a dodržují socialistickou zákonost. Mohl navrhnout Nejvyššímu soudu vydání směrnic pro správný výklad zákonů a jiných předpisů. Nejvyšší soud pak skutečně od roku 1953 „směrnice pro správný výklad zákonů a jiných právních předpisů“ pro závazný výklad práva vydával, a to nejen v 50. letech. Nejvyšší soud dostal nově pravomoc rozhodovat o stížnostech generálního prokurátora pro zachování zákona nejen proti rozhodnutí trestního soudu, kterým byl porušen zákon, ale i o stížnostech do rozhodnutí v občanskoprávních věcech. Proti rozhodnutí Nejvyššího soudu byla stížnost pro zachování zákona vyloučena.

Zvláště patrné bylo nové pojetí rozhodování v trestním právu a Nejvyšší soud sehrál neblahou roli v politických procesech, a to při rozhodování o odvoláních proti rozhodnutí nově zřízeného Státního soudu. Politické procesy směřující proti politickým oponentům komunistického režimu, církvi, vojákům či zemědělcům odmítajícím kolektivizaci, vedly k nespravedlivým a neadekvátním trestům včetně zneužití trestu smrti. Řada procesů byla vykonstruována, politicky připravena a rozhodnuta „předem“. Nejvyšší soud v konkrétních kauzách počátku 50. let většinou stál na straně státní prokuratury a pro přísné tresty najdeme v jeho rozhodnutích výrazy jako „nenávistné postoje vůči lidově demokratickému zřízení“, „velezrádné pokusy o rozvrácení lidově demokratického zřízení“ či doporučení vycházet u nebezpečnosti pachatelů pro společnost z jejich celkového třídního, politického a povahového profilu.

Politicky laděné úvodní pasáže důvodové zprávy k návrhu zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Sbírka zákonů, obsahující zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., a zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), Archiv Poslanecké sněmovny

Nejvyšší soud nicméně výrazně zasáhl i do změn v občanském, rodinném a pracovním právu. Po přijetí občanského zákoníku v roce 1950 to byl právě Nejvyšší soud, který dále posunoval interpretaci včetně rozhodování případů v souladu se zájmy společnosti či s přihlédnutím k třídnímu původu jedné ze stran sporu. Také rozhodnutí Nejvyššího soudu přispěla k dokončení majetkových změn spojených s kolektivizací, znárodněním či likvidací soukromého podnikání. Nejvyšší soud přispěl k výkladu nových pojmů, například v oblasti vlastnictví u nově zaváděného vlastnictví osobního, apod. Byl to Nejvyšší soud, který vysvětlil soudům správný postup při rozvodu, aby chránily zásady socialistické rodiny.

V druhé polovině 50. let došlo v rámci procesu destalinizace ke změnám. Konference KSČ v červnu 1956 vyzvala k nápravě „nejkřiklavějších příkladů nezákonnosti“ a změnám těch částí trestního práva, které je v politických procesech umožnily. Zákony č. 63 a 64/1956 Sb. proto měnily jak trestní zákon, tak i trestní řád a v trestním řádu byl nově upraven oddíl hlavy 18 o výkonu trestu smrti.

Každý rozsudek, kterým se ukládá trest smrti, byl po nabytí právní moci předložen k přezkoumání Nejvyššímu soudu. Trest smrti mohl být vykonán teprve tehdy, pokud Ministerstvo spravedlnosti sdělilo soudu, že rozsudek po přezkoumání Nejvyšším soudem zůstal ne-

dotčen a nebyla podána žádost o milost či byla žádost zamítnuta. Trest smrti nemohl být vykonán na těhotné ženě a uložen osobě mladší 18 let. Role Nejvyššího soudu v těchto diskuzích byla poznamenána tím, že v jeho čele stál Josef Urválek, i když byl státním prokurátorem v politických procesech. Urválek z pozice předsedy soudu ovlivnil i jednání tzv. Kolderovy rehabilitační komise, která zahájila činnost v září 1962. I jeho přičiněním prosadila názor, že politické procesy byly „účinným nástrojem v boji proti třídnímu nepříteli, ovšem vysoké tresty porušením socialistické zákonnosti“ a došlo jen k selhání jednotlivců.

V oblasti „civilní“ se pak od poloviny 50. let projevil odklon od otevřeně aktivistického rozhodování k větší váze výkladu zákonných ustanovení, což otevřelo cestu částečné korekce rozhodování z předchozího období. Prosadil se požadavek větší „odbornosti“, i když i nadále byla rozhodnutí Nejvyššího soudu poplatná právnímu uvažování 50. let.

V souvislosti s prohlášením socialistické fáze vývoje v Československu a jejím zakotvením v Ústavě 1960 se měla proměnit i role Nejvyššího soudu. Podle zákona č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů, bylo úkolem soudů chránit „socialistický stát, jeho společenské zřízení a vztahy ke světové socialistické soustavě“, „práva a zákonem chráněné zájmy občanů, státních, družstevních a jiných společenských organizací.“ Soudy také měly

občany vychovávat, například „k oddanosti k vlasti, k věci socialismu a komunismu, k zachovávaní zákonů, k ochraně socialistického vlastnictví, k dodržování pracovní kázně, k důslednému plnění povinností vůči rodině a nezletilým dětem, k úctě k právům a vážnosti spoluobčanů.“

Od počátku 60. let hrál Nejvyšší soud, nyní již Československé socialistické republiky, významnou roli při rekonstrukci trestního, rodinného, občanského a pracovního práva a poté kodexy vykládal, a to znovu ve formě závazných směrnic. V trestním právu je to dobře patrné z rozhodnutí, která se týkala jak obecné, tak zejména zvláštní části trestního zákona z roku 1961. Například u trestných činů opilství a příživnictví vydal Nejvyšší soud jen mezi lety 1963 a 1972 více než 10 takovýchto stanovisek. Řadu otázek vyjasnil ve vlastním trest-

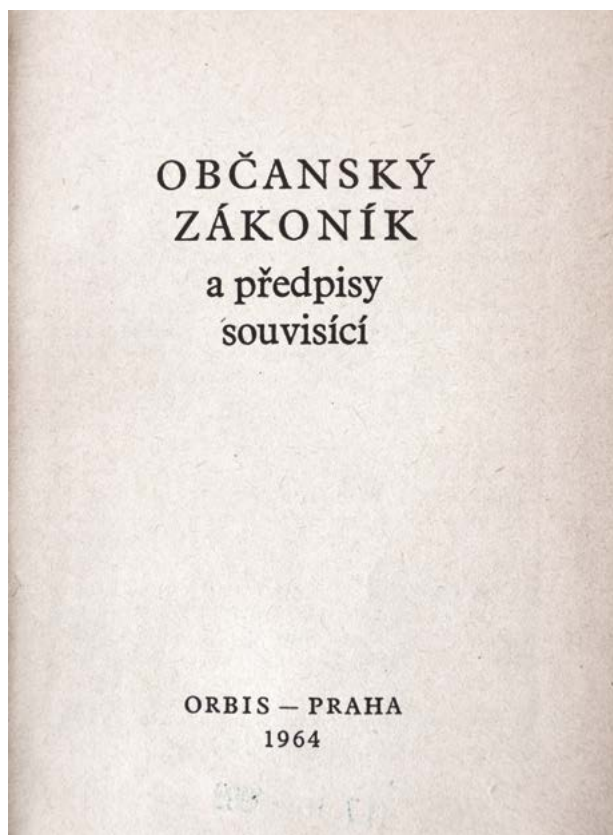
ním procesu. I když se i nadále setkáme s ideologicky podmíněnými formulacemi, jednalo se proti 50. letům o odbornější způsob rozhodování. Publikované názory Nejvyššího soudu měly vliv i na komentáře a odborné publikace trestního práva. Podobně významný byl i vliv Nejvyššího soudu po přijetí nového občanského zákoníku (například v otázce výkladu bezpodílového spoluvlastnictví manželů) a nového občanského soudního řádu.

Nejvyšší soud prováděl i rozbory podle jednotlivých úseků své rozhodovací činnosti a presidium Nejvyššího soudu dávalo úkoly krajským soudům. Novým zobecňujícím materiálem Nejvyššího soudu byly i *Zprávy* předsedů jeho kolegií.

Od poloviny 60. let je možné vidět liberalizaci čs. společnosti, která se nevyhnula ani Nejvyššímu soudu. Symbolickou otázkou tu byl vztah k nezákonnostem 50. let a rehabilitaci. Velké změny přineslo tzv. Pražské jaro 1968. V akčním programu KSČ z dubna 1968 byly dosavadní rehabilitace kritizovány jako nedostatečné. ÚV KSČ zřídilo novou rehabilitační komisi, jejímž předsedou se stal Jan Piller. Nejvyšší soud v této otázce vypracoval pro předsednictvo Národního shromáždění v březnu 1968 zprávu, na jejímž základě předsednictvo odsoudilo „nezákonnosti“ a „metody uplatňované v procesech“ a vyzvalo Nejvyšší soud k nápravě. Funkce předsedy Nejvyššího soudu byl zproštěn Josef Litera. 26. června 1968 byl přijat zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, který zvolil zásadu individuálního přezkumu.

U Nejvyššího soudu zřídil zvláštní senáty, v nichž nesměly působit osoby, které se přezkoumávaných řízení účastnily. Soudní rehabilitace však probíhala až po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy a soudy stihly vyřídit jen část agendy. K září 1969 bylo evidováno 23 306 návrhů na přezkum a 2 900 osob bylo skutečně rehabilitováno.

Rok 1968 kromě diskuzí o dalších významných, ale často nedokončených změnách v právu, přinesl zásadní proměnu státoprávního uspořádání, když byl přijat ústavní zákon o čs. federaci č. 143/1968 Sb. a následně novelizován zákon o organizaci soudů. Zřídil se Nejvyšší soud ČSSR se sídlem v Praze, jehož úkolem bylo vykonávat dozor nad činností soudů a na zajištění jednotnosti jejich rozhodování. Nejvyšší soudy republik

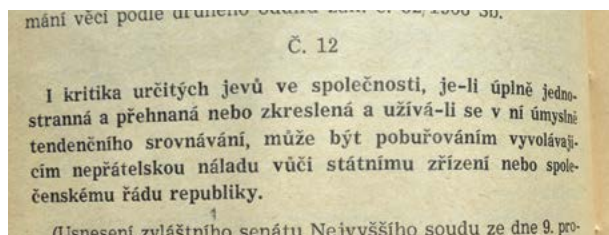
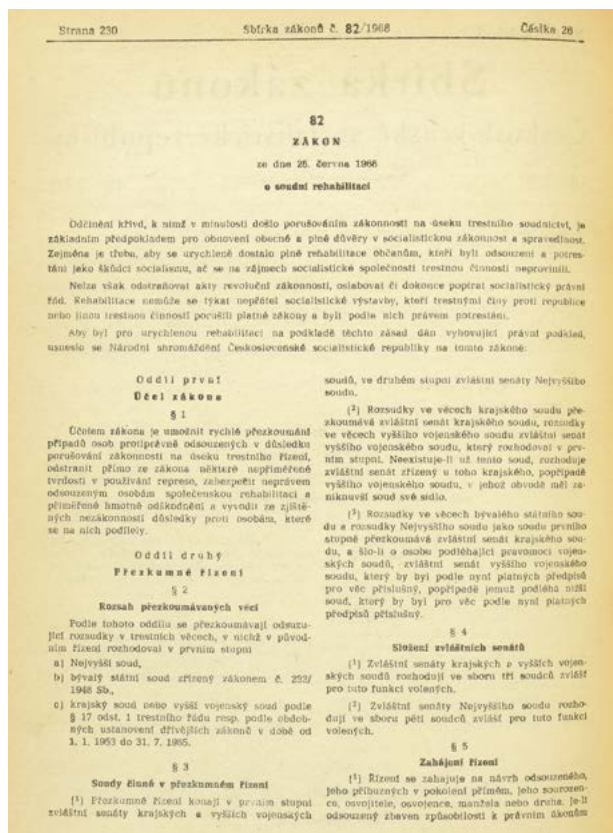
Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.

rozhodovaly o řádných opravných prostředcích a o stížnostech pro porušení zákona. Nejvyšší soud ČSSR nově vydával tzv. stanoviska k jednotnému výkladu právních předpisů. Soudci Nejvyššího soudu ČR a SR byli voleni Národními radami, Nejvyššího soudu ČSSR Federálním shromážděním, a to od roku 1970 na deset let. Stenografické protokoly Federálního shromáždění ukazují, jak taková volba vypadala: v květnu 1970 byli soudci Nejvyššího soudu zvoleni aklamací.

Nástup tzv. normalizace provázely personální čistky u Nejvyššího soudu i přehodnocení jeho působení v rehabilitacích. Ze zprávy Nejvyššího soudu ČSSR z června 1970 vyplynulo, že byly „zneužívány antisocialistickými silami a požadavek rehabilitace se stal jedním z nosných pilířů negování celého vývoje socialistické společnosti v uplynulých dvaceti letech.“ Zákon č. 70/1970 Sb. pů-

vodní zákon č. 82/1968 Sb. změnil a některé příznivé rehabilitační rozsudky byly podrobeny revizi. To postihlo celkem 1 714 osob.

Podle Otakara Motejla znamenala normalizace v soudnictví „oživení agendy s výrazně politickým zabarvením.“ Nejvyšší soudy se významně podílely na trestně právní perzekuci jak v roce 1969, tak i v následných politicky motivovaných řízeních. Na základě zákonného opatření předsednictva FS č. 99/1969 Sb. bylo v roce 1969 odsouzeno 1 526 osob a 609 osob pak za trestné činy podle první hlavy trestního zákona. I nadále přibývalo odsouzených za trestné činy pobořování a hanobení republiky podle §§ 102–104 trestního zákona. Nejvyšší soud ČSSR k tomu v prosinci 1969 přijal stanovisko, podle něžž mohla být za pobořování považována i „kritika určitých jevů ve společnosti, je-li jednostranná a přehnaná a užívá-li se v ní úmyslně tendenčního srovnání“, zvláště pokud vyvolávala nepřátelskou nebo jen „nepříznivou náladu vůči státnímu zřízení nebo společenskému řádu republiky“.

Usnesení zvláštního senátu Nejvyššího soudu, publikované pod č. 12/1970 Sbírky rozhodnutí soudů ČSSR

Nejvyšší soud ČR se poté podílel i na trestní perzekuci jak Charty 77, tak i Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Odvolací řízení s šesticí jeho členů, včetně Václava Havla, Petra Uhla a Jiřího Dientsbiera, se u Nejvyššího soudu ČR konalo za asistence policie. Nejvyšší soud potvrdil 20. prosince 1979 rozhodnutí Městského soudu (5 nepodmíněných trestů odnětí svobody od 3 do 5 let) za podvracení republiky „vytvořením organizované ilegální skupiny z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky.“ Vyhověl odvolání prokurátora o propadnutí věci zabavených při domovních prohlídkách. U trestních kauz se i u Nejvyššího soudu projevil rozdíl mezi hodnocením „politických trestních činů“ a obecné kriminality. Velký vliv si zachovávala sjednocující a výkladové praxe Nejvyšší-

Úvodní pasáže zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, publikované ve Sbírce zákonů

ho soudu, shrnutá v roce 1974 i ve zvláštním sborníku směrnic, stanovisek a zhodnocení soudní praxe Nejvyššího soudu o trestním řízení soudním.

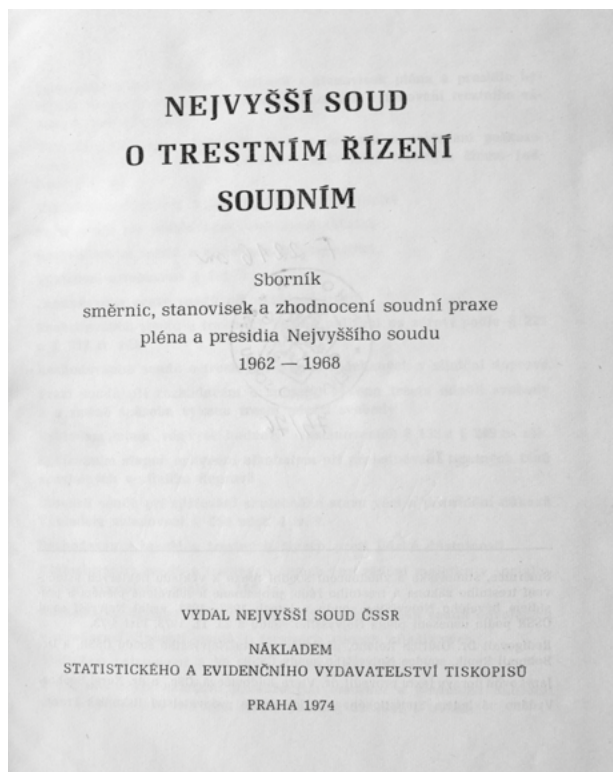
Širší veřejnost vnímala Nejvyšší soud především v souvislosti s rozhodováním o trestu smrti, zvláště pokud se jednalo o sledované kauzy, jako byla ta Olgy Hepnarové. V poměrně vysokém procentu případů Nejvyšší soud skutečně pochybení v řízení či nesprávnou právní kvalifikaci nalezl.

Nejvyšší soud ČSSR v 70. a 80. letech významně ovlivnil vývoj i v dalších právních odvětvích. V občanském právu hmotném a procesním například ve svých dvou sbornících z let 1974 a 1980. První z nich se týkal občanského soudního řízení a řízení před státním notářstvím a obsahoval výběr směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a presidia Nejvyššího soudu z let

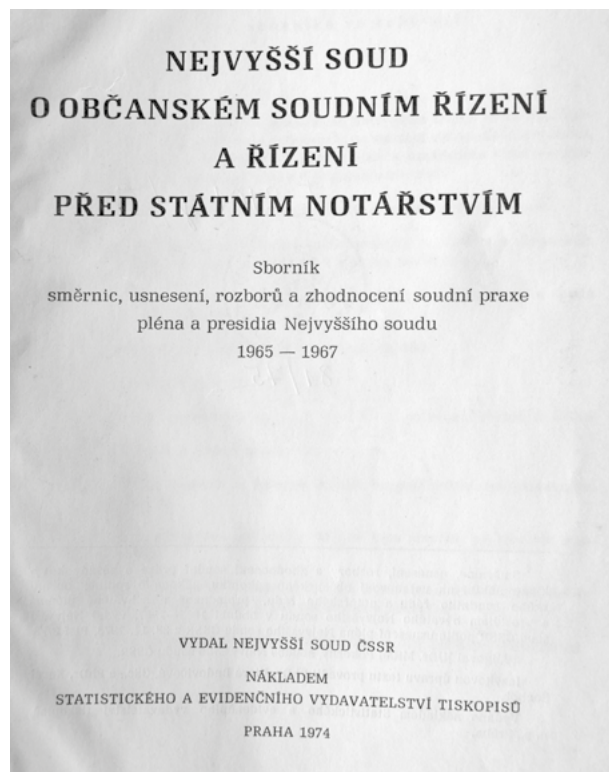
1965-1967. V roce 1980 sborník Nejvyššího soudu shrnul činnost Nejvyšších soudů jak v oblasti pracovního, občanského, tak i rodinného práva. Všechny tři nejvyšší soudy poté po přijetí významné novely občanského zákoníku přijaly v roce 1984 společné závěry k výkladu některých jeho ustanovení.

Na to navázal v roce 1986 další sborník se stanovisky všech třech nejvyšších soudů o občanském soudním řízení.

Změny konce 80. let v rámci tzv. přestavby se měly promítnout i do činnosti a postavení Nejvyšších soudů. Ještě v průběhu roku 1989 byla v tomto smyslu připravována nová ústava, která měla obsahovat i některé reformní prvky, jakými bylo prohlášení ČSSR právním státem, návrat k ústavnímu soudnictví či podávání zpráv o stavu socialistické zákonnosti Nejvyšším soudem

Zvláštní Sborník Nejvyššího soudu o trestním řízení soudním

Sborníky vydané Nejvyšším soudem v letech 1974 a 1980, popisující rozhodování v občanském právu hmotném i procesním

ČSSR. Nejvyšší soudy nicméně až do samotného konce režimu zůstaly jeho významnou oporou. I v posledním návrhu předsednictva ÚV Národní fronty ČSSR na volbu a na zproštění soudců Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. září 1989 jsou pro nové členy použity „politicko-odborné“ charakteristiky a argumentováno oddaností věci socialismu. Z deseti navržených soudců jich navíc jen jeden nebyl členem KSČ. Nejvyšší soud se tak mohl k myšlenkám nezávislé moci soudní a ke svým demokratickým tradicím z meziválečného období navrátit teprve po listopadových událostech roku 1989.

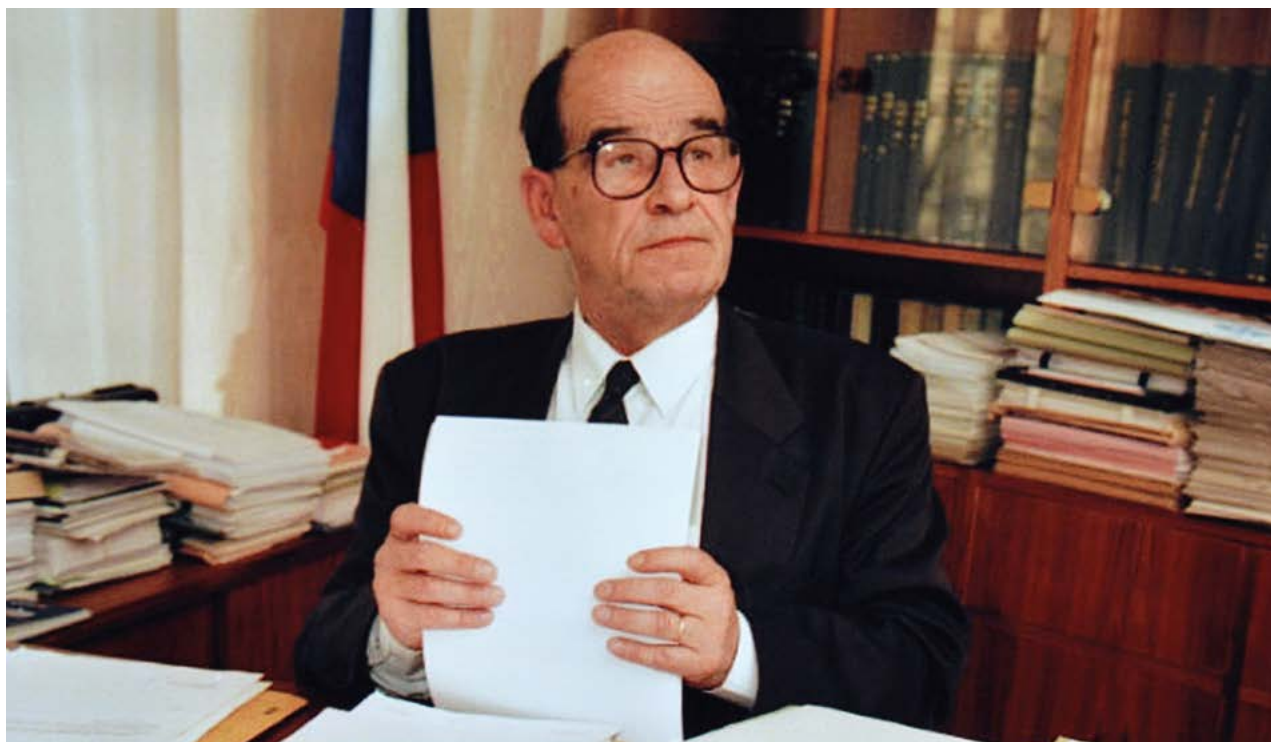
Nejvyšší soud

po roce 1989

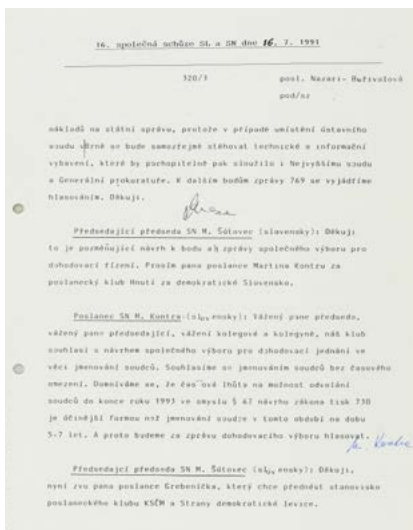
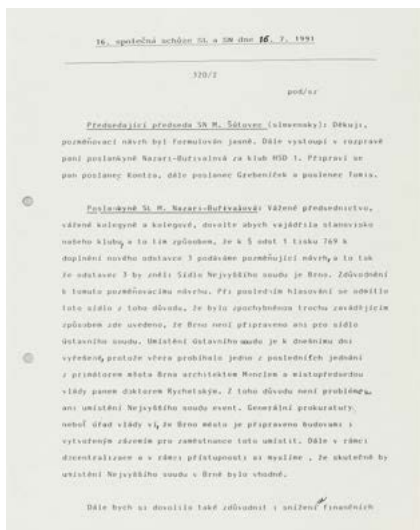
Novodobá polistopadová historie Nejvyššího soudu se odvíjí především od ledna 1990, kdy se jeho předsedou stal JUDr. Otakar Motejl. Ten musel nejprve očistit federální Nejvyšší soud od bývalých komunistických kádrů. Někteří soudci odešli sami, systémově pak očistu justice vyřešilo přijetí zákona č. 451/1991 Sb. Tento dodnes platný zákon v § 2 konstatuje, že překážkou pro výkon funkce soudce je například členství v bývalých Lidových milicích, spolupráce se Státní bezpečností a další působení na místech vyjmenovaných pod písmeny a) až h) tohoto ustanovení.

K 1. lednu 1993 se rozpadl společný stát Čechů a Slováků a spolu s tím zanikla i federální struktura soudnictví. Nejvyšší soud jako nástupce federálního Nejvyššího

soudu ČSFR se v průběhu roku 1993 opět vrátil z Prahy do Brna. Jeho stěhování na Moravu však nebylo přímým důsledkem rozpadu federace. Hovořilo se o něm, a dokonce i hlasovalo v poslanecké sněmovně, už v roce 1991. Velmi významnou politickou sílu tehdy představovaly hlasy moravských poslanců, usilujících o zdůraznění významu Moravy a Slezska. Nebylo proto překvapením, že návrh na přesun federálního Nejvyššího soudu z Prahy do Brna předložila na 16. společné schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů parlamentu poslankyně HSD-SMS (Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko) MUDr. Marta Nazari-Buřivalová. Někteří poslanci se tehdy domnívali, že podpořit takový návrh znamená podniknout další kroky k udržení společného státu se Slováky. O posílení důležitosti svého

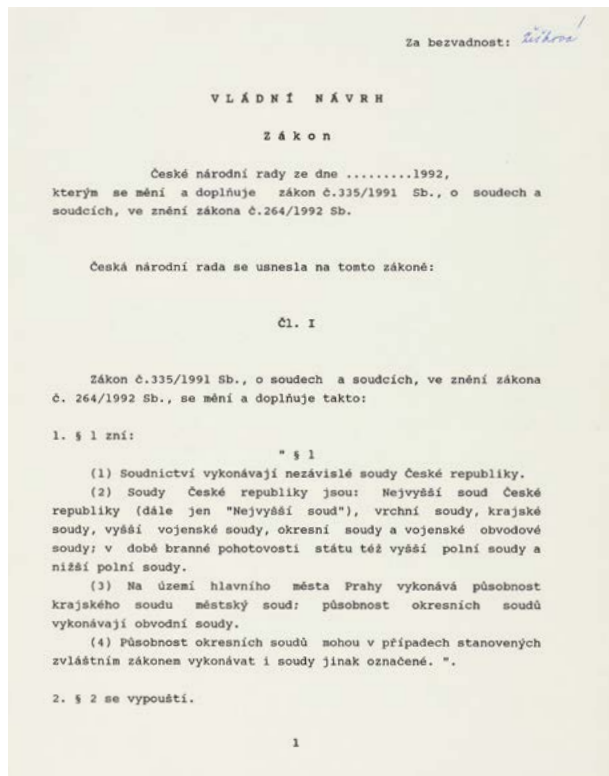
Otakar Motejl

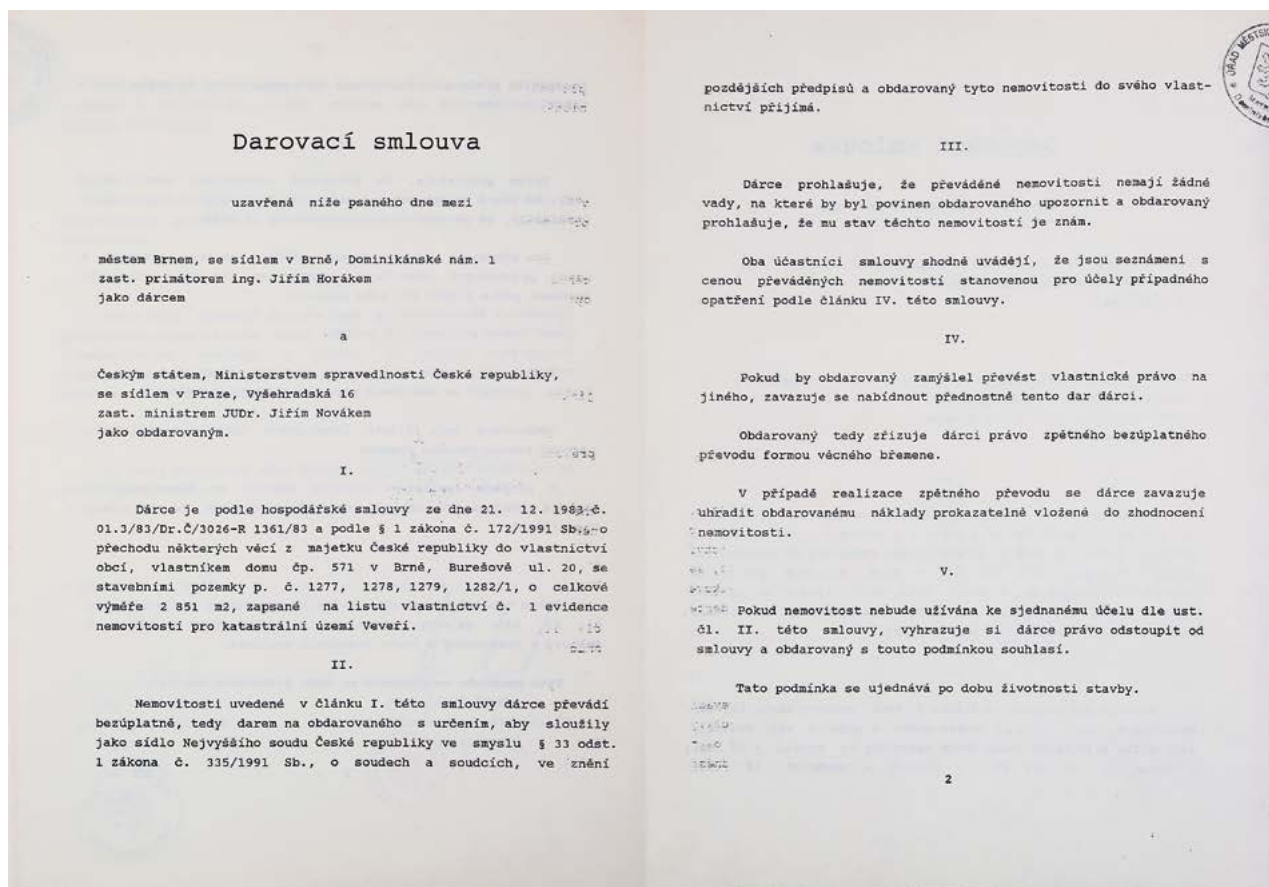
Autentický záznam návrhu poslankyně HSD-SMS Marty Nazari-Buřivalové, předneseného na schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů Parlamentu ČSFR 16. července 1991, Archiv Poslanecké sněmovny

města usilovalo rovněž také samotné vedení Brna, které opakovaně zdůrazňovalo ochotu bezúplatně pro potřeby Nejvyššího soudu poskytnout některou z městských budov. Návrh poslankyně Marty Nazari-Buřivalové ale tehdy ještě nezískal mezi poslanci potřebnou podporu.

Brno jako sídlo vrcholného orgánu obecné justice se však zhruba rok a půl po zmíněném hlasování poslanců definitivně objevilo v rámci ustanovení § 33 odst. 1 zákona České národní rady č. 17/1993 Sb. Tento zákon měnil a doplňoval tehdejší zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění zákona č. 264/1992 Sb. Účinností nabyl od 1. 1. 1993. Ustanovení § 1 odst. 2 vyjmenovávalo jednotlivé soudní instance takto: „*Soudy České republiky jsou: Nejvyšší soud České republiky (dále jen Nejvyšší soud), vrchní soudy; krajské soudy; vyšší vojenské soudy; okresní soudy a vojenské obvodové soudy; v době branné pohotovosti státu též vyšší polní soudy a nižší polní soudy*“. Tato novela označila Nejvyšší soud v Brně za faktického nástupce původního Nejvyššího soudu České a Slovenské federativní republiky, nástupcem republikového Nejvyššího soudu z předešlých let se pak stal Vrchní soud v Praze a Vrchní soud v Olomouci, jehož vznik novela zákona o soudech a soudcích teprve předpokládala. Automaticky podle stejného klíče k jednotlivým soudům přecházeli od původních soudů československé federace i jejich soudci a zaměstnanci. Bylo to něco výjimečného, neboť většinou se při rozpadu federace formovaly nové instituce České republiky

Vládní návrh obsahující změny zákona č. 335/1991 Sb., úvodní ustanovení, Archiv Poslanecké sněmovny

Úvodní listy darovací smlouvy, kterou město Brno darovalo Ministerstvu spravedlnosti budovu Nejvyššího soudu

z původních republikových orgánů, úřady federální se tzv. rozpustily.

Brněnský magistrát splnil svůj předchozí slib a daroval pro potřeby Nejvyššího soudu bezúplatně jednu ze svých budov, původní Všeobecný pensijní ústav v Burešově ulici, kde sídlí Nejvyšší soud dodnes. Smlouvu o bezúplatném převodu současného sídla Nejvyššího soudu z majetku města do vlastnictví Ministerstva spravedlnosti ČR tehdy za Brno podepsal primátor Ing. Jiří Horák.

Přesunutí Nejvyššího soudu po desítkách let zpět do Brna nebylo v evropském kontextu nic mimořádného. V řadě zemí jsou nejvyšší soudní instituce umístěny

mimo hlavní města a sídla vlády či parlamentu. Traduje se, že jsou takto lépe chráněny před politickými vlivy, respektive snahou politiků o zasahování do soudní nezávislosti.

Jednotlivá kolegia Nejvyššího soudu, tehdy oficiálně nazývaného Nejvyšší soud České republiky, se z Prahy začala stěhovat na Moravu až v srpnu 1993, budova v Brně se krátce před tím pro potřeby soudu ještě rekonstruovala. Slavnostního otevření se zúčastnili 10. září 1993 tehdejší ministr spravedlnosti Jiří Novák a místopředseda vlády Jan Kalvoda.

Původně se do Brna stěhovalo 13 soudců Nejvyššího soudu. Čtyři z trestního kolegia, 4 z obchodního ko-

Slavnostní otevření budovy Nejvyššího soudu ČR v Brně, zleva předseda Nejvyššího soudu ČR Otakar Motejl a ministr spravedlnosti Jiří Novák

Slavnostní otevření budovy Nejvyššího soudu ČR, zleva Hana Pazderová, vedoucí personálního oddělení soudu, ministr spravedlnosti Jiří Novák a místopředseda vlády Jan Kalvoda

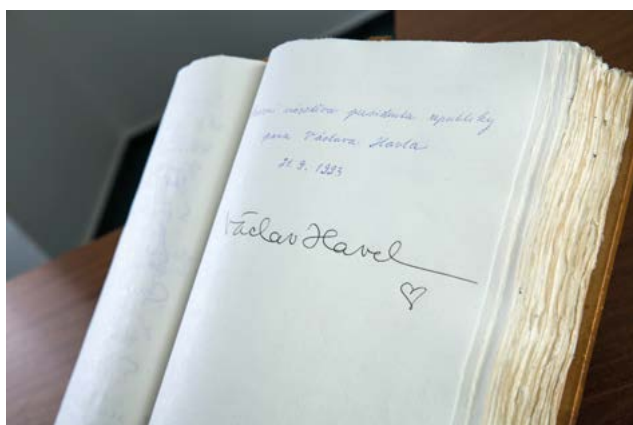
Slavnostní otevření budovy Nejvyššího soudu ČR, zleva ministr spravedlnosti Jiří Novák, předseda Nejvyššího soudu ČR Otakar Motejl, poslanec PS PČR Vladimír Šuman

legia, 5 soudců z kolegia občanskoprávního. Dřívější vojenské kolegium zaniklo koncem roku 1993 v souvislosti se zrušením vojenského soudnictví. Ještě v září, konkrétně 21. září 1993, navštívil nové sídlo Nejvyššího soudu v Brně poprvé také prezident Václav Havel. Celkem tam zavítal ve své funkci třikrát.

Na počátku své existence Nejvyšší soud České republiky v Brně disponoval pouze pravomocemi, které převzal od Nejvyššího soudu České a Slovenské federativní republiky, a tak převážnou část rozhodovací agendy, která dnes náleží Nejvyššímu soudu, vykonával Vrchní soud v Praze. S účinností od roku 1994 rozhodoval Nejvyšší soud na svém trestním úseku o vynětí z pravomo-

ci orgánů činných v trestním řízení, dále rozhodoval spory o příslušnost mezi soudy, o odnětí a přikázání věci, o návrhu na vyloučení soudců z projednávání a rozhodování věci a o stížnosti proti rozhodnutí soudů o prodloužení vazby. Ve věcech právního styku s cizinou příslušela Nejvyššímu soudu ČR agenda přezkumu rozhodnutí o přípustnosti vydání do ciziny, rozhodování o povolení průvozu pro účely řízení v cizině a rozhodování o uznání cizozemských trestních rozhodnutí. Až s účinností od 1. září 1995 bylo do výlučné působnosti Nejvyššího soudu ČR zařazeno rozhodování o stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Do 31. srpna 1995 rozhodoval pouze o stížnostech pro porušení zákona proti rozhodnutí Vrchního

Václav Havel, primátor Brna Jiří Horák, předseda Nejvyššího soudu ČR Otakar Motejl (září 1993)

Podpis Václava Havla v pamětní knize (září 1993)

Václav Havel (prosinec 2001)

Václav Havel a Dagmar Havlová (prosinec 2001)

Václav Havel a předsedové senátů Nejvyššího soudu Jiří Spáčil a Petr Vojtek (prosinec 2001)

Fotografie soudců Nejvyššího soudu při slavnostní rozlučce s Otakarem Motejlem (1998)

Symbolické předání nejen kytice růží, ale i funkce předsedy Nejvyššího soudu ČR, Otakar Motejl a Eliška Wagnerová (červenec 1998)

soudu v Praze, po tomto datu o všech stížnostech pro porušení zákona.

V civilních věcech byla do výlučné působnosti Nejvyššího soudu ČR zařazena agenda dovolání s účinností od 1. ledna 1996. Od vzniku samostatné České republiky rozhodoval Nejvyšší soud ČR na svém civilním úseku původně jen o dovoláních proti rozhodnutím Vrchního soudu v Praze, od roku 1996 projednává tento mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutím krajských soudů a vrchních soudů v Praze a Olomouci. Teprve s touto změnou se stal Nejvyšší soud ČR vrcholem soudní soustavy, jak to předpokládá Ústava České republiky v hlavě čtvrté.

S rozšířením kompetencí Nejvyššího soudu ČR na konci roku 1995 a začátku roku 1996 došlo k výraznému navýšení počtu soudců, protože tyto legislativní změny znamenaly mnohonásobný nárůst nápadu věcí civil-

ních i trestních. V roce 1996 tak pracovalo u Nejvyššího soudu v Brně už 20 soudců občanskoprávního kolegia, sedm soudců obchodního kolegia a 22 soudců v rámci kolegia trestního.

V červenci 1998 odešel z vedení Nejvyššího soudu JUDr. Otakar Motejl, přesně 22. července 1998 jej ve funkci nahradila JUDr. Eliška Wagnerová, Ph.D. Otakar Motejl se v srpnu 1998 ujal vedení ministerstva spravedlnosti.

Předsedkyně Eliška Wagnerová, mj. jako první přivedla k Nejvyššímu soudu asistenty soudců, kteří od roku 2000 výrazně pomáhají soudcům při jejich rozhodovací činnosti. Původně začali asistenti působit na civilním úseku soudu, avšak brzy jich bylo stále více potřeba i na úseku trestním. K dalšímu výraznému rozšíření rozhodovací agendy trestního kolegia Nejvyššího soudu, a tím i nárůstu nápadu, totiž došlo s účinností od 1. led-

Jmenování Elišky Wagnerové místopředsdkyní Ústavního soudu a současně jmenování Ivy Brožové předsdkyní Nejvyššího soudu, Pražský hrad 20. března 2002

Místopředseda Nejvyššího soudu v letech 1993 až 2010 JUDr. Pavel Kučera

na 2002, kdy bylo zavedeno do trestního řádu dovolání jako další mimořádný opravný prostředek ve věcech trestních.

JUDr. Eliška Wagnerová, Ph.D., byla předsdkyní Nejvyššího soudu do 20. března 2002, kdy se stala místopředsdkyní Ústavního soudu ČR. Předsdkyní Nejvyššího soudu pak byla jmenována JUDr. Iva Brožová, která tuto funkci zastávala až do ledna 2015, kdy prezident Miloš Zeman jmenoval předsedou Nejvyššího soudu prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D. JUDr. Iva Brožová tak nejen v novodobé historii Nejvyššího soudu zastávala funkci předsdkyně nejdéle ze všech, kdo byli do čela vrcholného orgánu obecné justice jmenováni.

Profesor Pavel Šámal, který funkci předsedy Nejvyššího soudu zastával přibližně polovinu svého původně plánovaného funkčního období, byl dne 20. února 2020

Iva Brožová, předsedkyně Nejvyššího soudu v letech 2002 až 2015

jmenován soudcem Ústavního soudu, čímž automaticky zanikla jeho funkce předsedy Nejvyššího soudu. Přibližně čtvrt roku, až do 20. května 2020, kdy prezident Miloš Zeman jmenoval současného předsedu JUDr. Petra Angyalossyho, Ph.D., řídil Nejvyšší soud na základě kompetencí spojených se svou funkcí tehdejší místopředseda JUDr. Roman Fiala.

Nejvyšší soud byl až do roku 2002 na základě zmocnění čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky oficiálně označován jako Nejvyšší soud České republiky, od té doby vystupuje, v souladu s označením v zákoně č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, už pouze pod názvem Nejvyšší soud. Pokud užívá svého předchozího názvu Nejvyšší soud České republiky, pak jen pro snazší orientaci v textech, kde jsou zmiňovány nejvyšší soudy dalších zemí.

Až do konce roku 2002 rozhodovali soudci Nejvyššího soudu rovněž v agendě správního soudnictví, když na základě opravných prostředků projednávali zákonnost rozhodnutí orgánů veřejné správy, rozhodovali také

v kárných řízeních se soudci. Po zřízení Nejvyššího správního soudu k 1. lednu 2003 zůstalo rozhodování ve správních věcech Nejvyššímu soudu jen v omezené míře, a to ve věcech upravených v páté části občanského soudního řádu podle § 244 až § 250l.

K 1. listopadu 2004 byla na trestním úseku agenda rozhodování o uznání cizozemských trestních rozhodnutí přesunuta z Nejvyššího soudu na krajské soudy, oproti tomu, v souvislosti se zavedením institutu předávání mezi členskými státy Evropské unie, začal nově Nejvyšší soud řešit agendu rozhodování o povolení průvozu pro účely předání. Od 1. července 2004 rozhoduje Nejvyšší soud rovněž o návrzích na určení lhůty k procesnímu úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

Vedle rozhodovací činnosti se Nejvyšší soud v době po roce 1989 samozřejmě intenzivně věnoval také sjednocování judikatury, jeho soudci se podíleli na připomínkování návrhů nových zákonů, někteří z nich nové

Jmenování Pavla Šámala soudcem Ústavního soudu, Pražský hrad 20. února 2020

Místopředseda Nejvyššího soudu v letech 2011 až 2020 JUDr. Roman Fiala

zákonné normy přímo spoluvytvářeli. V době, kdy předsedala soudu Iva Brožová, vstoupila dne 1. května 2004 Česká republika do Evropské unie. Bylo proto potřeba postupně začít studovat judikaturu členských států unie, vrcholných soudních institucí EU a aplikovat ji nejen u Nejvyššího soudu, ale rovněž s ní seznamovat soudy napříč celou českou soudní soustavou. Proto vzniklo u Nejvyššího soudu zahraniční oddělení, dnes pojmenované jako oddělení analytiky a srovnávacího práva.

Od 1. září 2017 je Nejvyšší soud na základě novely zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, pověřen přijímáním a evidencí oznámení o činnostech, majetku, příjmech, darech a závazcích soudců ČR a dohlížením nad úplností těchto údajů. Všichni soudci, jejichž jména jsou zapsána do Centrálního registru oznámení sestaveného Ministerstvem spravedlnosti, jsou povinni podávat oznámení na Nejvyšší soud v zákonných lhůtách. Pro vedení agendy bylo zřízeno oddělení střetu zájmů.

Jmenování Petra Angyalosyho do funkce předsedy Nejvyššího soudu, Pražský hrad 20. května 2020

Předsedové a předsedkyně Nejvyššího soudu

po roce 1989

JUDr. Otakar Motejl

Předseda Nejvyššího soudu ČSSR (později ČSFR) v letech 1990–1992, předseda Nejvyššího soudu v letech 1993–1998

JUDr. Otakar Motejl (*1932 Praha – †2010 Brno) ukončil v roce 1956 studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po studiu působil jako advokát, a to nejprve na Slovensku, později v Kladně a Praze. Už od počátků své advokátní praxe obhájoval lidi pronásledované komunistickým režimem, například rodiny, které odmítaly na vesnici vložit své majetky do družstev. V roce 1966 nastoupil krátce do zaměstnání v Právnickém ústavu Ministerstva spravedlnosti ČSR, odkud ale po dvou letech odešel zpět do advokacie. V souvislosti s uvolněním politického napětí na konci šedesátých let minulého století se stal v roce 1968 soudcem Nej-

vyššího soudu. A to i přesto, že odmítl vstoupit do KSČ. S příchodem normalizace byl však nucen v roce 1970 z tehdejšího federálního Nejvyššího soudu ČSSR odejít. Následovala další etapa působení Otakara Motejla v advokacii. Protože obhájoval mnohé zástupce českého disentu, mezi jinými například novináře Jiřího Rumla, Vladimíra Škutinu, Svatopluka Karáska, Jiřinu Šiklovou nebo členy zakázané hudební skupiny The Plastic People of the Universe stal se nepohodlným pro tehdejší vládnoucí režim. Soustavně proto musel odolávat tlakům, aby z advokacie odešel. Tyto tlaky ustál.

Při demonstraci na Národní třídě v Praze 17. listopadu 1989 rozvázal svým osobním vozem raněné demonstranty do pražských nemocnic. Následně se v prosinci roku 1989 stal jedním z členů vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro dohled nad vyšetřováním událostí ze 17. listopadu.

V lednu 1990 byl Otakar Motejl nejprve zvolen předsedou Nejvyššího soudu ČSSR, od 1. ledna 1993 se stal také předsedou nově zřízeného Nejvyššího soudu České republiky. Právě Otakar Motejl se výrazně zasloužil o hladký průběh transformace původního federálního Nejvyššího soudu ČSFR na Nejvyšší soud České republiky.

V roce 1998 Otakar Motejl na post předsedy Nejvyššího soudu rezignoval, nedlouho po tom byl jmenován ministrem spravedlnosti ve vládě premiéra Miloše Zemana. Ve funkci se mj. zasloužil o vznik zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, přičemž po svém odchodu z ministerstva se v prosinci 2000 právě on stal historicky prvním ombudsmanem v České republice. V roce 2006 Otakara Motejla Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve funkci potvrdila i na další šestileté období.

Otakar Motejl byl za své dlouholeté úsilí o prosazování práva a spravedlnosti oceněn v roce 1991 Cenou za lidská práva, kterou uděluje významným osobnostem americká vláda. Byl také nositelem francouzského Řádu čestné legie s hodností komandér, jenž převzal v roce 2000. Jako právník získal v roce 2006 titul Právník roku v kategorii občanských a lidských práv, o tři roky později byl uveden do Právníkové síně slávy. Je rovněž držitelem zlaté a stříbrné medaile Antonína Randy, kterou od roku 1992 uděluje Jednota českých právníků.

JUDr. Eliška Wagnerová, Ph.D.

Předsedkyně Nejvyššího soudu v letech 1998–2002

JUDr. Eliška Wagnerová, Ph.D., (*1948 v Kladně) ukončila v roce 1974 studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Začínala jako podniková právnička, později vykonávala advokátní praxi. V roce 1982 emigrovala do tehdejší Spolkové republiky Německo, kde pracovala mj. jako novinářka v Rádiu Svobodná Evropa, poté krátce žila také v Kanadě.

V roce 1993 se Eliška Wagnerová vrátila do České republiky a stala se asistentkou předsedy Ústavního soudu. V roce 1996 získala titul Ph.D. na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie. Soudcovskou praxi začala poprvé vykonávat u občansko-právního kolegia Nejvyššího soudu, jehož soudkyní byla

jmenována v roce 1996. Od července roku 1998 do března roku 2002 byla Eliška Wagnerová předsedkyní Nejvyššího soudu. Zde se zasloužila o to, že u Nejvyššího soudu začali v roce 2000 pracovat první asistenti soudců. Pomáhala přitom prosadit uzákonění této pracovní pozice v zákoně o soudech a soudcích. Dne 20. března 2002 ji prezident republiky Václav Havel jmenoval do funkce místopředsedkyně Ústavního soudu. Desetileté působení Elišky Wagnerové u Ústavního soudu je spojeno s mnoha zásadními judikáty, přičemž jako soudkyně zpravodajka je známa především nálezy, které korigovaly či přímo rušily některá diskutabilní politická vládní rozhodnutí. Mezi nimi vyniká především nález Ústavního soudu z března roku 2011, kterým Ústavní soud zrušil zákon, zjednodušeně nazvaný „balíček sociálních škrťů“, jímž tehdejší vláda premiéra Petra Nečase (ODS) hodlala v době ekonomické krize ušetřit miliardy korun na podpoře nezaměstnaných, rodin s dětmi nebo

na nemocenských dávkách. Vláda podle soudců Ústavního soudu tehdy nesprávně využila k prosazení zákona stavu legislativní nouze, přičemž tehdejší vládní strany (ODS, TOP 09 a Věci veřejné) porušily práva politické opozice. Často je zmiňován také náleží Ústavního soudu z roku 2006, kterým tento soud zrušil nařízení vlády, jež regulovalo výrobu cukru. Senát, kde byla zpravodajkou Eliška Wagnerová, konstatoval, že vláda takto nepatřičně zasáhla do oblasti řízené normami Evropské unie. Historicky tak Ústavní soud dal právu Evropské unie možnost ovlivňovat právní předpisy v České republice.

Po skončení funkčního období u Ústavního soudu se Eliška Wagnerová rozhodla angažovat v politice. Uspěla v podzimních senátních volbách v roce 2012 ve volebním obvodu Brno-město, kde kandidovala jako nezávislá za Stranu zelených. Senátorkou se stala pro příštích 6 let.

Eliška Wagnerová získala v roce 2009 stříbrnou medaili Antonína Randy, je rovněž nositelkou titulu Právník roku 2012 v oboru občanská a lidská práva a právo ústavní. Od roku 2002 do roku 2010 působila jako náhradní členka Benátské komise, poradního orgánu Rady Evropy pro otázky ústavního práva.

JUDr. Iva Brožová

Předsedkyně Nejvyššího soudu v letech 2002–2015

JUDr. Iva Brožová (*1951 v Brně) ukončila v roce 1974 studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde promovala magna cum laude a stala se justiční čekatelkou Krajského soudu v Brně. V roce 1975 získala titul doktorky práv, přičemž v letech 1975 až 1990 byla soudkyní Městského soudu v Brně. Vzhledem k tomu, že odmítla vstoupit do KSČ a byla dcerou letce, který za války bojoval v RAF, byla jí u tohoto soudu po většinu času svěřována méně významná administrativní agenda, např. z oblasti pojišťovnictví. V roce 1990 se stala soudkyní Krajského soudu v Brně a zároveň poradkyní Ústavního soudu ČSFR. V červenci roku 1993 byla jmenována soudkyní Ústavního soudu a v této

funkci působila až do prosince 1999. Od roku 2000 byla soudkyní Nejvyššího soudu a předsedkyní jeho občanskoprávního kolegia. Předsedkyní Nejvyššího soudu se stala Iva Brožová v březnu roku 2002. V novodobé historii soudu je Iva Brožová jeho nejdéle působící předsedkyní, když tuto instituci vedla až do ledna roku 2015, kdy rezignovala. Poté působila u Nejvyššího soudu jako soudkyně občanskoprávního a obchodního kolegia ještě do 30. dubna 2015.

Působení Ivy Brožové v čele Nejvyššího soudu je úzce spjato s bojem za soudcovskou nezávislost. Když byla v únoru roku 2006 tehdejším prezidentem republiky Václavem Klausem z funkce předsedkyně Nejvyššího soudu odvolána s odkazem na tehdy platná ustanovení zákona o soudech a soudcích, který dával možnost těm, kdo jmenují předsedy a místopředsedy soudů, je také odvolat, Iva Brožová podala proti postupu prezidenta

republiky Ústavní stížnost. Ústavní soud jí vyhověl, příslušnou pasáž zákona o soudech a soudcích zrušil jako protiústavní a následně zrušil i prezidentovo odvolání Ivy Brožové z funkce předsedkyně Nejvyššího soudu. Znovu dal Ústavní soud předsedkyni Nejvyššího soudu Ivě Brožové ve sporu s prezidentem Václavem Klausem za pravdu v případě jejího nesouhlasu s jmenováním JUDr. Jaroslava Bureše místopředsedou Nejvyššího soudu. Ústavní soud konstatoval, že Jaroslav Bureš se nemohl stát místopředsedou Nejvyššího soudu, protože místopředsedou Nejvyššího soudu může prezident republiky jmenovat pouze soudce, který byl k tomuto soudu řádně přidělen. Přidělení Jaroslava Bureše k Nejvyššímu soudu bylo však protiústavní, protože k tomuto přidělení si ministerstvo spravedlnosti nevyžádalo souhlas předsedkyně soudu Ivy Brožové.

Iva Brožová čelila rovněž kárné žalobě, kterou na ni podal pro údajné zatajení čtyřicetimilionové pokuty od finančního úřadu ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil. Kárný senát však konstatoval, že nešlo ze strany předsedkyně Nejvyššího soudu o kárné provinění, neboť bylo navrhováno za administrativní pochybení, nedodržení závěrečného vyhodnocení stavebních investic Nejvyššího soudu z let 2003 a 2004, což nemá s výkonem soudní moci nic společného.

Právě za opakované prosazování nezávislosti justice obdržela Iva Brožová v roce 2013 stříbrnou medaili Antonína Randy. V roce 2016 byla pak za mimořádný celoživotní přínos českému právu uvedena do Právnícké síně slávy.

Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.

Předseda Nejvyššího soudu v letech 2015–2020

Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., (*1953 v Náchodě) absolvoval v roce 1977 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 1979 byl soudcem Okresního soudu v Mostě, v roce 1980 získal na Právnické fakultě Univerzity Karlovy titul doktora práv. Soudcem Krajského soudu v Ústí nad Labem se stal v roce 1982, v roce 1991 začal působit jako soudce republikového (v rámci tehdejší federální struktury nejvyšších soudů) Nejvyššího soudu České republiky, který se později transformoval na Vrchní soud v Praze. Soudcem a předsedou senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu byl Pavel Šámal od jeho vzniku v roce 1993. Titul Ph.D. mu udělila Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně v roce 1999, po dalších dvou letech následovala na Právnické fakultě Masaryko-

vy univerzity v Brně habilitace, obor trestní právo. V roce 2006 byl jmenován profesorem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pro obor trestní právo, kriminologie a kriminalistika. Jako profesor působí na Právnické fakultě této univerzity a také na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě (Slovenská republika). Je členem vědeckých rad těchto právnických fakult a dále Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Je autorem nebo spoluautorem mnoha odborných právnických monografií, vedoucím autorských kolektivů učebnic a komentářů všech základních trestních zákonů a více než 250 odborných článků a příspěvků, z nichž mnohé byly publikovány v zahraničí. Je členem redakčních rad mnoha odborných a vědeckých časopisů.

Od roku 2007 je Pavel Šámal držitelem stříbrné medaile Antonína Randy, která mu byla udělena jako ocenění za

významný přínos právní teorii a praxi v oboru trestního práva, mj. za jeho dlouhodobé působení v komisích Ministerstva spravedlnosti pracujících na legislativě v oblasti trestního práva. V následujícím roce 2008 byl Pavel Šámal oceněn v kategorii Trestní právo titulem Právník roku. Dále je nositelem Plankovy medaile a medaile Legislativní rady vlády ČR za přínos k legislativě České republiky.

Dne 1. ledna 2011 se Pavel Šámal ujal funkce předsedy velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, od 22. ledna 2015 do února 2020 byl předsedou Nejvyššího soudu, přičemž na tuto funkci rezignoval, neboť byl dne 20. února 2020 jmenován soudcem Ústavního soudu.

Pavel Šámal se dlouhodobě věnoval a věnuje legislativní činnosti, především je znám jako hlavní autor nového trestního zákoníku z roku 2009. Pracoval dále mj. na přípravě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zákona o probační a mediační službě, spoluvytvářel tzv. velkou novelu trestního řádu z roku 2001. Aktuálně je předsedou tzv. velké komise Ministerstva spravedlnosti pro přípravu rekodifikace trestního řádu.

V čele Nejvyššího soudu se Pavel Šámal zasadil o výrazné posílení důvěryhodnosti této instituce v očích veřejnosti. V roce 2019 byl na základě mimořádného výzkumu agentury STEM Nejvyšší soud hodnocen jako nejdůvěryhodnější ze všech nejvyšších soudů v České republice. Důvěřovalo mu 65 % oslovených respondentů. K posílení důvěry přispělo v té době mj. i významné zkrácení délek dovolacího řízení, a to jak na trestním úseku, tak především na civilním úseku soudu. Při jednáních o systemizaci pracovních míst se Pavlu Šámalovi podařilo posílit obě kolegia Nejvyššího soudu o nové soudce, personální oddělení mohlo po roce 2015 zaměstnat také významněji počet nových asistentů soudců. Dne 1. října 2019 se podařilo Pavlu Šámalovi, za spolupráce s Ministerstvem spravedlnosti, otevřít nově vybudované levé křídlo budovy Nejvyššího soudu, čímž získali především asistenti soudců Nejvyššího soudu konečně adekvátní zázemí pro svoji práci. O rozšíření svého sídla se totiž Nejvyšší soud dlouhodobě neúspěšně pokoušel už od roku 2000.

JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.

Předseda Nejvyššího soudu od 20. května 2020

JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., (*1964 v Přerově) po absolvování gymnázia v Dunajskej Strede vystudoval nejprve sociálně-právní nástavbu v Nitre. Právníckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně absolvoval dálkově při zaměstnání, kdy současně pracoval v různých dělnických a technických profesích anebo také v administrativě. Po dokončení studií následně na téže fakultě získal v roce 1998 tituly JUDr. a Ph.D. Soudcem byl jmenován v roce 1996, od tohoto roku působil jako předseda senátu u Okresního soudu v Olomouci, od roku 1999 byl předsedou senátu Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci. V roce 2004 se stal soudcem Vrchního soudu v Olomouci, později předsedou senátu, současně byl také deset let tiskovým mluvčím Vrchního soudu v Olo-

mouci. Postupně si tak vytvořil přehled o tom, jak je potřeba veřejnost informovat o dění v justici, co je možné a co nikoli sdělovat k mediálně sledovaným soudním řízením. Soudcem senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu byl jmenován 1. dubna 2017, od léta 2018 je předsedou senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Předsedou Nejvyššího soudu byl JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., jmenován na funkční období 10 let prezidentem republiky Milošem Zemanem dne 20. května 2020.

Už v prvním roce působení u Nejvyššího soudu byl za Českou republiku jako soudce ad hoc jmenován do společného kontrolního orgánu Eurojustu. V letech 2019 a 2020 vedl pracovní skupinu, která připravila Etický kodex soudců České republiky. Dne 23. dubna 2021 byl JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., zvolen do Výboru Sítě předsedů nejvyšších soudů Evropské unie.

Jako jednu z hlavních priorit v čele Nejvyššího soudu si JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., stanovil další zkracování délek dovolacího řízení, posilování důvěry veřejnosti v soudní systém a tím i její prestiže. Je si vědom toho, že Nejvyšší soud prochází generační obměnou, proto klade důraz na pečlivý výběr nových soudců, kteří v dalších letech nahradí ty, co budou z Nejvyššího soudu odcházet po dovršení věkové hranice 70 let.

Přednášková činnost JUDr. Petra Angyalossyho, Ph.D., je zaměřena především na výklad judikatury a postupů nutných pro rozhodování soudů v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy způsobené trestnou činností. Kromě tohoto tématu se v rámci svých přednášek věnuje i oblasti etického chování soudce a státního zástupce, vystupování soudce na veřejnosti a komunikace s médii. Což je zaměřeno především na začínající soudce a státní zástupce, aby získali ty správné dovednosti pro své vystupování jako zástupci justice.

Neoddiskutovatelné jsou přitom také zásluhy předsedy Petra Angyalossyho při rozvíjení spolupráce s nejvyššími soudy dalších Evropských zemí. Ještě více prohloubil, navzdory koronavirové pandemii, především spolupráci s Nejvyšším soudem Slovenské republiky, v pravidelném online kontaktu či přímo prostřednictvím vzájemných návštěv, je v kontaktu s nejvyššími představiteli justice např. z Rakouska, Německa, Francie, Nizozemska, zemí bývalé Jugoslávie, Balkánského poloostrova či Maďarska.

Nejvyšší soud

v současnosti

Společná fotografie soudců Nejvyššího soudu (listopad 2024)

Nejvyšší soud je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení. Jeho senáty rozhodují o mimořádných opravných prostředcích s výjimkou záležitostí, které patří do kompetence Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu.

Mimořádnými opravnými prostředky jsou dovolání proti rozhodnutím soudů druhého stupně a také stížnosti pro porušení zákona podávané na trestním úseku ministrem spravedlnosti. Nejvyšší soud rozhoduje v případech zákonem stanovených rovněž o určení místní a věcné příslušnosti soudů, uznávání cizozemských rozhodnutí, povolení průvozu osoby na základě evropského zatýkacího rozkazu, přezkumu příkazů k odposlechu či v pochybnostech o vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení.

Řízení o dovolání podle občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů) re-

flektuje především změny v dovolacím řízení provedené zákonem č. 404/2012 Sb., s účinností od 1. ledna 2013. Dovolání směřují pouze proti rozhodnutím odvolacích soudů, jestliže tyto soudy rozhodovaly o odvolání proti rozhodnutím soudu prvního stupně; může však směřovat i proti některým usnesením odvolacího soudu, která byla vydána v průběhu odvolacího řízení a jsou vyjmenována v § 238a občanského soudního řádu.

Dovolání je přípustné podle § 237 občanského soudního řádu. Podmínky přípustnosti zde stanovené musí dovolatel uvést, jinak je dovolání vadné a bude odmítnuto. Dovoláním, které není přípustné, se Nejvyšší soud věcně nezabývá a takové dovolání odmítne. Proti rozhodnutím odvolacích soudů vydaným počínaje dnem 1. ledna 2013 lze dovolání podat jen z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 občanského soudního řádu). Dovolatel přitom musí konkrétně uvést, které právní posouzení provedené odvolacím soudem poklá-

Velký jednací sál Nejvyššího soudu v období před velkou rekonstrukcí, která byla největší investiční akcí roku 2022

Fotografie zrekonstruovaného velkého jednacího sálu

Taláry soudců Nejvyššího soudu

dá za nesprávné, a musí též vyložit, v čem podle něj tato nesprávnost spočívá. Nesprávnost právního posouzení věci se může týkat jak výkladu práva hmotného, tak i výkladu práva procesního, který odvolací soud v napadeném rozhodnutí zaujal.

Není-li dále stanoveno jinak, musí být dovolatel zastoupen advokátem nebo notářem. Notář může dovolatele zastupovat jen v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy. Výše uvedené neplatí, pokud je dovolatelem osoba, která má právnické vzdělání nebo právnická osoba, stát, obec nebo vyšší územně samosprávný celek, jedná-li za ně osoba uvedená v § 21, 21a nebo v § 21b občanského soudního řádu, která má právnické vzdělání nebo je-li dovolatelem obec, kterou za podmínek daných § 241 odst. 3 občanského soudního řádu zastupuje stát.

Než příslušný senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu zahájí vlastní přezkum napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, může ještě před tím odložit vykonatelnost tohoto rozhodnutí (§ 243 občanského soudního řádu). Odklad vykonatelnosti však

Zasedací místnost v novém křídle budovy Nejvyššího soudu slouží jako jedna ze dvou jednacích síní

Pracovna předsedy Nejvyššího soudu Petra Angyalossyho

znamená značný zásah do právní jistoty účastníků řízení, a proto k němu dochází jen ve zvláště odůvodněných případech. Odkladem vykonatelnosti se má zabránit neprodlenému výkonu rozhodnutí, a tím i újmě na právech dovolatele. Tam, kde jde o rozhodnutí, které se nevykonává, může soud odložit právní moc. A to tehdy, je-li dovolatel závažně ohrožen ve svých právech a nedotkne-li se odklad právní moci právních vztahů jiné osoby než účastníka řízení.

Nejvyšší soud rozhoduje civilní dovolání zásadně bez nařízení jednání, výjimečně je možné nařídit jednání. Tato skutečnost má oporu v § 243a odst. 1 občanského soudního řádu.

Rovněž na trestním úseku Nejvyššího soudu je základním mimořádným opravným prostředkem dovolání,

kterým lze napadat jen pravomocná rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže tento soud rozhodl ve II. stupni (tj. v řízení o odvolání nebo v řízení o stížnosti rozhodl krajský nebo vrchní soud) a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, to připouští. Dovolání v trestní věci lze podat jen ze zákonem stanovených důvodů vymezených § 265b trestního řádu, přičemž dovolání podané jen proti důvodům rozhodnutí není přípustné. Dovolání musí být podáno advokátem jako obhájcem a vedle obecných náležitostí musí obsahovat též náležitosti zvláštní, které jsou vymezeny § 265f odst. 1 trestního řádu.

Základní formou projednání dovolání v trestní věci je veřejné zasedání, v němž mohou být učiněna všechna rozhodnutí dovolacího soudu o podaném dovolání, která předpokládá trestní řád (§ 265r odst. 1). Některá z nich

Petr Angyalossy, předseda Nejvyššího soudu

lze učinit výlučně ve veřejném zasedání, u ostatních rozhodnutí je fakultativně přípustné i neveřejné zasedání podle uvážení dovolacího soudu.

Dalším mimořádným opravným prostředkem je stížnost pro porušení zákona, kterou může podat jen ministr spravedlnosti, a to ve prospěch nebo v neprospěch obviněného nebo jiné osoby. Nejvyšší soud zamítne stížnost pro porušení zákona není-li přípustná, byla-li podána opožděně, nebo není-li důvodná (§ 268 trestního řádu). Shledá-li Nejvyšší soud, že zákon porušen byl, vysloví rozsudkem, že napadeným rozhodnutím, popřípadě jeho částí, nebo v řízení, jež takovému rozhodnutí předcházelo, byl porušen zákon. Jestliže Nejvyšší soud shledal, že byl porušen zákon ve prospěch obviněného anebo ve prospěch nebo v neprospěch jiné osoby, rozhodne pouze akademickým výrokem, jímž vysloví

Petr Šuk, místopředseda Nejvyššího soudu

takové porušení zákona, ale není oprávněn zrušit napadené rozhodnutí ani řízení mu předcházející. Napadené rozhodnutí nebo i řízení mu předcházející Nejvyšší soud zruší (a je povinen zrušit) pouze tehdy, pokud na podkladě stížnosti pro porušení zákona shledal, že byl porušen zákon v neprospěch obviněného.

Nejvyšší soud hraje zásadní roli při sjednocování judikatury. Činí tak zejména rozhodováním o dovolání a vydáváním stanovisek k jednotnému výkladu zákona. Nej důležitější rozhodnutí Nejvyššího soudu, popř. soudů nižších stupňů, a stanoviska kolegií nebo pléna Nejvyššího soudu, jsou vydávána ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

Nejvyšší soud je podle zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů, od 1. září 2017

pověřen také shromažďováním a kontrolou oznámení o činnostech, majetku, příjmech, darech a závazcích všech, více než třech tisíc, soudců České republiky. Evidovaná oznámení jsou neveřejná.

V čele soudu stojí předseda Nejvyššího soudu, kterým byl dne 20. května 2020 prezidentem republiky jmenován JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., a místopředseda Nejvyššího soudu, jimž je od svého jmenování 17. února 2021 JUDr. Petr Šuk. Dále se Nejvyšší soud skládá z předsedů kolegií, předsedů senátů a dalších soudců. Předseda a místopředseda soudu jsou jmenováni prezidentem republiky na funkční období 10 let.

Předseda Nejvyššího soudu je především orgánem státní správy soudů, přičemž jeho kompetence jsou taxativně vymezeny v zákoně č. 6/2002 Sb., o soudech

a soudcích, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétní způsoby, jakými předseda Nejvyššího soudu vykonává státní správu Nejvyššího soudu, jsou vymezeny v § 124 tohoto zákona. Primárním úkolem státní správy soudů je vytvářet soudům podmínky k řádnému výkonu soudnictví, zejména po stránce personální, organizační, hospodářské, finanční a vzdělávací. Správa soudů je od vlastní jurisdikce přísně oddělena, protože výkon státní správy soudů nesmí zasahovat do principu nezávislosti soudů.

Činnost ostatních soudců Nejvyššího soudu organizuje předseda soudu zejména tím, že vydává na období kalendářního roku po projednání se soudcovskou radou rozvrh práce, vydává po projednání v plénu Jednací řád Nejvyššího soudu, vydává Organizační a Kancelářský řád, předsedá Shromáždění soudců, může se

František Púry, předseda trestního kolegia

Pavlína Brzobohatá, předsedkyně občanskoprávního a obchodního kolegia

zúčastnit jednání kteréhokoli kolegia, předsedá nebo zasedá v senátě podle rozvrhu práce, svolává zasedání pléna Nejvyššího soudu, určuje jeho program a řídí jeho jednání, na základě pravomocných rozhodnutí soudů navrhuje kolegiím nebo plénu zaujetí stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu, dbá o důstojnost jednání, o dodržování soudcovské etiky a o plynulost soudního řízení, vyřizuje stížnosti na průtahy v řízení. Dále mj. vyřizuje stížnosti na nevhodné chování nebo narušování důstojnosti řízení soudy soudci a dalšími zaměstnanci působícími u Nejvyššího soudu, nebo předsedy vrchních soudů.

Místopředseda Nejvyššího soudu se podílí na výkonu správy soudnictví zejména tím, že zastupuje předsedu v době jeho nepřítomnosti a v době přítomnosti předsedy vykonává ty pravomoci, jimiž je předsedou pověřen. V rámci oficiálních připomínkových řízení shromažďuje připomínky soudců Nejvyššího soudu k nově připravovaným zákonům.

Soudci Nejvyššího soudu tvoří podle úseku své činnosti kolegia. V současné době má Nejvyšší soud dvě kolegia. Trestní kolegium, jehož předsedou je od 1. ledna 2016 JUDr. František Púry, Ph.D., který kolegium vedl i v uplynulém funkčním období od 1. ledna 2016, přičemž byl pověřen vedením už od 1. září 2015, a občanskoprávní a obchodní kolegium, kterému předsedá od 1. ledna 2024 JUDr. Pavlína Brzobohatá. Předsedové řídí a organizují činnost kolegií. Předsedy kolegií jmenuje předseda Nejvyššího soudu na funkční období 5 let.

Kolegia k zajištění zákonnosti a jednotnosti rozhodování soudů sledují a vyhodnocují pravomocná rozhodnutí soudů a zobecňují získané poznatky, předkládají předsedovi Nejvyššího soudu podněty k návrhům na zaujetí stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu plénem, na návrh předsedy Nejvyššího soudu, předsedy kolegia nebo velkého senátu zaujímají stanoviska, vybírají a rozhodují o zařazení rozhodnutí do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. Jednání kolegia jsou neveřejná.

Soudci rozhodují podle vlastního svědomí a jsou vázáni jedině zákonem. Nejvyšší soud rozhoduje zpravidla v senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců nebo ve velkých senátech kolegií. Tříčlenné senáty rozhodují zejména o dovoláních, na trestním úseku také o stížnostech pro porušení zákona, dále o uznání a vy-

konatelnosti rozhodnutí cizozemských soudů na území České republiky, vyžaduje-li to zvláštní právní předpis nebo mezinárodní smlouva.

Velké senáty kolegií byly u Nejvyššího soudu ustaveny zákonem č. 30/2000 Sb., kterým byl s účinností od 1. ledna 2001 novelizován, krom jiných zákonů, původní zákon o soudech a soudcích č. 335/1991 Sb. (Nyní je účinný zákon č. 6/2002, o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů). Velké senáty se skládají nejméně z devíti soudců příslušného kolegia Nejvyššího soudu. Tvoří-li však kolegium více než 27 soudců, skládá se velký senát tohoto kolegia z jedné třetiny všech soudců kolegia; nepředstavuje-li jedna třetina všech soudců kolegia celé liché číslo, skládá se velký senát z takového počtu soudců, který odpovídá celému lichému číslu vyššímu než 9, které bezprostředně následuje po tomto podílu. V každém kolegiu se vytváří jen jeden velký senát. Velký senát kolegia rozhoduje tehdy, postoupil-li mu věc některý ze senátů Nejvyššího soudu proto, že při svém rozhodování dospěl k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu. Předsedou velkého senátu trest-

Jiří Doležilek, předseda velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia

V říjnu 2023 proběhlo v Třebíči zatím poslední třídní setkání trestních soudců nejvyšších soudů České republiky a Slovenské republiky. Jednání asi čtyřiceti soudců se zabývalo zejména dohodou o vině a trestu, prohlášením viny, uznáním nesporných skutečností a institutem tzv. spolupracujícího obviněného. Poslední setkání soudců civilních kolegií obou nejvyšších soudů proběhlo v polovině června 2023 na Slovensku v Trnavě.

ního kolegia je JUDr. František Púry, Ph.D., předsedou velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia je JUDr. Jiří Doležilek.

Předseda senátu stojí v čele každého senátu Nejvyššího soudu a organizuje jeho práci. Přidělování věcí jednotlivým členům senátu se řídí rozvrhem práce.

Nejvýznamnějším kolektivním orgánem Nejvyššího soudu je plénium, které je složeno z předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu, předsedů kolegií, předsedů senátů a ostatních soudců Nejvyššího soudu. Zasedání pléna jsou neveřejná, avšak právo zúčastnit se zasedání má ministr spravedlnosti, přičemž je zde také možnost přizvat předsedy vrchních soudů, krajských soudů a další osoby. Plénium projednává zejména Jednací řád Nejvyššího soudu a dále v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech týkajících se obou kolegií nebo sporných mezi kolegií.

Podle § 23 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o sodech a soudcích, „Plénium Nejvyššího soudu se může plátně usnášet za přítomnosti nejméně dvou třetin svých členů. K přijetí usnesení je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných členů; k zaujetí stanoviska, ke sloučení občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia nebo k jejich opětovnému rozdělení je však třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů.“ Následně § 23 odst. 3) zákona č. 6/2002 Sb. určuje: „Plénium svolává, určuje jeho program a řídí jeho jednání předseda Nejvyššího soudu. Předseda Nejvyššího soudu je povinen svolat plénium, požádá-li o to nejméně třetina všech soudců Nejvyššího soudu; v takovém případě předseda Nejvyššího soudu určí program pléna podle návrhu toho, kdo o svolání pléna požádal.“ Poslední stanovisko bylo shváleno na zasedání pléna dne 5. ledna 2017, kde přítomní soudci podepsali *Stanovisko k podáním činěným v elektronické podobě a k doručování elektronicky vyhotovených písemností soudem, prováděnému prostřednictvím veřejné datové sítě*. Plénium Nejvyššího soudu zde

především definovalo svůj právní názor k problematice doručování podání k soudům prostřednictvím datových schránek, upřesnilo situace, kdy je potřeba při elektronické komunikaci se soudy použít elektronický podpis a kdy to naopak není nutné. Schválené stanovisko řeší rovněž situace, jak doručovat či přijímat podání od osob, které mají zřízeno více datových schránek, popřípadě od právnických osob. Toto stanovisko pléna má přitom zásadní vliv na doručování a účinky podání v soudních řízeních na všech úrovních soudní soustavy ČR.

Další zasedání pléna se uskutečnila 10. listopadu 2022 a 26. listopadu 2024. Na obou zasedáních byly projednávány změny Jednacího řádu.

U Nejvyššího soudu je zřízena pětičlenná soudcovská rada, kterou nyní aktuálně tvoří tajnou volbou zvolení soudci občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., který je předsedou rady, JUDr. Petr Gemmel, JUDr. Václav Duda a soudci trestního kolegia JUDr. Jan Engelmann a JUDr. Tomáš Dur-

dík. Soudcovská rada je poradním orgánem předsedy Nejvyššího soudu. Její působnost je přitom dána § 50 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

§ 50 odst. 1) Soudcovská rada Nejvyššího soudu

- a) *vyjadřuje se ke kandidátům na jmenování do funkce předsedy kolegia a předsedy senátu Nejvyššího soudu,*
- b) *vyjadřuje se k soudcům, kteří mají být přiděleni nebo přeloženi k výkonu funkce u Nejvyššího soudu nebo kteří mají být přeloženi od Nejvyššího soudu k jinému soudu,*
- c) *projednává návrhy rozvrhu práce Nejvyššího soudu a jeho změn,*
- d) *vyjadřuje se k zásadním otázkám státní správy Nejvyššího soudu,*

Soudci Nejvyššího soudu při zasedání pléna (2016)

e) může požádat předsedu Nejvyššího soudu o svolání pléna Nejvyššího soudu a navrhnout mu program zasedání pléna,

h) plní i další úkoly, stanoví-li to tento zákon nebo zvláštní právní předpisy.

§ 50 odst. 2) Návrhy podle odstavce 1 písm. a), b), c) a d) předkládá soudcovské radě předseda Nejvyššího soudu; současně určí lhůtu, v níž má být návrh soudcovskou radou projednán, která nesmí být kratší než 5 pracovních dnů. Nevyjádří-li se soudcovská rada v této lhůtě, platí, že s návrhem souhlasí.

Soudci Nejvyššího soudu spolu se soudci Nejvyššího správního soudu rozhodují o kompetenčních sporech o pravomoc nebo věcnou příslušnost vydat rozhodnutí ve věci, kde jsou stranami soudy konající v občanském soudním řízení a správní soudy anebo soudy a orgány moci výkonné, územní, zájmové nebo profesní samosprávy. O takových kompetenčních sporech rozhoduje

zvláštní senát, zřízený podle zákona č. 131/2002 Sb., složený ze tří soudců Nejvyššího soudu a tří soudců Nejvyššího správního soudu. Tento senát jedná a rozhoduje v sídle Nejvyššího správního soudu v Brně.

K 1. lednu 2025 pracovalo u Nejvyššího soudu celkem 69 soudců, 23 na trestním kolegiu, 46 na kolegiu občanskoprávním a obchodním. Vedle nich bylo k Nejvyššímu soudu k tomuto datu dočasně přiděleno 5 soudců stážistů. Jednotlivým soudcům pomáhalo 163 asistentů soudců, dále soud zaměstnával dalších 122 pracovníků.

Zatímco tabulkové počty soudců se navyšují jen pozvolna, od roku 2008 například jen o 9 soudců, pak počet zaměstnanců vzrostl za stejné období o 85 osob. Jde převážně o nové asistenty soudců, díky nimž se mimo jiné daří i při rostoucím nápadu v dovolacích agendách udržovat průměrnou délku řízení na úrovni srovnatelné s lety, kdy musely jednotlivé senáty řešit věci mnohem méně.

Galavečer Právník roku, na kterém byl předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu Lubomír Ptáček vyhlášen Právníkem roku 2019 v kategorii Rodinné právo.

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu František Púry přebírá na slavnostním galavečeru titul Právník roku 2018 v kategorii Trestní právo.

Soudci Nejvyššího soudu získávají dlouhodobě řadu významných profesních uznání. Každoročně se např. umísťují na předních místech v celorepublikové soutěži organizované Českou advokátní komorou a pražskou akciovou společností EPRAVO.CZ Právník roku. Nositelem tohoto prestižního ocenění je i místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk, a to v kategorii Občanské právo. Titul Právník roku obdržel na slavnostním galavečeru 27. května 2022 v Praze společně za roky 2020 a 2021, neboť organizátoři museli oba ročníky spojit v jeden kvůli koronavirové pandemii. Platná protiepidemická opatření totiž nedovolila v roce 2021 slavnostní galavečer uspořádat a vítěze za samostatný ročník 2020 vyhlásit. V roce 2019 zvítězil v kategorii Trestní právo JUDr. Robert Fremr, dnes už bývalý soudce Nejvyššího soudu, který byl jako kmenový soudce Nejvyššího soudu v letech 2013 až 2021 uvolněn pro výkon funkce soudce Mezinárodního trestního soudu v Haagu (ICC), přičemž v letech 2018 až 2021 byl přímo prvním místopředsedou ICC. V kategorii Rodinné prá-

vo se v roce 2019 stal právníkem roku předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.; o rok dříve ovládl kategorii Trestní právo předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. František Púry, Ph.D.; za rok 2017 byl vítězem kategorie Občanské právo vyhlášen uznávaný odborník na pracovní právo JUDr. Zdeněk Novotný; v 2015 se v kategorii Občanské právo stal Právníkem roku tehdejší místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Roman Fiala, specializující se na právo dědické; o rok dříve byl Právníkem roku, opět v kategorii Občanské právo, zvolen předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu a specialista na rozhodování o výši odškodnění za způsobenou nemajetkovou újmu JUDr. Petr Vojtek; už v roce 2012 se v oboru Insolvenční právo těšil z titulu Právník roku předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Zdeněk Krčmář, před ním ještě další soudkyně a soudci Nejvyššího soudu.

Galavečer Právník roku 2020 a 2021, na kterém byl místopředseda Nejvyššího soudu a předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Petr Šuk vyhlášen v květnu 2022 Právníkem roku v kategorii Občanské právo.

Roman Fiala, předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, v letech 2011 až 2020 místopředseda Nejvyššího soudu, obdržel bronzovou medaili Antonína Randy v roce 2021

Předsedkyně senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu Pavlína Brzobohatá, kterou Jednota českých právníků ocenila bronzovou medailí Antonína Randy v roce 2019

Dalším významným oceněním této soutěže je uvedení do Právníkové síně slávy, které získávají význační soudci a další osobnosti justice většinou až ke konci své profesní dráhy. V roce 2017, kdy se udělovaly ceny za rok 2016, byla takto do síně slávy uvedena za celoživotní přínos českému právu a zásadové postoje při obhajobě soudcovské nezávislosti bývalá předsedkyně Nejvyššího soudu JUDr. Iva Brožová, v roce 2013 se stejné prestižní pocty dostalo předsedkyni senátu občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Ivaně Štenglové za to, že jako jedna ze zásadních justičních autorit svými rozhodnutími dlouhodobě pomáhala kultivovat české podnikatelské prostředí. Mezi prvními byl do Právníkové síně slávy uveden také JUDr. Otakar Motejl.

Soudci si rovněž velmi považují ocenění medailemi Antonína Randy, které uděluje Jednota českých právníků. První předseda Nejvyššího soudu v jeho novodobé historii Otakar Motejl byl nositelem zlaté i stříbrné medaile Antonína Randy. Další bývalý předseda Nejvyššího soudu prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., se stal v roce 2008 v kategorii Trestní právo držitelem stříbrné medaile. Dále stříbrnou medaili obdrželi v roce 2017 za celoživotní přínos právníké teorii a praxi předseda občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Vladimír Kůrka; v roce 2015 za rozsáhlou

publikační a pedagogickou činnost předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Jiří Spáčil, CSc.; v roce 2010 jako ocenění dlouholeté soudcovské praxe a rozsáhlé vzdělávací činnosti předseda senátu trestního kolegia JUDr. Antonín Drašík. Bronzová medaile Antonína Randy byla udělena v říjnu 2021 za významný přínos pro občanské právo, zejména pak pro jeho zásluhy v oboru práva dědického, a zároveň za dlouholetou aktivní spolupráci s Jednotou českých právníků, bývalému místopředsedovi Nejvyššího soudu JUDr. Romanu Fialovi; předsedkyně senátu občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Pavlína Brzobohatá, specializující se na rozhodování ve věcech sporů nájemních, sporů o vyklizení domu či bytu, popř. nebytových prostor, ve věcech společenství vlastníků bytových jednotek, ve věcech úhrad a nároku za omezení vlastnického práva, ke kterému došlo vlivem státem regulovaného nájemného anebo ve věcech výkonu rozhodnutí a exekucí, byla bronzovou medailí oceněna v roce 2019; o rok dříve byl takto vyznamenán předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia JUDr. Petr Vojtek; v roce 2015 za publikační a pedagogickou činnost bronzovou medaili Antonína Randy obdržel taktéž předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Mgr. Michal Králík, Ph.D.

Bývalý předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Mojmír Putna se v roce 2021 stal historicky prvním českým soudcem, kterému byla udělena Cena Jana Vyklického. Ocenění, udělované za mimořádné počiny v justici, zřídilo profesní sdružení soudců teprve v roce 2018 jako vzpomínku na bývalého prezidenta unie Jana Vyklického, který tehdy zemřel. První oceněnou osobností se stal v roce 2019 rakouský soudce Günter Woratsch za výjimečné počiny v soudnictví na široké mezinárodní úrovni, včetně neobyčejného přínosu pro rozvoj stavovské organizace soudců v České republice.

Z hlediska zkvalitňování právního vědomí odborné a laické veřejnosti patří mezi nejvýznamnější aktivity Nejvyššího soudu vydávání Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek na základě § 24 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Jde o jedinou oficiální sbírku rozhodnutí soudů ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení. Jejím obsahem jsou všechna stanoviska obou kolegií Nejvyššího soudu, stanoviska vydaná plénem Nejvyššího soudu, dále vybraná a schválená rozhodnutí jednotlivých senátů kolegií, včetně velkého senátu, a rovněž vybraná a schválená rozhodnutí soudů nižších stupňů.

Poté, co rozhodnutí vybraná k případné publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek prošla posouzením v evidenčním senátě příslušného kolegia Nejvyššího soudu, jsou zaslána k vyjádření připomínkovým místům, tj. krajským a vrchním soudům, právnickým fakultám univerzit, České advokátní komoře, Ministerstvu spravedlnosti, v trestních věcech Nejvyššímu státnímu zastupitelství, popřípadě i dalším orgánům a institucím podle povahy a významu řešených otázek. Následně jsou návrhy rozhodnutí i doručené připomínky projednány na zasedání příslušného kolegia Nejvyššího soudu, které je usnášeníschopné, je-li přítomna nadpoloviční většina všech jeho členů. Na jednání kolegia se rozhoduje o schválení navržených rozhodnutí k publikaci hlasováním všech přítomných soudců kolegia. K publikaci rozhodnutí ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek se vyžaduje souhlas nadpoloviční většiny všech soudců kolegia.

Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek původně po dlouhá desetiletí vydával Nejvyšší soud pouze v tištěné podobě, a to ve formě deseti ucelených sešitů ročně. V úvodu roku 2017 se podařilo ve spolupráci s vydavatelstvím a nakladatelstvím Wolters Kluwer ČR vytvořit také uživatelsky přívětivou elektronickou formu Sbír-

The screenshot shows the website interface for the collection of court judgments and opinions. At the top, there is a navigation bar with the logo of the Supreme Court and the title 'Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek'. Below the navigation bar, there is a search bar with the text 'Zadejte spisovou značku - např.: 23 Cdo 1019/2020' and a 'Hledat' button. A 'Rozšířené vyhledávání' link is also visible. The main content area is titled 'Nová rozhodnutí ve Sbírce' and displays a list of recent decisions. Each entry includes a number, the date of the decision, the court number, and the ECLI identifier. There are also buttons for 'Odtisknout', 'Moknutí pracovního poměru', 'Lůžkové dědictví', 'Zástení právo (o. z.)', 'Lůžkové dědictví', 'Náklady', 'Odstoupení (povolení; schválení)', 'Náhrada škody', 'Ručení', 'Hlášení oci; řízení', 'Majetková podstata', 'Návržení', 'Doporučení', 'Ručení', and 'Započetí pomědívký'.

Obálka Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu

Karel Jungwiert, od roku 1992 soudce federálního Nejvyššího soudu, později Nejvyššího soudu v Brně, v letech 1993–2012 soudcem ESLP, napravo Iva Brožová

ky dostupnou na adrese sbirka.nsoud.cz, do které se postupně vkládala nejen veškerá nová rozhodnutí, ale zpětně také kompletní předchozí obsah od počátku vydávání Sbírky v šedesátých letech 20. století. K další radikální změně došlo s příchodem roku 2022, od kterého jsou již veškerá sbírková rozhodnutí publikována výhradně pouze ve formě elektronické sbírky, tištěná forma, v důsledku stále větší obliby elektronické verze a taktéž z ekologických důvodů, zanikla. Navíc Sbírku vydává Nejvyšší soud od 1. ledna 2022 zcela samostatně, její finalizaci už tedy neprovádí ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR.

Obdobně byla v elektronické podobě od roku 2017, a paralelně až do konce roku 2021 též v tištěné podobě, dostupná také tzv. modrá sbírka, obsahující důležitá rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve Štrasburku. Modrá sbírka Nejvyššího soudu začala vycházet čtyřikrát ročně jako přílohový sešit Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek v roce 1995, pod názvem *Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu*. Vznik tohoto přílohového sešitu byl ovlivněn nejen rostoucím zájmem právnícké veřejnosti o rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva poté, co se Česká republika stala smluvní stranou Úmluvy

o ochraně lidských práv a základních svobod, ale také nezapomenutelným osobním podílem JUDr. Karla Jungwierta, tehdejšího soudce Nejvyššího soudu České republiky, který se v září roku 1993 stal prvním českým soudcem Evropského soudu pro lidská práva, kde působil až do roku 2012.

Snahou vedení Nejvyššího soudu bylo zpřístupnit aktuální judikaturu štrasburského soudu nejen soudcům Nejvyššího soudu, ale také soudcům nižších stupňů soudní soustavy. Důraz na praktickou využitelnost judikatury ESLP u českých soudů byl v roce 2014 zvýrazněn nejen novým názvem periodika, které vycházelo od čísla 2/2014 jako *„Výběr judikátů Evropského soudu pro lidská práva považovaných Nejvyšším soudem za významné pro justiční praxi“*, ale také přidáním nových prvků, které zvýšily odbornou úroveň této sbírky.

Současný koncept zpracovávaných anotací vychází z potřeby informovat odbornou veřejnost o aktuálních rozhodnutích, která jsou již konečná. Skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů jsou shrnuty sice stručně, nicméně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních právních problémech a důvodech stížnosti. Důraz je následně kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších

Oddělení analytiky a srovnávacího práva

částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou následně překládány. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí; odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika. Výběr judikátů pro zařazení do modré sbírky je realizován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu. Výhradně elektronická podoba modré sbírky, jejíž název se v mezidobí ustálil na „Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi“, je od 1. ledna 2022 dostupná na elektronické adrese <https://eslp.nsoud.cz>.

S rostoucím objemem judikatury tvořené na evropské úrovni rychle nabývá na významu vzájemná spolupráce mezi vrcholnými evropskými soudními institucemi a vnitrostátními soudy jednotlivých zemí, které pak zajišťují dodržování a implementaci mezinárodních závazků na domácí úrovni. I proto u Nejvyššího soudu od roku 2005 působí oddělení analytiky a srovnávacího práva,

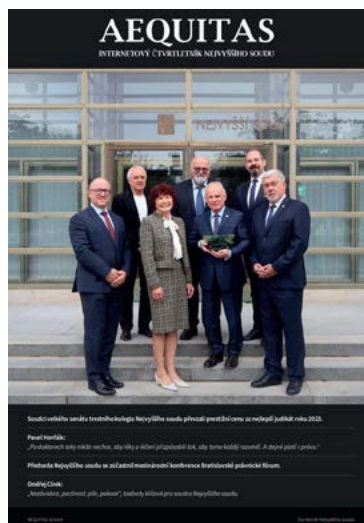
primárně zaměřené na analytickou činnost pro potřeby Nejvyššího soudu i soudů nižších stupňů, a to především v oblasti evropského a srovnávacího práva. Jeho aktivity zahrnují především zpracovávání analýz pro rozhodovací činnost, ať již v oblasti judikatury Soudního dvora Evropské unie, Evropského soudu pro lidská práva či legislativní a rozhodovací praxe v jiných členských státech Evropské unie nebo také v zemích mimo Evropskou unii. Zmíněna již byla zásadní role tohoto oddělení při výběru rozhodnutí k publikaci v tzv. modré sbírce.

Oddělení se však nezaměřuje jen na analytickou práci. Má na starosti širokou agendu související s různorodou mezinárodní problematikou, právní pomocí, pomáhá udržovat úzký kontakt s jednotlivými zahraničními soudy. Zaměstnanci tohoto oddělení se podílejí také na práci Mezinárodní skupiny pro právní komparatistiku (*Comparative Law Liasons Group*), jejíž snahou je úzká spolupráce při výměně právních informací, zejména obsahu právních předpisů a judikatury. Skupina vznikla jako součást Sítě předsedů nejvyšších soudů členských států Evropské unie a vedle Nejvyššího soudu České republiky

jsou dalšími členy této exkluzivní mezinárodní skupiny nejvyšší soudy Německa, Francie, Velké Británie, Belgie, Nizozemska, Finska a od roku 2023 nově i Slovinska.

Jedním z řady výstupů, kde oddělení analytiky a srovnávacího práva prezentuje svoji práci, je i Bulletin, vydávaný na internetových stránkách Nejvyššího soudu se čtvrtletní periodicitou.

Odbornou právní analytickou činností v oblasti české judikatury ve věcech patřících do pravomoci rozhodování českých soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení se od roku 2011 zabývá oddělení dokumentace a analytiky judikatury ČR. V nedávné době dokončilo např. analýzu problematiky peněžitých trestů ukládaných v rámci trestního řízení, vypracovalo analýzu k problematice kárné odpovědnosti soudců nebo zpracovalo desítky rozhodnutí poskytnovaných soudy nižších stup-

Ukázka titulní strany elektronického čtvrtletníku Nejvyššího soudu AEQUITAS

O aplikaci

Nacházíte se v databázi soudních rozhodnutí týkajících se náhrady nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění) a nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké. Databáze obsahuje rozhodnutí spadající do období účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku) a průběžně jsou a budou doplňována rozhodnutí podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 2014. Rozhodnutí lze vyhledávat podle množství klíčových parametrů případu s následnou možností exportu zobrazených dat. Webová databáze má sloužit široké i odborné veřejnosti jako komplexní zdroj informací v problematice náhrady nemajetkové újmy na zdraví a má přispět ke sjednocování rozhodovací praxe. Součástí databáze je

Přihlášení uživatele

Uživatelské jméno (e-mail):

Heslo:

Zůstat přihlášen(a)

Přihlásit

Úvodní stránka aplikace DATANU

Interiér nové knihovny Nejvyššího soudu

ňů, týkajících se adhezního řízení o nárocích na odčinění nemajetkové újmy v něm uplatněných. Oddělení úzce spolupracuje s evidenčními senáty kolegií Nejvyššího soudu, přičemž provádí rozsáhlé rešerše judikatury týkající se konkrétní právní otázky, vyhodnocuje její aplikovatelnost pro danou věc, formuluje dílčí závěry, které slouží jako podklady pro činnost evidenčních senátů a jednání obou kolegií. Vedle toho rovněž zpracovává podklady pro připomínky Nejvyššího soudu k nově vznikajícím právním předpisům či jejich změnám nebo právní podklady například ke stížnostem na průtahy řízení.

Zvláště v posledních letech se Nejvyšší soud snaží více otevřít veřejnosti. Kromě každodenní aktualizace webových stránek www.nsoud.cz, kde už od roku 2001 publikuje v anonymizované verzi veškerá rozhodnutí svých senátů, publikuje své příspěvky a informace

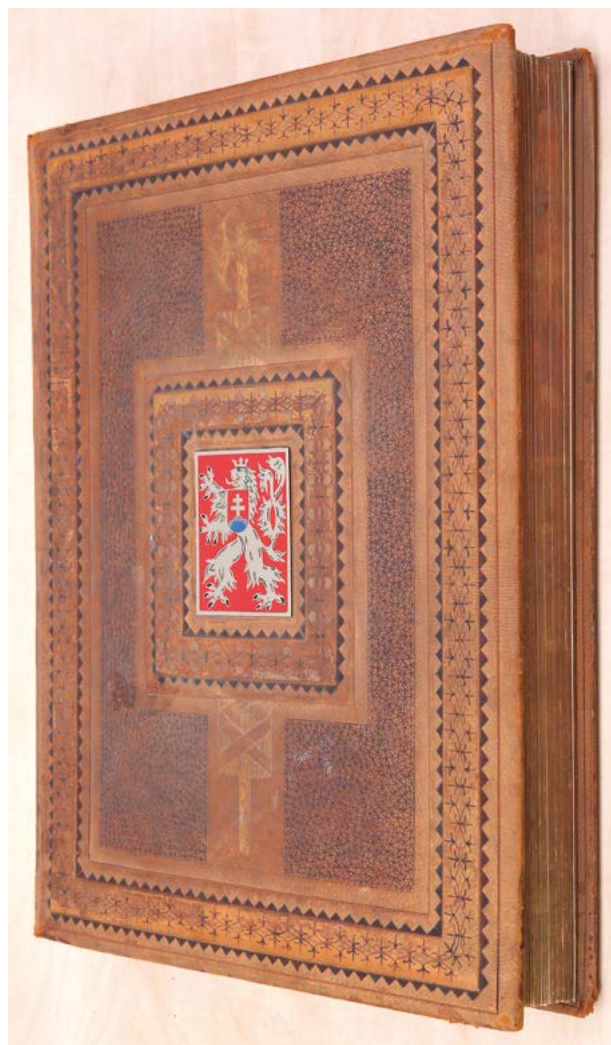
o činnosti soudu také na sociálních sítích X, LinkedIn a Instagram.

Od dubna 2017 vydává Nejvyšší soud elektronický čtvrtletník AEQUITAS. Toto periodikum klade důraz na obrazovou stránku a magazínovou formu příspěvků, kterými se Nejvyšší soud pokouší svoji činnost a práci soudců, popř. zaměstnanců soudu, populární formou přiblížit široké veřejnosti. AEQUITAS získal řadu pozitivních ohlasů, články přejímají také jiná média.

Nanejvýš přínosnou, a podle četných ohlasů proto též desítkami uživatelů každodenně využívanou pomůckou, která má za úkol sloužit odborné i laické veřejnosti, se stala v lednu 2018 zprovozněná webová aplikace DATANU, obsahující informace ze stovek soudních rozhodnutí, ve kterých se řešily nároky na náhradu za

Vzácná alba s fotografiemi všech prvorepublikových soudců Nejvyššího soudu, album soudců Nejvyššího soudu z let 1918 – 1930

Snímky z historických alb jsou použity na různých místech této publikace, album soudců Nejvyššího soudu z let 1930 – 1939

bolest, za ztížení společenského uplatnění a nároky pozůstalých při usmrcení osoby. Tato aplikace obsahuje rovněž orientační kalkulačtor k výpočtu procentuálního omezení funkčních schopností poškozeného (hodnocení ztížení společenského uplatnění podle doporučující Metodiky). Aplikaci na webových stránkách www.datanu.cz, vytvořenu ve spolupráci s Centrem dopravního výzkumu, v. v. i.

Knihovna Nejvyššího soudu, nabízející více než 31 000 knih, brožur, ale také CD a DVD nosičů anebo videokazet, je registrována na Ministerstvu kultury jako specializovaná veřejná knihovna. Obsahuje 35 vzácných exemplářů z 18. století, mezi nimi je nejstarší kalendář z roku 1748. Dalšíh 885 knih bylo vydáno ve století devatenáctém. K vzácnostem patří také dvě velkoformátová alba, vázaná v kůži, s fotografiemi

všech soudců Nejvyššího soudu, kteří na něm působili od roku 1918 do roku 1939. Katalog knihovny je veřejně přístupný na internetových stránkách Nejvyššího soudu, mezi převládajícími odbornými publikacemi je možné si zapůjčit také beletrii, vybírat lze z přibližně 3 000 titulů.

Nejvyšší soud vyvíjí své aktivity v rámci řady mezinárodních uskupení. Na prvním místě je třeba zmínit Síť předsedů nejvyšších soudů členských států Evropské unie, která vytváří fungující platformu pro úzkou spolupráci mezi nejvyššími soudy Evropské unie a předpoklady pro všestrannou výměnu informací a zkušeností z justiční praxe. Předseda Nejvyššího soudu Petr Angyalossy se pravidelně účastní shromáždění Sítě předsedů nejvyšších soudů Evropské unie, v době koronavirové pandemie formou online, kde nejvyšší představitelé evropské justice jednají o aktuálních problémech soudnictví a k některým z nich zaujímají též společná stanoviska. V dubnu 2021 byl Petr Angyalossy zvolen přímo do Rady Sítě předsedů nejvyšších soudů EU.

Nejvyšší soud v roce 2002 spoluzakládal Stálou konferenci předsedů nejvyšších soudů Visegrádské čtyřky, Chorvatska a Slovinska. Představitelé nejvyšších soudů

České, Chorvatské, Maďarské, Polské, Slovenské a Slovinské republiky se díky ní každoročně scházejí, aby jednali o aktuálních otázkách civilního a trestního práva v Evropě. Již třikrát byl Nejvyšší soud v roli hostitele této Stále konference.

V roce 2012 získal Nejvyšší soud status institucionálního pozorovatele v Institutu evropského práva (The European Law Institute – „ELI“). Institut je nezávislou neziskovou organizací se sídlem ve Vídni, sdružující právníky z praxe, akademiky a odborné instituce zabývající se vývojem unijního práva. Svoji činnost zahájil 1. června 2011.

Předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., je od roku 2006 za Českou republiku tzv. styčným soudcem Haagské sítě soudců, vybudované na základech Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Rovněž je JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., členem Evropské asociace pracovních právních soudů, od roku 2019 dokonce jejím prezidentem, jehož funkční období by mělo skončit v červnu 2022. Nejvyšší soud je členem této asociace od roku 2009, kdy se o spolupráci s touto mezinárodní institucí výrazně zasloužil

Petr Angyalossy při online jednání Sítě předsedů nejvyšších soudů zemí Evropské unie

Lubomír Ptáček

Robert Fremr

bývalý předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Zdeněk Novotný.

Předseda Nejvyššího soudu Petr Angyallossy, tehdy ještě jako řadový soudce, byl v roce 2017 jmenován soudcem ad hoc za Českou republiku do společného kontrolního orgánu Eurojustu. Navázal tak v této mezinárodní instituci na činnost zesnulého dlouholetého předsedy senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Jindřicha Urbánka.

Je třeba znovu připomenout, že z postu předsedy senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu odcházel v roce 2013 do Haagu soudce Mezinárodního trestního soudu (ICC) JUDr. Robert Fremr, který své působení v Nizozemí zakončil v roce 2021 ve funkci prvního místopředsedy. Již dříve, v letech 2006–2008 a následně 2010–2012, působil jako soudce ad litem u Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, kde soudil obviněné z genocidy. V současnosti je Robert Fremr místopředsedou Vrchního soudu v Praze, kam byl natrvalo přidělen na vlastní žádost.

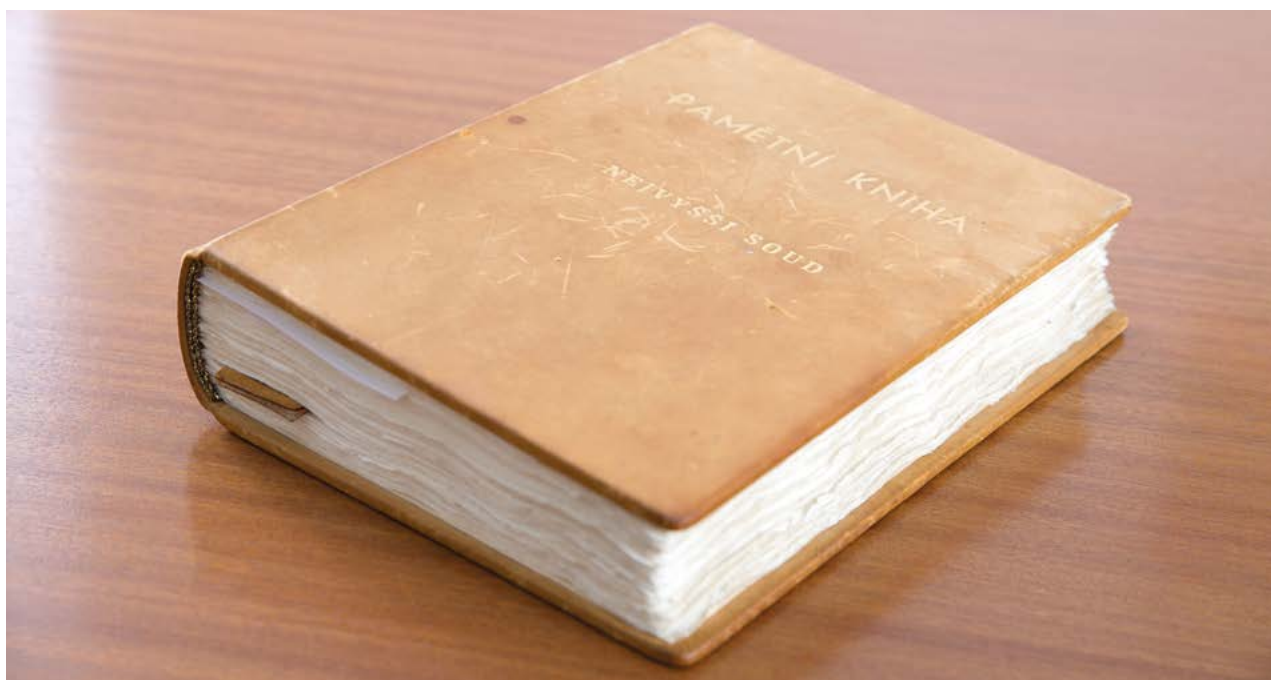
O tom, jak se Nejvyšší soud ve své novodobé historii po roce 1993 a především v současnosti otevírá doslova celému světu, svědčí řada významných zahraničních hostů, kteří do Brna zavítali, mnozí tak učinili jako účastníci úspěšných mezinárodních konferencí, které Nejvyšší soud v nedávné minulosti uspořádal.

O význačných osobnostech, které hostil Nejvyšší soud v Brně, nejlépe vypovídá jeho Pamětní kniha, obsahují-

cí od roku 1993 přes dvě stě šedesát zápisů. Všimněme si nejprve významných zahraničních návštěv. Už v roce 1994 uspořádal Nejvyšší soud první mezinárodní konferenci, na kterou pozval předsedy nejvyšších soudů sousedních zemí, aby s nimi čeští soudci společně prodiskutovali vymezení vztahů mezi nejvyššími a ústavními soudy ve střední Evropě. Konference se mj. zúčastnili tehdejší předseda německého Spolkového soudního dvora Walter Oderski, předseda Nejvyššího soudu Rakouska Herbert Steininger, předseda Nejvyššího soudu Polska Adam Strzembosz a předseda Nejvyššího soudu Slovenské republiky Karol Plank. Ve stejném roce Nejvyšší soud navštívili například také papežský nuncius Giovanni Coppa, významná postava britské justice lord Mackaye of Clashfern, předseda Ústavní rady Francie Robert Badinter nebo předseda Nejvyššího arbitrážního soudu Ruské federace V. F. Jakovlev.

V únoru roku 1995 navštívil Českou republiku a také Nejvyšší soud v Brně prezident Italské republiky Oscar Luigi Scalfaro. Následovala návštěva předsedy Ústavního soudu Polska Andrzeje Zolla, předsedy Nejvyššího soudu Maďarska Pál Solta, v červnu k Nejvyššímu soudu zavítal předseda Nejvyššího kasačního soudu Francie Pierre Drei a spolu s ním i generální prokurátor Pierre Truche. Ve stejném roce Nejvyšší soud hostil také předsedu Nejvyššího soudního dvora Rumunska Gheorghe Ugleana a prezidenta rakouského Ústavního soudu Ludwiga Adamowiche.

Březen 1996 byl ve znamení návštěvy Rolva Ryssdala, tehdejšího předsedy Evropského soudu pro lidská prá-

Slavnostní Pamětní kniha Nejvyššího soudu

Walter Oderski, předseda německého Spolkového soudního dvora (1994)

va. Nejvyšší soud v tomto roce hostil i předsedu Nejvyššího soudu Slovenska Milana Karabína, nedlouho po něm do Brna zavítali Vittorio Sgroi, tehdejší předseda Nejvyššího kasačního soudu Itálie a předseda Nejvyššího soudu Zimbabwe Roy Anthony Gubbay. Na sklonku léta 1996 pak měl Nejvyšší soud tu čest přivítat finského prezidenta Martti Ahtisaariho.

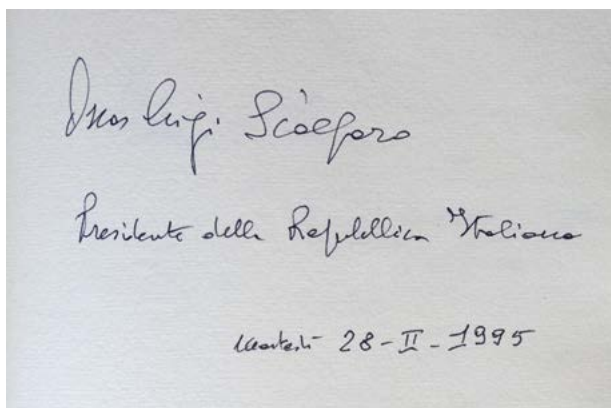
V roce 1997 si Nejvyšší soud prohlédl Américo Luz, předseda vrchního soudního tribunálu Brazílie nebo také členové Evropské komise pro lidská práva v čele s jejím předsedou Stephanem Trechselem. Na první ze svých návštěv přijel v roce 1998 předseda Nejvyššího soudu Slovenska Štefan Harabín (dále přijel v roce 2002). Předseda Nejvyššího soudu Slovenska Mitja Deisinger navštívil Brno v květnu roku 1999, také on svoji návštěvu (v roce 2001) zopakoval. Ještě v roce 1999 Nejvyšší soud hostil také předsedu Nejvyššího soudu Rakouska Erwina Felzmana a rovněž i předsedu Evropského soudu pro lidská práva Luziuse Wildhabera.

Hned dvakrát zavítal v roce 2000 na Nejvyšší soud Guy Canivet, předseda Kasačního soudu Francie. Ve stejném roce s vedením Nejvyššího soudu jednal také předseda Mezinárodního soudního dvora Gilbert Guillaume nebo předseda Nejvyššího soudu Norska Carsten Smith. Mezi hosty nejvýznamnější patřila v roce 2000 jistě ministryně zahraničních věcí Spojených států Amerických Madeleine Albrightová.

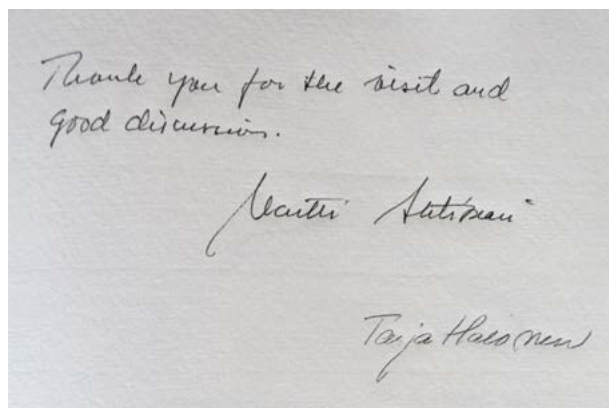
V květnu 2001 přijalo vedení Nejvyššího soudu delegaci izraelských soudců, kterou vedl předseda Nejvyššího

soudu Izraele Aharon Barak. V září 2001 se hostem Nejvyššího soudu stal prezident Soudního dvora EU Gil Carlos Rodríguez Iglesias. Marek Safjan, předseda Ústavního soudu Polska, navštívil Nejvyšší soud v Brně v září roku 2002, v měsíci listopadu téhož roku jej následoval předseda Nejvyššího soudu Polska Lech Gardocki. V roce 2003 navštívili Nejvyšší soud v Brně předseda německého Spolkového soudního dvora Günter Hirsch, předseda Nejvyššího soudu Chorvatska Ivica Crnić a předseda Nejvyššího soudu Nizozemí Pim Haak. Předsedkyně Nejvyššího soudu Rakouska Irmgard Griss přijala pozvání k Nejvyššímu soudu do Brna v roce 2008. V roce 2010 hostil Nejvyšší soud předsedu Soudního dvora EU Vassilliose Skourise a také předsedu Nejvyššího soudu Maďarska Andrása Baku.

V roce 2015 uspořádal Nejvyšší soud ve spolupráci s Justiční akademií a rovněž Českou společností pro evropské a srovnávací právo mezinárodní konferenci na téma uvažovaného vzniku Nejvyšší rady soudnictví v České republice nazvanou „Nejvyšší rada soudnictví: Quo vadis?“ Diskutovalo se především o tom, do jaké míry je Nejvyšší rada soudnictví pro Českou republiku potřebná, v jaké podobě by mohla fungovat, z čeho by si měla vzít příklad v zahraničí anebo čeho by se měla naopak vyvarovat. Své příspěvky přednesli mj. předseda Evropské sítě soudních rad Geoffrey Vos, bývalý předseda Konzultativního výboru evropských soudců Gerhard Reissner, rektor Panevropské univerzity a bývalý člen Soudní rady Slovenska Ján Svák, z předních představitelů české justice vystoupili předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, předseda Nejvyššího soudu Pavel Šá-

Zápis prezidenta Italské republiky Oscara Luigiho Scalfara v Pamětní knize Nejvyššího soudu

Zápis prezidenta Finské republiky Martttiho Ahtisaariho v Pamětní knize Nejvyššího soudu

Předseda Evropského soudu pro lidská práva Luzius Wildhaber, nalevo předsedkyně Nejvyššího soudu Eliška Wagnerová (1999)

Madeleine Albrightová, ministryně zahraničních věcí USA při návštěvě Nejvyššího soudu (2000)

Předseda Soudního dvora EU Vassillios Skouris v doprovodu předsedkyně Nejvyššího soudu Ivy Brožové (2010)

mal, předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa, předsedkyně Soudcovské unie Daniela Zemanová a také ministr spravedlnosti Robert Pelikán.

V březnu 2017 se tehdejší předseda Nejvyššího soudu Pavel Šámal setkal v Praze s předsedou Kasačního soudu Itálie Giovannim Canziem a 1. místopředsedou Nejvyšší rady soudnictví Itálie Giovannim Legninim. Šlo o setkání, které odstartovalo přípravu procesu vedoucího až k podpisu společného memoranda v červenci 2018 v Římě. Nejvyšší soud a Nejvyšší rada soudnictví Itálie tímto společným memorandem deklarují vzájemnou podporu základním hodnotám právního státu a reformě justičního systému v České republice s cílem zřídit Nejvyšší radu soudnictví, která by měla přispět k větší nezávislosti soudů. Zřízení Nejvyšší rady soudnictví jako řádného zástupce soudní moci ve vztahu k moci zákonodárné a výkonné se stalo zvláště v posledních letech jedním z nejdiskutovanějších témat české justice. Za prioritu považuje zřízení Nejvyšší rady soudnictví nejen vedení Nejvyššího soudu, reprezentované dnes předsedou Petrem Angyalossym a místopředsedou Petrem Šukem, ale rovněž také Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu a zástupci Soudcovské unie.

Velmi pozitivní ohlas u odborné veřejnosti vzbudila v říjnu 2017 návštěva předsedkyně německého Spolkového soudního dvora Bettiny Limperg, zvláště pak její přednáška v jednacím sále Nejvyššího soudu na téma „*Výzvy pro evropskou justici*“.

Přednáška předsedkyně Spolkového soudního dvora Bettiny Limperg, jednací sál Nejvyššího soudu 11. října 2017

Předsedu Evropského soudu pro lidská práva Dean Spielmann (uprostřed) na návštěvě Nejvyššího soudu. Vlevo Pavel Rychetský, předseda Ústavního soudu (2014)

V březnu 2018 Nejvyšší soud navštívil předseda Nejvyššího soudu Vietnamu Nguyen Hoa Binh, v květnu místopředseda Nejvyššího soudu Thajského království Slai-kate Wattanapan, přičemž v květnu 2019 navštívil Brno také předseda Nejvyššího soudu Thajského království Cheep Jullamon.

V červenci 2019 měl tu čest Nejvyšší soud v Brně přivítat předsedkyni Nejvyššího soudu Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku Lady Hale v doprovodu místopředsedy Nejvyššího soudu Spojeného království Lorda Reeda a také soudce Lorda Kitchina.

Předseda Nejvyššího soudu Nizozemska Maarten Feteris a místopředseda tohoto soudu Kees Streefkerk přijeli společně v únoru 2020. Kvůli následné celosvětové koronavirové krizi to byla na dlouho poslední takováto návštěva v Brně.

Až v červnu 2021 přivítal Petr Angyalossy předsedu Nejvyššího soudu Slovenska Jána Šikutu. Oba se už předtím setkali v roce 2020 v Bratislavě, vzhledem k tomu, jak úzce hodlají oba nejvyšší soudy nadále spolupracovat, se od této schůzky setkali v Brně a Bratislavě již několikrát.

Téměř dva roky se plánovala, a kvůli koronaviru opakovaně odkládala, návštěva předsedkyně Nejvyššího soudu Rakouské republiky Elisabeth Lovrek. Nakonec zavítala do Brna v říjnu 2021 v doprovodu místopředsedy Nejvyššího soudu Rakouska Matthiase Neumayra a soudce Ericha Schwarzenbachera.

V první polovině září 2022 proběhla třídní návštěva předsedkyně Nejvyššího soudu Státu Izrael Esther Hayut, kterou mj. doprovodil soudce Noam Sohlbergem.

Dne 22. 6. 2023 přijal předseda Nejvyššího soudu delegaci tchajwanského Ústavního soudu, kterou vedl předseda soudu pan Tzong-Li Hsu.

V dubnu 2024 Nejvyšší soud navštívila předsedkyně Nejvyššího soudu Rumunska Corina-Alina Corba. Hlavním tématem návštěvy byly otázky počtu soudců vzhledem k množství nápadu nových věcí, problematika délky soudních řízení a jejího snižování, jakož i např. otázky digitalizace justice, s níž mají v Rumunsku velmi dobré zkušenosti.

Lady Hale: Předsedkyně Nejvyššího soudu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska při návštěvě Nejvyššího soudu (2019)

Elizabeth Lovrek, předsedkyně Nejvyššího soudu Rakouska; Petr Angyalossy, předseda Nejvyššího soudu

Lord Slynn of Hadley na jednom ze seminářů pořádaném jeho nadací pro soudce Nejvyššího soudu

Výše uvedené řádky stručně rekapitulují především návštěvy předsedů nejvýznamnějších evropských soudních institucí, prezidentů některých evropských zemí, předsedů nejvyšších soudů nebo ústavních soudů takřka z celého světa. Spolu s nimi je však třeba hovořit také o desítkách dalších zahraničních delegací, jejichž účastníci, například generální prokurátoři, řadoví soudci, velvyslanci téměř 30 zemí světa a také zástupci mnoha mezinárodních institucí, jednali v posledních letech se soudci Nejvyššího soudu v Brně. Mezi nimi je třeba zcela jistě vyzdvihnout především osobnost, kterou byl lord Slynn of Hadley, označovaný bez nadsázky za ikonu evropského práva. Tento soudce Evropského soudního dvora, generální advokát a člen Sněmovny Lordů, prostřednictvím řady seminářů, které organizovala jeho nadace, seznamoval soudce Nejvyššího soudu v období těsně před vstupem České republiky do Evropské unie – a ještě několik let poté – s unijním právem.

Častěji než v minulosti se Nejvyšší soud snaží komunikovat nejdůležitější odborná témata, společná pro celou Evropu, pořádáním mezinárodních odborných akcí.

Pavel Šámal a generální tajemník Rady Evropy Thorbjørn Jagland na slavnostní recepci u příležitosti zahájení mezinárodní konference na téma Závaznost soudních rozhodnutí (červen 2017, Brno)

Mezinárodní konference Závaznost soudních rozhodnutí, zleva jednání sledují předseda Soudního dvora Evropské unie Koen Lenaerts, předseda Nejvyššího soudu Pavel Šámal a předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu František Půry (červen 2017, Brno)

Mezinárodní konference Závaznost soudních rozhodnutí, předseda ESLP Guido Raimondi

Za doposud největší a nejúspěšnější akci tohoto druhu pak považuje konferenci na téma „Závaznost soudních rozhodnutí“, jejímiž hosty byli v Brně v polovině roku 2017 generální tajemník Rady Evropy Thorbjørn Jagland, předseda Evropského soudu pro lidská práva Guido Raimondi a předseda Soudního dvora EU Koen Lenaerts. Jako řečníci dále vystoupili např. profesorka práva Evropské unie na Právnické fakultě Univerzity v Cambridge Catherine Barnard nebo ředitel odboru Právního poradenství a mezinárodního práva veřejného Rady Evropy Jörg Polakiewicz. Konference se účastnila také řada předsedů nejvyšších soudů. Vedle Pavla Šámala v roli hostitele a dříve již zmiňované Daniely Švecové, to byli Eckart Ratz, předseda Nejvyššího soudu Rakouska, Timo Esko, předseda Nejvyššího soudu Finska, Péter Darák, předseda Kúrie, tedy Nejvyššího soudu Maďarska, předseda Nejvyššího soudu Litvy Rim-

vydas Norkus, předseda Nejvyššího soudu Albánie Xhezair Zaganjori, Aldis Laviņš, předseda Ústavního soudu Lotyšska, Tamás Sulyok, předseda Ústavního soudu Maďarska, Silvio Camilleri, předseda Ústavního soudu Malty a další uznávané osobnosti evropské justice.

Mnoho příznivých ohlasů a zcela jistě srovnatelnou vysokou odbornou úroveň, měla o rok později, v listopadu 2018 uspořádaná mezinárodní konference v Brně a Bratislavě, věnovaná 100. výročí založení společného československého Nejvyššího soudu. Její název Nejvyšší soudy v měnící se době zcela zřetelně charakterizuje hlavní náplň příspěvků jednotlivých řečníků. Spolupřátelství spolu s Nejvyšším soudem Slovenské republiky pak jen potvrdilo nadstandardní vztahy, které nejvyšší soudy obou zemí mezi sebou stále udržují i po desítkách let, které uplynuly od rozdělení Českoslo-

Společná fotografie účastníků brněnské části konference Nejvyšší soudy v měnící se době

Chile Eboe-Osuji, předseda Mezinárodního trestního soudu (ICC) v Haagu

venska. Mezi významné účastníky konference patřili tehdy vedle několika předsedů nejvyšších soudů zemí Evropské unie předseda Mezinárodního trestního soudu v Haagu (ICC) Chile Eboe-Osuji, bývalý místopředseda Nejvyššího soudu Spojeného království Lord Mance, anebo předseda Nejvyššího soudu a Ústavního soudu Lucemburského velkovévodství Jean-Claude Wiwinius, který byl jen nedlouho předtím čerstvě zvolen také presidentem Sítě předsedů nejvyšších soudů Evropské unie

V souvislosti se stoletým výročím založení původního Nejvyššího soudu vzniklo také jeho nové logo. Vítězný návrh zpracovali ve dvou variantách výtvarníci Zuzana Bogorová a Tomáš Kopecký. Logo zapracováním motivu řecké bohyně spravedlnosti Themis či její římské obdoby Iustitie v kruhu s palmovými ratolestmi prezentuje tradiční historický odkaz a symboliku. Usazení na trůn vystihuje Nejvyššího soud jako vrchol soudní soustavy obecných soudů, váhy váží všem stejně, přičemž jednotlivá rozhodnutí činí justice na podkladě psaných zákonů, což symbolizuje otevřený zákoník. Logo zá-

měrně neobsahuje meč, který by mohl být vnímán jako synonymum pro upřednostňování represe a je přitom spíše symbolem pouze pro trestní soudnictví, nikoli též civilní.

V polovině října 2022 se v Brně konalo Kolokvium Sítě předsedů nejvyšších soudů členských států Evropské unie, kterého se účastnilo na padesát osobností evrop-

NEJVYŠŠÍ
SOUD

Společná fotografie účastníků mezinárodní konference „Role nejvyšších soudů při poskytování účinné právní ochrany“.

ské justice, především předsedů a místopředsedů nejvyšších soudů, ale i dalších vysokých funkcionářů mezinárodních justičních orgánů. Tato významná mezinárodní akce se zaměřila na dvě hlavní témata. Prvním z nich byla otázka, jak mohou vrcholné soudy přispět ke zvyšování důvěry veřejnosti v soudnictví, druhým pak kárná odpovědnost soudců a etický kodex chování soudců.

V roce 2023 si Nejvyšší soud připomínal 30 let své novodobé existence v Brně a při této příležitosti uspořádal mezinárodní konferenci s názvem „Role nejvyšších soudů při poskytování účinné právní ochrany“. Dvoudenní konference se konala v brněnském sídle Nejvyššího soudu v polovině září 2023.

Prezident České republiky Miloš Zeman a předsedkyně Nejvyššího soudu Iva Brožová vstupují do budovy Nejvyššího soudu (březen 2013, Brno)

Prezident České republiky Miloš Zeman a předseda Nejvyššího soudu Pavel Šámal debatují se soudci u příležitosti návštěvy hlavy státu (listopad 2015, Brno)

Na konferenci vystoupili zástupci české i evropské justice, např. předseda Soudního dvora Koen Lenaerts, předsedkyně Nejvyššího soudu Nizozemska Dineke de Groot, předseda Nejvyššího soudu Finska Tatu Leppänen. Konference poskytla bohatý prostor pro zajímavou odbornou diskusi, která přinesla náhled na předmětné otázky pohledem nejen naší vnitrostátní, ale i evropské perspektivy.

Jestliže na tomto místě publikace zmiňujeme význačné zahraniční hosty, nelze opominout také skutečnost, že Nejvyšší soud a jeho soudce opakovaně navštěvují nejvyšší ústavní činitelé České republiky, předsedové vlády, ministři, zástupci obou komor parlamentu. Pokud byla již zmíněna trojí návštěva prezidenta Václava Havla, pak je na místě připomenout, že také prezident Miloš Zeman navštívil Nejvyšší soud hned dvakrát, poprvé se dne 26. března 2013 setkal s předsedkyní Ivou Brožovou, a podruhé, 12. listopadu 2015, už jednal s předsedou Pavlem Šámalem. Při této příležitosti se Miloš Zeman setkal také se soudci.

Nejvyšší soud v srpnu roku 2023 navštívil prezident České republiky Petr Pavel. Během prohlídky funkcionalistické budovy Nejvyššího soudu navštívil prezident Pavel i nově zrekonstruovaný Sál Františka Vážného.

Nejvyšší soud v srpnu roku 2023 navštívil prezident České republiky Petr Pavel. Během prohlídky funkcionalistické budovy Nejvyššího soudu navštívil prezident Pavel i nově zrekonstruovaný Sál Františka Vážného.

Památkově chráněná budova

Nejvyššího soudu

Současná budova Nejvyššího soudu v Burešově ulici v Brně, ve které působí od roku 1993, byla původně vystavěna jako reprezentativní brněnské sídlo Všeobecného pensijního ústavu. Zbudována byla v letech 1931 až 1932 na místě bývalé Brandtovy továrny podle projektu prof. ing. arch. Emila Králíka (21. 2. 1880–26. 6. 1946).

Vybraný pozemek pro stavbu budovy Všeobecného pensijního ústavu uzavíral blok mezi Botanickou, Burešovou a Bayerovou ulicí, který měl zároveň vytvořit čelo náměstí - prostoru před právě dokončeným Masarykovým studentským domovem od architekta Bohuslava Fuchse. K účasti byli přímo vyzváni přední pražští a brněnští architekti, mimo jiné z Prahy Otakar Novotný a z Brna Emil Králík a Bohuslav Fuchs. Všeobecný pensijní ústav v té době již rozhodl o návrhu svého hlavního sídla v Praze na Žižkově, dnešního ústředí Českomoravských odborových svazů, který byl svěřen mladým architektům Josefu Havlíčkovi a Karlu Honzíkovi. Ti, inspi-

rování Le Corbusierem, navrhli desetipatrový palác na volném křížovém půdoryse jako první případ opuštění blokové zástavby, který se měl v Československu opravdu realizovat. Bohuslav Fuchs proto, s nadějí, že se mu podaří vytvořit – společně s Masarykovým studentským domovem – velký a architektonicky jednotný prostorový celek náměstí, proto navrhl budovu v „hřebínkovém“ systému se třemi křídly, užšími stranami orientovanými do prostoru náměstí, které byly propojeny nižším průběžným křídlem lemujícím Burešovu ulici do výše piano nobile. Tento radikální koncept však u poroty nenašel porozumění. Ta nakonec doporučila k provedení návrh zakladatelské osobnosti brněnské architektonické školy, profesora Emila Králíka.

Vrstevník kubistické generace Josefa Gočára, hlavní architekt areálu Výstaviště a spoluzakladatel a předseda Skupiny výtvarných umělců i brněnského Klubu architektů, byl skutečným grandseugnierem zdejší architek-

tonické komunity. Po školení na České vysoké škole technické v Praze, kde asistoval na Ústavu ornamentálního kreslení profesoru Janu Koulovi, vykonal praxi ve vídeňské kanceláři pro divadelní architekturu Fellner a Helmer, s níž navrhl podobu secesního divadla v Mladé Boleslavi (1906-1907), působil také v ateliéru Osvalda Polívky a Antonína Balšánka na projektu pražského Obecního domu, než byl povolán do Brna jako profesor průmyslové školy stavitelské, kde působil v letech 1907-1910 a kde k jeho žákům patřil i Jindřich Kumpošt.

Poté navrhl půvabný Smetanův dům v Luhačovicích a obě vily bratří Františka a Josefa Kovaříkových v Prostějově, v elegantním, pozdně secesním, stylu. Z nich vyniká zvláště vila Františka Kovaříka s klasicizujícím cour d'honneur, lemovaným rizalitou s lodžiemi v horním patře a velkorysým prostorovým plánem obytné haly. V Prostějově také úzce spolupracoval s umělecoprůmyslovou dílnou Vulkania, jejímž byl uměleckým

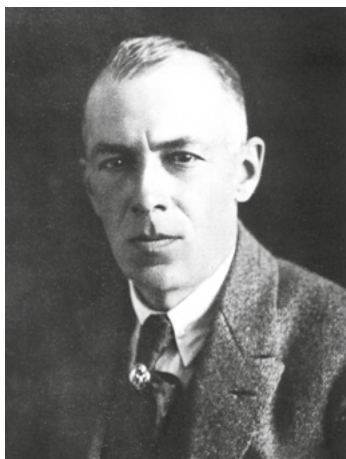
ředitelem. Pozornost vzbudil také jeho návrh z první soutěže na české Národní divadlo na ulici Veveří v Brně. Po první světové válce, kdy společně s Karlem Hugo Kepkou založil odbor architektury brněnské České vysoké školy technické, v jejímž čele stál dvakrát jako děkan (1923 až 1924, 1933 až 1934), vyzkoušel i tzv. národní sloh – rondokubismus, když zařídil dnes už neexistující obchodní parter na severním nároží České a Jakubské ulice v Brně a určitý klasicizující monumentalismus v náhrobku rodiny Nedělníkovy v Prostějově (1923) a obytném domě na Kotlářské ulici (1923), než dospěl k osobité formě noblesního, mírně klasicizujícího funkcionalismu. V tomto duchu pak navrhl nástupní prostor Výstaviště a výstavní divadlo nebo budovu Československé tabákové režie.

Mnoho energie věnoval také plánování budov pro Českou vysokou školu technickou na Akademickém náměstí v Brně, které zůstaly jen na papíře, ale i úkolům

Historické fotografie současného sídla Nejvyššího soudu z období těsně po dostavbě, © Muzeum města Brna

Emil Králík

v průmyslové architektuře pro brněnskou plynárnu. Byl také vynikajícím kreslířem a své skicy a akvarely z mnoha studijních cest po Evropě a severní Africe vystavil ještě během války v Praze i v Brně. Jako profesor vychoval řadu předních architektů předválečné generace brněn-

ské školy, zejména Josefa Kranze, Bedřicha Rozehnal a Mojžíra Kyselku staršího. Ovlivnil je nejen příkladem svého díla, v němž se harmonicky snoubí klasické architektonické principy a modernitou, ale i svou osobností gentlemana s ušlechtilým společenským vystupováním a osobním půvabem. Za války byl internován do koncentračního tábora ve Svatobořicích a na následky tohoto pobytu předčasně zemřel v Praze 26. června 1946.

Jeho nejvýznamnější stavby z meziválečného období jsou výstavní divadlo a právě budova bývalého Všeobecného pensijního ústavu. Jejich společným charakteristickým rysem je spojení klasických postupů s elementy funkcionalistické architektury. V případě výstavního divadla je to symetrický přehledný vstup se symetrickou prosklenou plochou průčelí v kontrastu s „avantgardním“ elementem původně otevřeného vřetenového schodiště z horní terasy kavárny. Příznačná je také Králíkova péče o ušlechtilý detail, připomínající styl art-deco.

Na rozdíl od Bohuslava Fuchse, představitele mladší, radikálnější funkcionalistické generace, koncipoval

Zadní stěna budovy Nejvyššího soudu, vlevo typické půlkulaté balkóny

Zadní stěna budovy Nejvyššího soudu s nasvíceným schodištěm

Detail dobové kliky a skleněné výplně oken, zachovaných na některých chodbách Nejvyššího soudu

Emil Králík budovu Všeobecného pensijního ústavu jako klidné, vyrovnané čelo, mírně se svažujícího prostoru náměstí před Masarykovým studentským domovem, s lehce zalomenými křídly do obou bočních ulic, v nichž byly umístěny byty. Původní šestipodlažní budova je architektonicky formulována tak, že čtyři horní podlaží jsou zarámovány římsou, čímž je propůjčen celému objemu horizontální charakter. Ten podporují také rytmicky členěné okenní pásy s dubovými okny ve všech podlažích. Dvojpodlažní odlehčený sokl je symetricky přerušen velkorýsým proskleným vstupem, provedeným v detailu v bílém bronzu.

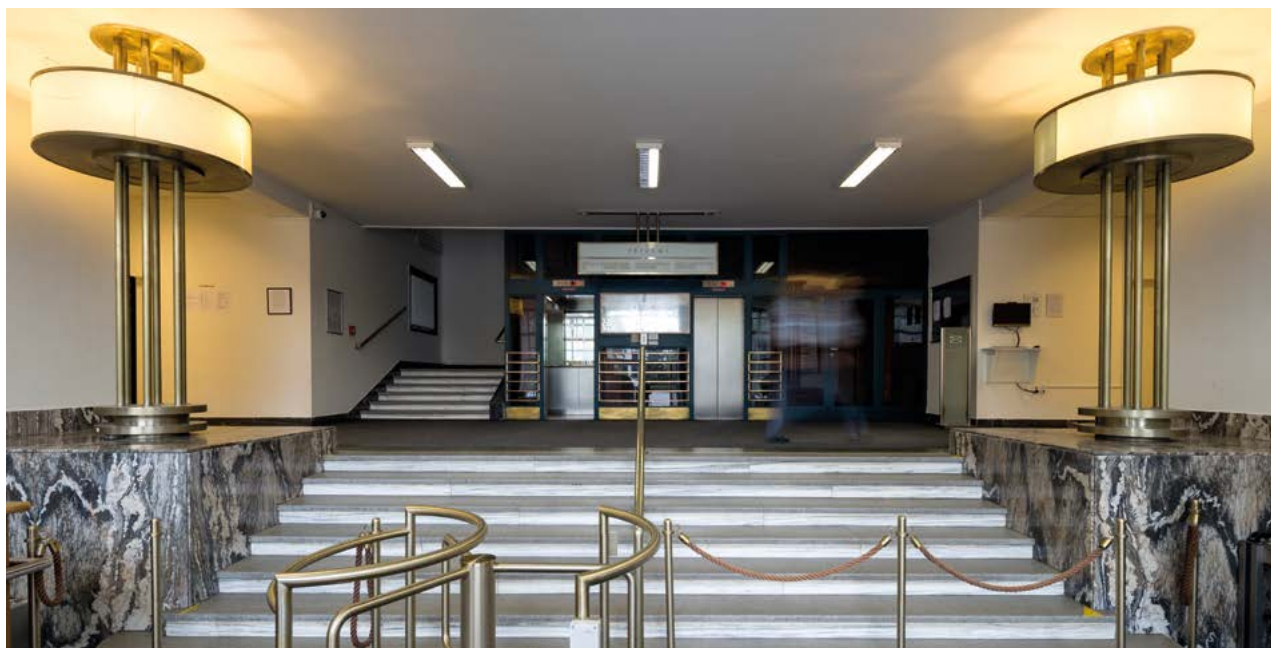
Prosklená vstupní stěna vytváří přirozený přechod mezi exteriérem a interiérem velkorýsý vstupní halu, obložené mramorovými deskami a akcentované po obou stranách nástupních schodišťových stupňů monumentálními osvětlovacími tělesy, která dodávají prostoru neobyčejnou eleganci. Nad vyrovnávacími schodišťovými stupni následuje horní část vestibulu, z níž se z podesty nastupuje k hlavnímu schodišti v ose vstupu.

Schodiště je prosvětleno ze dvora přes celou výšku budovy. Horní část vestibulu s nástupem do schodiště a výtahu vytváří centrum dispozice a zde kříží vstupní osu hlavní chodba. Ta je oddělená od vestibulu na obou stranách skleněnými stěnami, prochází přes celou délku budovy a je zakončena na obou koncích vedlejšími schodišti. Tato přehledná dispozice umožnila účelnou funkční organizaci ve všech podlažích. Původně byly úřadovny Všeobecného pensijního ústavu rozděleny na dvě skupiny, na českou a německou, se samostatným vedením. Rozdělení bylo provedeno v horizontálním směru v poměru 2 : 1. Ve čtyřech prvních podlažích byly umístěny české úřadovny s presidiem a zasedací síní, v posledních dvou podlažích sídlila úřadovna německá. Byty v obou bočních křídlech byly zamýšleny též jako rezerva pro eventuální rozšíření úřadoven. K tomu také došlo při pozdějším změněném využití objektu.

Stavba je vynikajícím příkladem architektonického umění profesora Emila Králíka. Oproti radikálním avantgardním postojům Bohuslava Fuchse představuje

Původní vestibul Všeobecného pensijního ústavu, © Muzeum města Brna

Vestibul Nejvyššího soudu v současnosti

Nejvyšší soud

protipól, klidnou harmonickou architektonickou koncepci s velkorysým symetrickým rozvrhem a přehlednou, flexibilní dispozicí, s noblesními detaily a neokázalou architekturou, vhodně zapadající do urbanistické struktury města. Jeho neobyčejně kultivovaný a jemný architektonický jazyk představuje originální vrstvu brněnského meziválečného stavebního umění.

Zpracoval: prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc.

Po II. světové válce se v budově původní brněnské pobočky Všeobecného pensijního ústavu vystřídal několik institucí. V roce 1958 se objekt stal chráněnou nemovitou kulturní památkou. Od 60. let 20. století zde sídlil sekretariát Krajského výboru KSČ, pro jehož potřeby byla provedena v roce 1986 podle projektu ing. arch. Milana Steinhausera necitlivá nadstavba mansardového patra, podstatně měnící vzhled do té doby šestipodlažní stavby. Právě v této nadstavbě se dnes nachází ubytovna pro soudce, kteří do Brna dojíždějí z celé republiky.

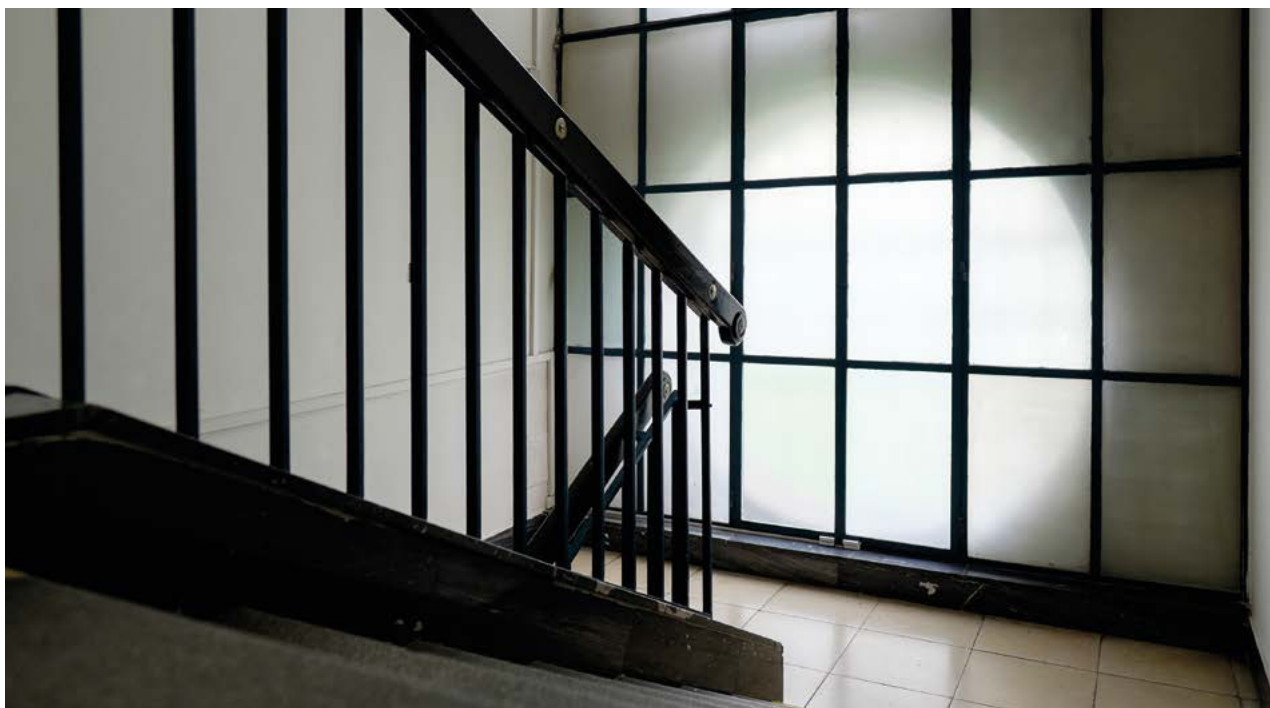
Spolu s mansardami byl v roce 1986 do nádvoří vestavěn také dvorní trakt se stupňovitě uspořádaným sálem. Sál byl přepažen ve své zadní části příčkou, za kterou se nacházela do října 2019 knihovna Nejvyššího soudu.

Začátkem 90. let 20. století se v objektu na krátký čas usídlil Rektorát a Ústav výpočetní techniky Masarykovy univerzity, část budovy využívaly i Vysoké učení technické a Janáčkova akademie múzických umění. Přesně 10. září 1993 byl objekt slavnostně předán do užívání Nejvyššímu soudu. Spolu s akademiky z Masarykovy univerzity, jejíž fakulta informatiky užívala horní patra budovy až do roku 1996, se proto musel Nejvyšší soud o svoji současnou budovu zprvu dělit.

Až dodneška si budova stále uchovává typické funkcionalistické prvky, které vynikají řadou originálních detailů. Památková ochrana historického sídla Nejvyššího soudu pak zavazuje jeho vedení i v rámci rozsáhlých

Chodby, zasedací místnosti a pracovny soudců zdobí desítky obrazů. V pracovně předsedy Nejvyššího soudu se například nacházejí obrazy známých českých krajinářů 19. a 20. století Josefa Procházky a Vladimíra Kováře.

rekonstrukcí zachovávat původní ráz budovy. To se nedávno podařilo i v letech 2020–2021, kdy došlo k nutné výměně anebo repasi více než 350 historických oken a ostatních fasádních výplní. Nová okna, která podstatně přispívají k úspoře energií, jsou věrnými replikami těch původních, přičemž projektanti napočítali na vnějším plášti budovy Nejvyššího soudu celkem 42 originálních typů oken.

Přibližně od roku 2000, v souvislosti se zvyšujícím se nápadem nových věcí, s rostoucím počtem soudců a především dalších zaměstnanců soudů, Nejvyšší soud usiloval o rozšíření kapacity svého sídla. Ve spolupráci s ministerstvem spravedlnosti tehdy soud koupil zchátralý nájemní dům v sousedství a připravil projekt, který počítal s demolicí tohoto domu a výstavbou nové administrativní budovy, jenž pomyslně prodlouží pravé křídlo stávajícího sídla soudu. Projekt, původně připravený pro

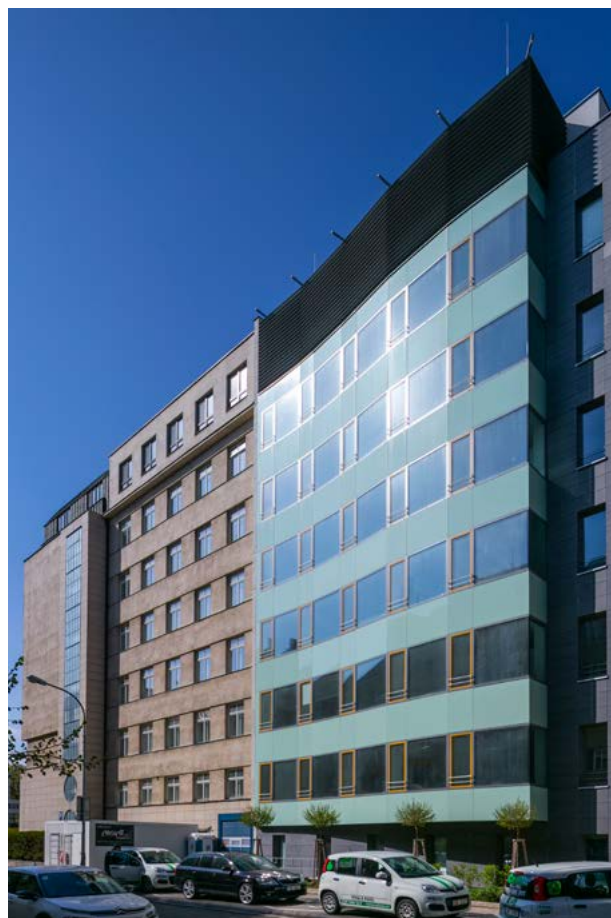

Nové křídlo historické budovy Nejvyššího soudu, dostavěné a otevřené v roce 2019

Nové křídlo historické budovy Nejvyššího soudu

Nové křídlo historické budovy Nejvyššího soudu

rok 2005, se však dlouho nerealizoval. Až teprve v roce 2015 byl projekt přepracován, budova bývalého nájemního domu se převedla na Ministerstvo spravedlnosti, a to se stalo investorem nové stavby. Desetipodlažní moderní přístavba sídla Nejvyššího soudu byla slavnostně otevřena 1. října 2019. V nejnižším podzemním patře se nachází kromě technologií také spisovna Nejvyššího soudu, nad ní je ve dvou patrech podzemních garáží 20 parkovacích stání. Až šestadvacet let po svém vzniku získal Nejvyšší soud v přízemí nového křídla budovy konečně důstojné prostory pro svoji rozsáhlou knihovnu, v prvním nadzemním patře pak byla vybudována nová jednací místnost, která může zároveň sloužit jako menší multifunkční sál. Přilehlá terasa byla projektována

jako oddychová zóna. V Nejvyšším patře nové budovy se pak nachází 7 nových ubytoven pro soudce. Rozšířila se tím stávající nabídka ubytování soudců na ubytovně v mansardovém patře historické budovy a také v pronajatých bytech ve městě Brně. V 57 nově zřízených kancelářích našlo své pracovní místo přes 120 zaměstnanců, převážně asistentů soudců. Stavba získala stříbrné ocenění v soutěži Stavba roku Jihomoravského kraje 2019, konkrétně v kategorii Stavby občanské vybavenosti.

Nejvyšší soud se tak po všech stránkách neustále rozvíjí. I vybudování lepšího zázemí pro nanejvýš zodpovědnou práci soudců, asistentů a dalších zaměstnanců soudu zcela jistě napomůže každodennímu úsilí Nejvyššího

Nové křídlo historické budovy Nejvyššího soudu

soudu vydávat spravedlivá, kvalitně odůvodněná rozhodnutí, zkracovat délku jednotlivých řízení, sjednocovat judikaturu v tuzemském i evropském kontextu. Soudci potřebují odpovídající pracovní podmínky, veřejnost si zaslouží, aby jí pod křídly Nejvyššího soudu naplno sloužili opravdu kvalitní soudci, kteří mají klid na svoji práci a jsou oproštěni od jakýchkoli vnějších vlivů. Soudci, od kterých se očekává, že budou těmi nejlepšími z nejlepších.

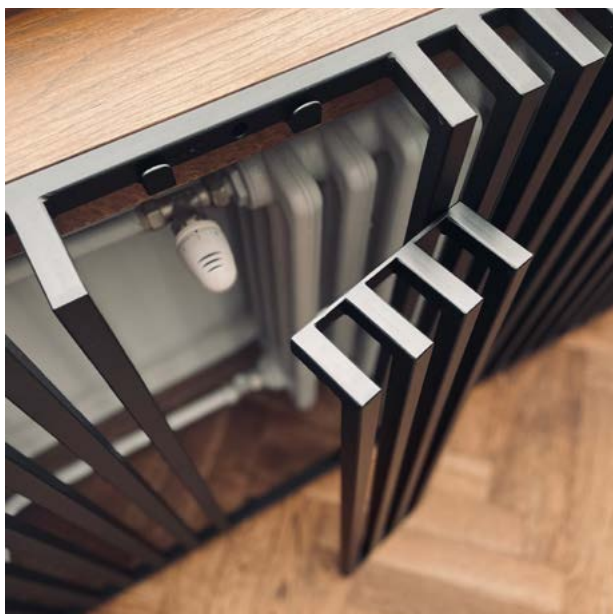
V prosinci 2024 byla dokončena rekonstrukce zasedací místnosti ve 2. patře. Probíhají zde menší školení, jednání, ale i další akce, které Nejvyšší soud pořádá. Rekonstrukce započala v druhé polovině roku a vzhledem k tomu, že místnost nikdy neprošla renovací, jednalo se o kompletní úpravu.

Interiéry nového křídla historické budovy Nejvyššího soudu

Malá zasedací místnost po rekonstrukci

Nejvyšší soud však chtěl místnost nejen praktickou, ale i esteticky přívětivou. Interiér vychází z funkcionalistického stylu budovy a také nově obsahuje pro Nejvyšší soud typicky modrou barvu. Barevně jinak interiér místnosti navazuje na okna, která jsou výrazným prvkem památkově chráněné budovy.

Tištěné zdroje:

- *Architekt SIA: Měsíčník pro architekturu, stavbu měst, bytovou péči a umění.* Praha: Spolek československých inženýrů, 1935, 34.
- BALÍK, Stanislav. Prvorepublikovní ministři – advokáti. *Bulletin advokacie.* 1994, (4), s. 45-51.
- BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice.* Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 80-720-1429-3.
- BLÁHOVÁ, Ivana, BLÁŽEK Lukáš, KUKLÍK Jan a ŠOUŠA, Jiří. *Právníká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století.* Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.
- BOBEK, Michal, MOLEK Pavel a ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.
- BOČEK, Otomar. 20 let zlidovělého soudnictví: Čas zamyšlení. *Socialistická zákonost: Časopis pro právní praxi.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1968, XVI (6), s. 342-343.
- ČÁSLAVSKÝ, Stanislav. Instalace prvního presidenta nejvyššího soudu Dr. Theodora Nussbauma. *Právní prakse: měsíčník československých právníků.* V. Linhart, 1945, IX (2), s. 70-75.
- Dr. František Vážný. *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní.* Praha: Právníká jednota v Praze, 1931, LXX, s. 36-37.
- FAJNOR, Vladimír. Dr. August Popelka zemřel!: (22. května 1938). *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní.* Praha: Právníká jednota v Praze, 1938, LXXVII, s. 397-398.
- FLODROVÁ, Milena, Jan LIPPERT, Jaromír POŘÍZEK a Jan SEDLÁK. *Justiční palác v Brně 1908-2008.* Brno, 2008.
- HOETZEL, Jiří. Nejvyšší soudní a kasační dvůr československý. *Právník, 1919.* LVIII., s. 419.
- HORÁK, Ondřej. Vznik Československa a recepce práva. K právní povaze a významu zákona čís. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu. *Právněhistorické studie* 38, Praha : Karolinum (2007), s. 153-169. ISBN 978-80-246-1426-7
- KEREČMAN, Peter. Štyri generácie advokátov z rodu Daxnerovcov. *Bulletin slovenskej advokácie.* XVI (3/2010), s. 38-43. ISSN 1335-1079.
- KOLÁŘ, František a kol. *Politická elita meziválečného Československa 1918-1938: kdo byl kdo [za první republiky].* Praha: Pražská edice, 1998. ISBN 80-901-5098-5.
- KRÁLÍK, Lukáš. Publikace soudních rozhodnutí po vzniku československého státu. *Právněhistorická studie.* 2017, (46/2), s. 35-54. ISSN 0079-4929.
- KRÁLÍK, Lukáš. Zobecňující materiály vrcholných soudů. In: *Weyrový dny právní teorie 2016: Sborník příspěvků z konference, Acta Universitatis Brunensis, Iuridica.* Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 49-63. ISBN 978-80-210-8364-6.
- KOBER, Jan. *Advokacie v českých zemích v letech 1848-1994.* Praha: Česká advokátní komora, 1994.
- KÜHN, Zdeněk, BOBEK Michal a POLČÁK, Radim, ed. *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou.* Praha: Auditorium, 2006. ISBN 80-903-7860-9.
- KÜHN, Zdeněk. *The judiciary in Central and Eastern Europe: mechanical jurisprudence in transformation?.* Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. ISBN 978-900-4175-563.
- KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Dějiny československého práva 1945-1989.* Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

- Nejvyšší soud České republiky v Brně: Supreme Court of the Czech Republic in Brno. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-71-1.
 - NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*. Praha, 1930.
 - PEKNÍK, Miroslav a kolektiv: Dr. Ivan Dérer: politik, právník a publicista, Bratislava: Ústav politických vied SAV – VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2010. ISBN 978-802-2411-684.
 - PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I.-V., Praha: Lidové noviny, 1991.
 - PROCHÁZKA, Jakub. *Organizace Soudnictví a státního zastupitelství od roku 1918 do roku 1938*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.
 - *První odborový sjezd československých právníků: Praha 26. - 28. září 1936*. Praha: Československý Kompas, 1936.
 - PŘICHYSTAL, Vojtěch. Usnesení pléna Nejvyššího soudu k úkolům soudů (státních notářství) po XIV. sjezdu KSČ. *Socialistická zákonnost: časopis pro právní praxi*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1972, XX(1), 14-18.
 - RAIS, Štefan: Dále upevňovat státní disciplínu. *Právník – Právní praxe: Časopis pro právní teorii a právní praxi*. Praha: Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti, 1952, 91, s. 81-82.
 - *Rudé právo*. Praha, 2. 10. 1953, 33-34 (274). ISSN 0032-6569.
 - *Sbírka soudních rozhodnutí*. In: Praha: Nejvyšší soud ČSSR v Praze, 1970, ročník 1970.
 - ŠKERLE, Michal. *Státní soud a Státní prokuratura a jejich role v politických procesech*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.
 - *Soudní rehabilitace: Komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*. In: Praha: Horizont, 1969.
 - *Stavitel*. 1930.
 - *Styl: Časopis pro architekturu stavbu měst a umělecký průmysl*. 1925-1926.
 - *Styl: Časopis pro architekturu stavbu měst a umělecký průmysl*. 1931-1932.
 - ŠLAPETA, Vladimír. *Die Bruenner Funktionalisten*. Universitaet Innsbruck, 1985.
 - ŠLAPETA, Vladimír. *The Brno Functionalists: Museum of Architecture Helsinki*. 1983.
 - ŠLAPETA, Vladimír. *The Brno Functionalists. Museum of Finnish Architecture Helsinki*, 1983.
 - TOMEŠ, Josef a kolektiv. *Český biografický slovník XX. století*. Praha: Paseka, Petr Meissner, 1999.
 - *Trestní zákon: Komentář k zákonu ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb.* In: . Praha: Orbis, 1953.
 - VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právníci - Vladimír Fajnor*. Bratislava: Veda, 2017. ISBN 978-80-224-1600-9.
 - ZÍTEK, Adam. *Hesla k Lexikonu nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948 - 1989 (rukopis)*.
 - ZÍTEK, Adam a kol. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Ústav pro studium totalitních režimů, (připravuje se).
- Internetové zdroje:**
- *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [cit. 2018-09-04]. Dostupné z: www.encyklopedie.brna.cz
 - *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna 1848 až současnost: Stenoprotokoly ze zasedání Národního shromáždění Československé socialistické republiky a federálního shromáždění Československé socialistické republiky. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní knihovna* [online]. [cit. 2018-09-04]. Dostupné z: www.psp.cz

Fotografie:

V této publikaci jsou použity fotografie a naskenované dokumenty z Archivu města Brna, Muzea města Brna, Archivu hlavního města Prahy, Fotobanky České tiskové kanceláře, Národního archivu ČR, Archivu Masarykovy univerzity, Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Archivu Langhans, Obecního úřadu ve Vanovicích a snímky, jejichž vlastníkem je Nejvyšší soud. Další šíření těchto fotografií a naskenovaných dokumentů je zakázáno, a to i v případě uvedení zdroje.

Archiv města Brna

str. 14 – Fotografie z návštěvy T. G. Masaryka v Brně, rok 1924, fond U5 Sběrka fotografií, sign. XXV 23, foto č. 5 a 8;

str. 20 – Fotografie s pohledem na místo po zbořeném jezuitské koleji v Brně, foto Josef Kunzfeld, rok 1905, fond U5 Sběrka fotografií, sign. le 11 a pohlednice s Justičním palácem v Brně, datace kolem roku 1920, fond U22 Sběrka pohlednic, sign. XLId-5;

str. 21 – Interiéry Justičního paláce v Brně, časopis Prager Presse, 1927 a Titulní strana Národních listů 5. ledna 1923;

str. 22 – Pohlednice zachycující Nový zemský dům na Žerotínově náměstí, datace počátek 20. století, fond U22 Sběrka pohlednic, sign. XLIIc-14b;

str. 28 a 29 – Fotografie Paláce Morava v Brně po náletech dne 20. 11. 1944, fond. U5 Sběrka fotografií, sign. XXV 151;

Muzeum města Brna, © Muzeum města Brna

(str. 24, 25, 127 a 131)

Archiv hl. města Prahy, Sběrka fotografií

(str. 18 – Celkový pohled na hlavní průčelí kadetní školy čp. 221 na Mariánské Baště na Hradčanech, sign. XII 1166
str. 32 – Pohled na náměstí Hrdinů (dříve Soudní) na Pankráci. Vpravo budova soudu (dům čp. 1300), v pozadí dům čp. 1125 v Nuslích. Foto Jiří Roleček 1958, Sběrka fotografií, sign. I 12382

str. 34 – Pohled na náměstí Hrdinů (dříve Soudní) na Pankráci při stavbě podjezdu pro tramvaje. Uprostřed budova soudu (dům čp. 1300) v Nuslích. Foto Josef Vopravil, 1970, Sběrka fotografií, sign. I 12385;

str. 55 – Pohled do interiéru kadetní školy čp. 221 na Hradčanech na Mariánské Baště – pamětní deska), Sběrka fotografií, sign. VIII 1378;

Fotobanka České tiskové kanceláře, © ČTK (photo)

(str. 8; 9; 11; 12)

Národní archiv ČR

(str. 10 – Malý státní znak republiky československé, NA, f. FÚML, I. republika 1918-1938, neg. č. 24351 a Národnostní a politické uspořádání střední Evropy po 1. světové válce, NA, f. Sb. neg., ukl. č. III 16504-C-dia;

str. 12 – Zpráva Národního výboru česko-slovenského okresním a obecním úřadům o vydání prvního zákona samostatného státu, NA, f. NV 1918, inv. č. 4, kart. 1;

str. 13 – NA, f. PMR, inv. č. 2963, kart. 4164. Zákon č. 37/1919 Sb. z. a n. o prozatimní ústavě ze dne 13. listopadu 1918;

str. 19 – Zákon č. 5/1918 Sb. z. a n. o zřízení nejvyššího soudu ze dne 2. listopadu 1918, NA, f. PMR, inv. č. 2963, kart. 4164; 19 – NA, f. PMR, inv. č. 2963, kart. 4165. Zákon č. 216/1919 Sb. z. a n. o nejvyšším soudě ze dne 16. dubna 1919;

str. 44 – NA, f. PŘ II – všeobecná spisovna (1921–1950), Igor Daxner, sign. D 256/7, 1941-1950, kart. 1462;

str. 45 – Josef Urválek, NA f. FMV – sbírka pasů, karton 105;

str. 47 – Josef Litera, NA, f. FMV – sbírka pasů, karton 96;

str. 48 – Otomar Boček, reprint časopis Reportér

str. 51 – Josef Ondřej, NA, f. FMV – sbírka pasů, karton 135;

str. 54 – NA, NAD 1313, inv. č. 151, str. 1;

Archiv Masarykovy univerzity

(str. 24)

Archiv Langhans, Foto Archiv © NADACE LANGHANS

PRAHA. www.langhans.cz

(str. 42)

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

(str. 16; 17; 23; 30; 31; 33; 64; 71)

Obecní úřad Vanovice

(str. 50)

Archiv Nejvyššího soudu

Fotografie na přebalu, str. 6, 18, 24, 29, 36, 38, 40, 55–63, 65–70, 72–77, 79–100, 103–126, 128–140;

103 – foto poskytla Jednota českých právníků;

78, 101 a 102 – foto poskytli pořadatelé akce Právník roku;

Archiv KPR - foto Hana Brožková
(str. 77, 78 a 79)

ArchDesign
(str. 93)

Archiv České advokátní komory
(str. 78, 101 a 102)

PREMIER interiors s.r.o.
(str. 140)

Poděkování

Nejvyšší soud děkuje za spolupráci při vzniku této publikace především

- Prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc., děkanovi Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (2014–2022), právnímu historikovi, řediteli Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy a profesorovi tamní katedry právních dějin, který je autorem kapitoly *Historické zhodnocení role Nejvyššího soudu v letech 1918 až 1989*.
- JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D., emeritnímu soudci Ústavního soudu (2004–2014), právnímu historikovi, advokátovi, předsedovi Výboru pro země střední a východní Evropy při Radě evropských advokátních komor (CCBE), který zpracoval profily jednotlivých předsedů Nejvyššího soudu v období let 1918–1989. JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., je také vysokoškolským pedagogem, děkanem Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. V letech 2002–2003 byl předsedou České advokátní komory.
- Prof. Ing. arch. Vladimíru Šlapetovi, DrSc., Hon. FAIA, historikovi architektury a profesorovi fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně (VUT), který zpracoval kapitolu *Historie památkově chráněné budovy Nejvyššího soudu*. Prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc., Hon. FAIA je bývalým děkanem Fakulty architektury Českého vysokého učení technického (ČVUT) v Praze (1991–1997 a 2003–2006), bývalým prorektorem ČVUT v Praze (1997–2000), bývalým děkanem Fakulty architektury VUT v Brně (2006–2010). V letech 1997–2006 byl čestným místopředsedou sekce architektury Akademie der Künste v Berlíně.

Nejvyšší soud dále děkuje:

- PhDr. Aleně Šimánkové, Mgr. Janu Kouřimskému a Mgr. Adamu Zítkovi, archivářům Národního archivu ČR v Praze
- doc. PhDr. Jaroslavu Pažoutovi, Ph.D., historikovi Ústavu pro studium totalitních režimů
- Mgr. Martině Popovičové, archivářce Archivu města Brna
- PhDr. Lence Kudělkové, archivářce Muzea města Brna
- Mgr. Bc. Petru Dvořáčkovi, vedoucímu archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Mgr. Miroslavě Příkrylové a PhDr. Jiřímu Smržovi, archivářům Archivu hlavního města Prahy
- Mgr. Mileně Flodrové, historičce
- paní Věře Špalkové, shromažďující materiály o historii Justičního paláce v Praze
- Prof. JUDr. Pavlu Šámalovi, Ph.D., který v roce 2017 inicioval jako tehdejší předseda Nejvyššího soudu přípravu prvního vydání této publikace a svými náměty a poznámkami výrazně formoval její podobu
- Mgr. Petru Tomíčkoví, vedoucímu oddělení styku s veřejností Nejvyššího soudu v letech 2015–2023, který celou publikaci sestavil a editoval
- Bc. Monice Němcové z oddělení styku s veřejností Nejvyššího soudu, která spolupracovala při vyhledávání archivních materiálů a na korekturách publikace

Nejvyšší soud

Vydal Nejvyšší soud
Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111
www.nsoud.cz

Autoři:

Nejvyšší soud – Mgr. Petr Tomíček
JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.
prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc., Hon. FAIA

Editor:

Nejvyšší soud – Bc. Monika Němcová

Fotografie:

Archiv Nejvyššího soudu, Mgr. Petr Tomíček, Aleš Ležatka, Ing. Jiří Sláma, archiv KPR – Hana Brožková, Bc. Soňa Šmahelova, Bc. Monika Němcová, Národní archiv ČR, Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Archiv města Brna, Česká tisková kancelář, Archiv hl. města Prahy, Muzeum města Brna, Archiv Langhans, Archiv Masarykovy univerzity, Obecní úřad Vanovice, archiv ČAK, ArchDesign, PREMIER interiors s.r.o.

Překlad:

PRESTO – PŘEKLADATELSKÉ CENTRUM s. r. o.
Moudrý překlad s. r. o.

Jazykové korektury:

Denisa Petriláková, M.A., Lic.Dip.TEFLA, Lic. Trans.
Moudrý překlad s. r. o.
Nejvyšší soud, oddělení analytiky a srovnávacího práva

Grafická úprava:

studio KUTULULU, s. r. o.

Počet stran 147

Vydání 3, 2025

© Nejvyšší soud, 2025

